

Ondermijning ga je pas zien als je het doorhebt

In Nederland heeft de onderwereld zich gedurende decennia langzaam maar zeker stevig ingenesteld in de bovenwereld. Ondermijning is vaak niet direct zichtbaar. Misschien denkt u dat het iets is dat veel in de grote steden voorkomt en nauwelijks op het platteland. Maar dan zit u er helemaal naast. Het komt in elke gemeente voor. Daarom een paar voorbeelden, om door te krijgen wat u ziet.

- Een schuur of huis waar 's winters de sneeuw op het dak veel sneller weggesmolten is dan op de daken in de omgeving
- Een gebouw of woonhuis waarvan de ramen vaak, zo niet altijd beslagen zijn
- Bedrijfspannen waar alleen op ongebruikelijke tijden mensen zijn, meestal met bestelbusjes zonder bedrijfslogo
- Veel gelijksoortige bedrijven in een straat of gebied, waar zelden klanten te zien zijn
- Dienstverlenende zorgbureautjes die te veel declareren door de persoonsgebonden budgetten van mensen te misbruiken

Criminelen zijn creatief. Bovenstaand lijstje is gemakkelijk met vele varianten uit te breiden. Vaak zijn mensen zich niet ervan bewust dat ondermijning een serieus probleem is dat ons vroeger of later allemaal raakt. Van oneerlijke concurrentie tot een voortdurend onveiligheidsgevoel.

De ondermijning is zover doorgedrongen dat deze alleen effectief aangepakt kan worden als iedereen alert is. Van ondernemer tot docent, van notaris tot boerenknecht, ieders waakzaamheid draagt een steentje bij aan de oplossing. Het doel is dat onrecht en oneerlijkheid geen kans krijgen zich nog breder te maken en nog wijder te vertakken. Het gaat om de kwaliteit en stabiliteit van onze samenleving.

Namens de redactie zeg ik alle geïnterviewden en auteurs veel dank voor hun bijdragen en medewerking. Het themanummer geeft blijk van een meervoudige en integrale aanpak: naast repressie, is ook preventie nodig. Zware jongens verdienen zware straffen, maar kleine boefjes, zeker de jongeren onder hen, hebben ook stevige hulp nodig, al was het maar om hun eigen menswaardigheid weer het goede gewicht te geven.

Jan Schippers, eindredacteur

Beeld voorzijde omslag: iStock

'...dient elkander door de liefde'

Galaten 5 vers 13

Ds. M.J. van Oordt, predikant van de protestantse gemeente Delft (wijk Mattheüs)

Geestelijke preventie van criminaliteit

Wanneer is handelen, crimineel handelen? In onze samenleving wordt dat bepaald door de daarvoor geldende wettelijke norm. Maar hoe is dat gezien vanuit de ogen van God?

Voor een antwoord op die vraag komen we bij de Bijbel uit. Het ligt dan voor de hand om naar de Tien geboden te verwijzen. Dat is echter maar gedeeltelijk zo. De geboden die in de vijf boeken van Mozes staan, zijn gegeven aan Israël, niet aan Egypte of Babylonië. Nergens in het Oude Testament wordt Egypte erop aangesproken dat zij de sabbat niet houden. Vanuit (niet: in de plaats van) Israël zijn de geboden ook gegeven aan de gelovigen van het nieuwe verbond, het Nieuwe Testament. Niet aan de volkeren in zijn algemeenheid.

DRIE VOORBEELDEN UIT DE BIJBEL

Welke misdaden veroordeelt de Heere God bij andere volkeren dan Israël? Of, nog duidelijker, wanneer treedt Hij hiertegen handelend op? Drie voorbeelden helpen ons op weg:

1. De stad Sodom (Genesis 18:20-21): Het geroep is groot.¹ De slachtoffers die de mannen van Sodom gemaakt hebben, schreeuwen het uit. God hoort hun geroep, gaat op onderzoek uit én straft. Over welke zonde het gaat, staat er niet. Dat de manier van omgang met seksualiteit daarmee te maken had is duidelijk, zij leidt tot slachtoffers.

2. De inwoners van Kanaän (Deuteronomium 12:31 en 18:9-12): Vanwege hun gruweldaden moet Israël de inwoners van Kanaän verdrijven.

Het verband met Deuteronomium 12 vers 31 laat zien dat het hier in de eerste plaats ging om het brengen van kinderoffers.²

3. De stad Ninevé (Jona 1:2): “Hun kwaad is opgestegen voor Mijn aangezicht,” zegt God. Het verband met Nahum 3 wijst erop dat dit kwaad bestaat uit het vergieten van bloed, roven en moorden.³ Het zijn de weerlozen, zij die daar geen tegenstand aan kunnen bieden, die het slachtoffer van het kwaad zijn.

Hoewel van een andere orde is het verhelderend om te bedenken waarom juist in Israël de strijd met Baäl (de populaire afgod van buiten Israël) zo heftig moet worden gevoerd. Denk maar eens aan het doden van alle Baälpriesters op de Karmel. Juist de Baäldienst is de vruchtbaarheidsgodsdiens van de sterke en de machtige. Meisjes en vrouwen zijn daarvan (waarschijnlijk ook bij de rituelen) de voornaamste slachtoffers. Dat geldt ook voor de zwakkere in zijn algemeenheid. Baäl staat voor het recht van de sterkste, waar de zwakkere het slachtoffer van is. Zeker op het gebied van de seksualiteit.

OOG VOOR KWETSBAREN

Terug naar onze beginvraag. Ook buiten Israël regeert God op het geroep van de zwakkere die slachtoffer wordt van de heersende macht. In de Bijbel zijn dat vaak kinderen, vrouwen, de armen en de wezen en weduwen (zie bijv. Psalm 146:7-9). Zij hebben niemand die het voor hun opneemt. God vergeldt dit kwaad. Voor onze samenleving, buiten Israël, dus ook één van de volkeren (heidenen) geldt dit evenzeer. We weten zo uit de Bijbel welke criminaliteit, ook al is zij begaan door heidenvolkeren, God bestraft. Wat dus in de ogen van de Heere crimineel handelen is, ongeacht of het begaan is door gelovigen of door ongelovigen.

MAAKT GELD RECHT WAT KROM IS?

Dat heeft ons als land vandaag de dag wel wat te zeggen. In de praktijk treden overheden met name op grote schaal op tegen die vormen van criminaliteit die de maatschappij ontwrichten of grote economische schade aanrichten. Met name dat laatste punt speelt in hoogte van de opgelegde boetes of straffen een grote rol. Als de bestaande (economische) orde wordt aangetast, schakelen overheden in een hogere versnelling. Voor criminelen is de gevaarlijkste te-

Juist de Baäldienst is de vruchtbaarheidsgodsdiens van de sterke en de machtige. Meisjes en vrouwen zijn daarvan (waarschijnlijk ook bij de rituelen) de voornaamste slachtoffers.

genstander vaak niet justitie, maar de belastingdienst. Als er fraude op dat terrein wordt vermoed, wordt hard ingegrepen. Geld speelt ook in het recht een grote rol. Ook in onze samenleving is het makkelijker om als rijke een juridische procedure op te starten en met behulp van duurbetaalde advocaten het juridische gevecht (jarenlang) vol te houden dan als arme. Als gewone burger met een gemiddeld inkomen is het lastig om je recht halen tegenover grote organisaties. De Nationale Ombudsman Reinier van Zutphen schreef in een brief aan minister Grapperhaus van Justitie en Veiligheid dat de politie te weinig oog heeft voor getraumatiseerde agenten. Het wordt ze onnodig lastig gemaakt om hun schade vergoed te krijgen. Is dit niet ook een vorm van criminaliteit?

Jonathan Chaplin (e.a.)

Multiculturele gerechtigheid

Een christelijk-wijsgerige visie in discussie

Hedendaagse samenlevingen worden geconfronteerd met het verschijnsel van de culturele en religieuze diversiteit. Dit 'multiculturalisme' werd eerst als een verrijking beschouwd, maar later groeide ook de aandacht voor de problematische kanten ervan. In zijn essay *Multiculturele gerechtigheid* ontwikkelt Jonathan Chaplin op basis van uitgangspunten van de christelijke filosofie een politiek denken waarin het ideaal van multiculturele gerechtigheid centraal staat.

In deze bundel zijn ook vijf korte artikelen opgenomen met reacties op Chaplins denken. Drie artikelen zijn geschreven door auteurs die verbonden zijn aan de wetenschappelijke instituten van politieke partijen: Hans van de Breevaart (SGP), Wouter Beekers (ChristenUnie) en Jan Pijl en Pieter Jan Dijkman (CDA). Het vierde artikel is van Enis Odaci, hij richt zich als moslim al jaren op de praktijk van de interreligieuze dialoog. Jan Hoogland evalueert het debat dat in deze bundel is gevoerd. De bundel staat onder redactie van Renée van Riessen en Jan Hoogland.

ISBN 978-94-6369-059-1, 208 pagina's.

ACTIEPRIJS voor donateurs WI SGP en lezers *Zicht*: € 17,50Te bestellen via: wi@sgp.nl (geldig tot 31 mei 2020, daarna € 21,90)

Buijten & Schipperheijn Motief

www.buijten-motief.nl - 020-524 10 10 - in de boekhandel

VAN LAAR REKLAME | GROOT FORMAAT PRINTS

SCHAAL 1:1 OF GROTER?

ONTWERP & REALISATIE VAN:

- | Autobeleettering | Reklameborden | Gevelreklame |
- | Lichtreklame | Bouwborden | Drukwerk | Reklamezuilen |
- | Promotiekleding | Relatiegeschenken | Groot formaat prints |
- | Presentatiesystemen | Vlaggen- en vlaggenmasten |

VAN LAAR
REKLAME

Bestraat 15 | 3771 AH Barneveld
(T) 0342 - 400 968 | (F) 0342 - 400 469
(E) info@vanlaarreklame.nl | (I) www.vanlaarreklame.nl

'Sallux Publishing' is de uitgeverij van Sallux | ECPM Foundation.

Wij ontwikkelen publicaties op basis van onze studies en studies van onze lidorganisaties. De naam Sallux komt van "zout" en "licht" in het Latijn, en dat is precies wat wij willen brengen! Sallux brengt, door de bijbel geïnspireerde, politieke oplossingen voor Europa door het organiseren van relevante evenementen over politieke onderwerpen die belangrijk zijn voor Christenen. Daarnaast publiceren wij relevante analyses, vooruitstrevende ideeën en beleidsoplossingen. Sallux Publishing boeken zijn wereldwijd beschikbaar via onze eigen online boekenwinkel, en vele externe boekenwinkels online en offline te bestellen. We werken aan een breed scala aan onderwerpen samengevat met de volgende iconen: (Menselijk) leven, Familie, EU (instituten), maatschappij, Economie, Vrijheid, Milieu en globale vraagstukken. Onze publicaties zijn voornamelijk Engelstalig!

Bestel online: sallux.eu/bookstore

Kortingscode: Wij bieden een korting van **10%** met onze speciale European Post (www.europeanpost.co) kortingscode: TEP2019

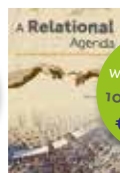

€ 6,00
with TEP2019
10% Discount
€ 5,40

Thoughtful Eating

Door Hannah Eves, Katherine Martin, Andrew Phillips, Peter Redmayne.

Dit boek gaat in op de hoge ecologische en sociale kosten van moderne voedselsystemen en biedt theologische reflecties op de onderling verbonden relaties tussen God, de mensheid en niet-menselijke schepping.

€ 25,00
with TEP2019
10% Discount
€ 22,50

A Relational Agenda

Bewerkt door Jonathan Tame

Dit boek is een compilatie van vijf rapporten, waarvan er twee het algemene concept van relationeel denken bespreken, terwijl de anderen laten zien hoe het kan worden toegepast op drie hedendaagse kwesties: de noodzaak van monetaire hervorming, de uitdagingen van kunstmatige intelligentie (AI) en de ethiek van beloning.

€ 15,00
with TEP2019
10% Discount
€ 13,50

A Community of Peoples; Europe's values and public justice in the EU

Door Sander Luitwieler

Dit boek biedt een positief, kritisch beeld van de EU. Deze visie combineert het belang van integratie met de gehechtheid aan de culturele diversiteit tussen de lidstaten. Het gaat erom het juiste evenwicht te vinden tussen eenheid en diversiteit. Laat 'verenigd in diversiteit' precies het officiële motto van de EU zijn!

Disclaimer: Sinds 2011 ontvangt Sallux, voor het uitvoeren van haar activiteiten financiële steun van het Europese Parlement. De aansprakelijkheid voor elke communicatie of publicatie door Sallux, in welke vorm en welk medium dan ook, berust bij Sallux. Het Europees Parlement is niet verantwoordelijk inhoudelijke communicatie van en door Sallux.

Crimineel gedrag in de ogen van de Heere is dat gedrag dat niet geleid wordt door zijn Geest, maar door de begeerten (verlangens) van het vlees.

NIET HEERSEN, MAAR DIENEN

Als het gelovigen betreft, zij die tot vrijheid geroepen zijn, dan liggen de zaken nog veel duidelijker. In het vijfde hoofdstuk van de brief aan de Galaten maakt Paulus dat meer dan duidelijk. Vanuit dit hoofdstuk zou je kunnen zeggen: cri-

mineel gedrag in de ogen van de Heere is dat gedrag dat niet geleid wordt door zijn Geest, maar door de begeerten (verlangens) van het vlees. Opvallend in dit verband is dat Paulus vrijheid verbindt met het elkaar dienen door de liefde. Wie niet wil dienen maar wil heersen, wie zijn handelen laten bepalen door andere machten dan door Gods Geest, is crimineel bezig. Tegenover het crimineel handelen plaatst Paulus de vrucht van de Geest: liefde, blijdschap, geduld, vrede, vriendelijkheid, goedheid, geloof, zachtmoedigheid en zelfbeheersing.

Dat is criminaliteitspreventie op het allerhoogste niveau!

NOTEN

¹ Voorts zeide de HEERE: Omdat het geroep van Sodom en Gomorra groot is, en omdat haar zonde zeer zwaar is, zal Ik nu afgaan en bezien, of zij naar hun geroep, dat tot Mij gekomen is, het uiterste gedaan hebben, en zo niet, Ik zal het weten.

² ...want al wat den HEERE een gruwel is, dat Hij haat, hebben zij hun goden gedaan; want zij hebben ook hun zonen en hun dochteren met vuur verbrand voor hun goden.

³ Wee der bloedstad, die gans vol leugen, en verscheuring is! de roof houdt niet op. (Nahum 3:1)

De bekende Barteljorisstraat is verstoken van winkelend publiek als ik op 25 maart naar het Haarlemse stadhuis loop. De 'intelligente lockdown' van de regering om het coronavirus in te dammen, mist zijn uitwerking niet. Een voordeel hiervan is de afname van woninginbraken. Maar over dat type criminaliteit ga ik burgemeester Wienen van Haarlem niet bevragen. Wel over het fenomeen 'ondermijnende criminaliteit'. Dat heeft wel wat weg van dat sluipende coronavirus. Het meest effectief is de aanpak als het nog gering in omvang is.

door Jan Schippers, directeur Wetenschappelijk Instituut voor de SGP

Burgers staan vierkant achter burgemeester die criminaliteit aanpakt

Interview met drs. J. Wienen, burgemeester van Haarlem, over zijn ervaringen bij de aanpak van georganiseerde criminaliteit

Wilt u de rol en taak van de burgemeester schetsen ten aanzien van veiligheid en openbare orde?

Als het om veiligheid gaat, heeft de burgemeester een wat bijzondere rol, omdat de burgemeester belast is met het gezag over de politie voor wat betreft de openbare orde. De politie heeft met twee soorten gezag te maken. Als eerste het gezag op het justitiële of strafrechtelijke

terrein, wanneer mensen overtredingen begaan. Dit loopt via het Openbaar Ministerie en daarvoor is de Officier van justitie de leidinggevende over de politie. Maar als het gaat om problemen op het gebied van de openbare orde, demonstraties, evenementen en alles wat daar omheen speelt, dan is de burgemeester aan zet en ligt het gezag over de lokale politie bij hem. Daarom is er ook een driehoeksoverleg, waarin

De term 'ondermijnende criminaliteit' is een beetje een modewoord. Het begrip is in zwang om ermee aan te duiden dat het gaat om een wijdvertakte vorm van criminaliteit waar heel veel geld in omgaat.

de burgemeester, de Officier van justitie en de politiecommandant van het betreffende gebied met elkaar overleggen over politiezaken.

Naast burgemeester van Haarlem bent u regioburgemeester van Noord-Holland. Is dat een bijzondere functie?

Dat heeft te maken met de manier waarop de nationale politie in Nederland is georganiseerd. Er is een verdeling in tien regio's. Iedere regio heeft een regioburgemeester, die overigens geen bijzondere formele positie heeft. Voor de regio Noord-Holland ben ik dat. Namens mijn collega's voer ik het overleg met de regionale korpschef van de politie en de hoofdofficier van justitie voor Noord-Holland. Over en weer stem ik zaken af met mijn collega-burgemeesters in deze regio.

Samen met de andere regioburgemeesters voer ik het Landelijke Overleg Veiligheid en Politie (LOVP) met de minister, de voorzitter van het College van procureurs-generaal en de korpschef van de nationale politie.

Als we spreken over ondermijnende criminaliteit, waar hebben we het dan over?

De term 'ondermijnende criminaliteit' is een beetje een modewoord. Het begrip is in zwang om ermee aan te duiden dat het gaat om een wijdvertakte vorm van georganiseerde criminaliteit waar heel veel geld in omgaat. Uiteraard

wordt ook de wet overtreden, maar het springende punt is dat ondermijnende criminaliteit zich gaandeweg een steviger positie in de samenleving verwerft. De winst van illegale activiteiten in de parallelle economie gebruiken criminelen om ook in de gewone economie allerlei activiteiten te ontplooiën. Ze gebruiken dus de regels waar het hen uitkomt, maar ze ontsnappen deze natuurlijk ook. Op die manier wordt het goede functioneren van de samenleving ondergraven.

Hoe gaat dat concreet in z'n werk?

Criminelen openen bijvoorbeeld winkels, maar de hoofdfunctie daarvan is niet het goed bedienen van klanten, maar het witwassen van geld dat is verkregen met dubieuze, onwettige praktijken. Daar gaan hele grote bedragen in om en het is nog steeds behoorlijk lastig om als overheid er de vingers achter te krijgen. Probleematisch is dat ze ook met bonafide bedrijven zaken kunnen doen of zich inkopen in andere ondernemingen. Er komt zo een ongelijk speelveld met verstoorde concurrentieverhoudingen, waardoor slechteriken op bepaalde plekken een onevenredig grote invloed krijgen.

Hoe kan de burgemeester optreden tegen ondermijnende criminaliteit? Kan de politie en het Openbaar Ministerie daar niet voldoende tegen optreden?

Een deel van de criminele activiteiten is niet alleen strafrechtelijk een probleem, maar ook voor de openbare orde. Bijvoorbeeld bij drugshandel doe je niet alleen iets strafbaars, maar heel vaak leidt de manier waarop drugs wordt verhandeld ook tot overlast voor de buurt. Iemand is verslaafd en bekostigt die verslaving door handelaren toegang te geven tot zijn woning in een flat. Andere verslaafden komen daar ook hun drugs halen. Het is een komen en gaan van mensen en dat niet op de gebruikelijke winkeltijden. Het le-

vensritme van de klanten is nogal afwijkend. Portieken en liften worden bevuild. De burens ervaren enorm veel overlast en gaan klagen bij de politie, bij de gemeente, bij de burgemeester. Met de vraag: doe hier alsjeblieft iets aan. En snel graag. Nu kan de Officier van justitie nagaan of er iets strafbaars gebeurt. Maar om bij de strafrechter een zaak aan te brengen die ook leidt tot een veroordeling, heb je goede bewijsmiddelen nodig. Dat is een uitdaging. En het kost tijd om een wetsovertreder veroordeeld te krijgen. Dit betekent dat de overlast voor de burens nog een heel tijdje door kan gaan, vóórdat de politie succesvol kan ingrijpen. Soms is de strafmaat laag, waardoor het Openbaar Ministerie zegt er geen prioriteit aan te kunnen geven. Een burgemeester kan op basis van het bestuursrecht optreden door zo'n 'drugspand' onmiddellijk te sluiten. Drugshandel is verboden en op grond daarvan kun je als burgemeester de woning voor een half jaar sluiten. De woningbouwvereniging kan vervolgens het huurcontract beëindigen. Heel effectief, omdat in *no time* de overlast ophoudt. Ook wanneer er in een pand of woning een hennepplantage is voor de wietteelt, kun je dat sluiten. Een ander voorbeeld betreft de clubhuizen van zgn. *outlaw motor gangs*. Daar vinden vaak allerlei illegale activiteiten plaats. Wanneer de burgemeester een politieverslag daarvan heeft dat die verdenking met feiten staat en ziet dat die motorclub de openbare orde verstoort, is er voldoende grond om zo'n clubhuis te sluiten.

Hoe logisch is het dat de burgemeester hierin een aanzienlijke verantwoordelijkheid heeft?

Uit praktisch oogpunt ligt dit voor de hand. Dat zie je bijvoorbeeld bij het aanpakken van dubieuze motorclubs. Voordat een Officier van justitie met de politie voldoende bewijs heeft verzameld om een zaak bij de strafrechter te beginnen zijn we maanden verder. Ondertussen gaat de over-

last door en stapelen problemen zich op. Dan blijkt dat het bestuursrecht heel interessante mogelijkheden biedt om heel direct te kunnen reageren met zichtbaar effect voor de omwonenden. In één klap is het misbruik op die locatie gestopt. Maar ik benadruk dat een burgemeester dit niet zomaar op eigen houtje doet. In de praktijk wordt het bestuurlijke optreden goed afgestemd met de Officier van justitie en de betreffende politiecommandant. Basis voor het optreden van de burgemeester is niet het straffen van criminelen, maar het beëindigen van overlast voor de omgeving en van aantasting van de openbare orde.

Door de betrokkenheid bij het tegengaan van criminaliteit kan de burgemeester een *she-riff*, een *crimefighter* worden, zeggen critici.

Ja, er zijn critici die vinden dat door de betrokkenheid bij de strijd tegen de georganiseerde misdaad een burgemeester niet meer de burgervader kan zijn die luistert naar de mensen en dichtbij hen staat. Een burgemeester die zich begeeft op het terrein van justitie, kan daar extra last van krijgen omdat hij geen anonieme functionaris is, zoals een politieagent of rechter. Iedereen weet wie de burgemeester is en daardoor is hij een makkelijk doelwit.

Met voorgaande redenering ben ik het echter fundamenteel oneens. Allereerst ben ik geen *crimefighter*, maar luister ik naar burgers die last hebben van brutale vormen van criminaliteit. Zij

Bij drugshandel doe je niet alleen iets strafbaars, maar heel vaak leidt de manier waarop drugs wordt verhandeld ook tot overlast voor de buurt.

vragen: burgemeester, help ons! Moet ik dan zeggen: ga maar naar Justitie? Dan weet ik dat die overlast op z'n minst nog maanden door-gaat. Als ik weggijk van de problemen en die af-schuif op een andere instantie, dan ben ik toch geen goede burgervader? Sinds 1851 is de bur-gemeester in ons land verantwoordelijk voor de openbare orde in zijn gemeente. Het behoort dus tot mijn kernverantwoordelijkheid om bij problemen op dit vlak op te treden.

Natuurlijk zijn er onderscheiden verantwoorde-lijkheden tussen de verschillende overheidsin-stanties. Maar ik vind het naïef en dom als een bestuurder z'n ogen sluit voor de complexiteit van het type criminaliteit waar we hier mee te ma-ken hebben. Samen sterk staan, is voor mij een principieel punt. Juist bij de bestrijding van een heel groot maatschappelijk kwaad is dit van het grootste belang. Onze overheidsorganisatie is te-veel gebureaucratiseerd en verkokerd. De wetge-ver problematiseert de broodnodige samenwer-king door alles in aparte regels te willen vangen, met voorbijzien aan het echte leven, de werkelijk-heid van alledag. Soms stuit je op situaties waar-van je denkt: 'Dit kan toch niet wáár zijn?' Dat blijkt dan het gevolg te zijn van een bepaalde for-mulering in de wettekst. De wetgever heeft de plicht om bij wetgeving goed na te denken over de vraag: 'Hoe werkt dit uit in de praktijk?'

Drugshandel is verboden en op grond daarvan kun je als burgemeester de woning voor een half jaar sluiten. De woningbouwvereniging kan vervolgens het huur-contract beëindigen. Heel effectief, omdat in *no time* de overlast ophoudt.

De gemeente Haarlem heeft een serieus Ac-tieprogramma Handhaving en Veiligheid. Hoe komt zo'n programma tot stand en wat is de samenhang met plannen op regionaal en nationaal niveau?

Ook al is in ons land de politiezorg nationaal ge-organiseerd, er wordt op drie niveaus naar de prioriteiten gekeken: nationaal, regionaal en lo-kaal. Het is de kunst om deze goed op elkaar af te stemmen. We hebben het LOVP waarin de re-gioburgemeesters met de Minister van Justitie en Veiligheid overleggen over de nationale prio-riteiten op het gebied van veiligheid. Dat kun je zien als een open raster dat op de andere ni-veaus wordt ingevuld.

Op lokaal vlak heeft in iedere plaats de gemeen-teraad samen met de burgemeester overleg over de vraag: wat zijn onze lokale prioriteiten? Dat kan in Haarlem tot andere uitkomsten leiden dan in Rijssen of Middelburg, omdat iedere ge-meenteraad kijkt naar wat er in zijn gemeente aan de hand is. Als ergens Jeugdproblematiek een grote rol speelt, zet een gemeenteraad dat op de eerste plek. Als er in een Brabantse ge-meente de productie en handel in drugs welig tiert, komt dat bovenin het lijstje te staan. In de praktijk blijkt overigens dat in heel veel plaatsen de prioriteitenlijstjes sterk op elkaar lijken.

Op regionaal niveau worden van onderop de lo-kale prioriteiten ingebracht en die komen samen met de landelijke prio's van bovenaf. Het is dus niet zo dat het regionale lijstje alleen maar een gewogen optelsom is van de plaatselijke lijstjes of dat het slechts een afgeleide is van het lande-lijke lijstje. Alle prioriteiten grijpen zo als dakpan-nen in elkaar. Als regioburgemeester is mijn taak ervoor te zorgen die verschillende niveaus met elkaar te verbinden, zodat de politie ermee uit te voeten kan. De vraag is dan vooral: hoeveel tijd kan de politie in de genoemde zaken steken? Het aantal politieagenten is beperkt en we moe-

ten samen afspreken waarvoor zij worden ingezet en hoeveel uren aan de onderscheiden prioriteiten worden besteed.

Hier in Haarlem heeft de politie tot taak om te werken aan zowel de lokale, de regionale als de landelijke prioriteiten. Zo werkt dat in elk lokaal politieteam. De Haarlemse thema's zijn uitgewerkt in een dik actieplan dat leidraad is voor de lokale politie. Samen met de gemeenteraad worden de actiepunten die erin genoemd staan opgepakt. De gemeente investeert zelf ook in veiligheid en handhaving, door budget in te ruimen voor de boa's. Die gemeentelijke handhavers werken met de politie samen. En er zijn nog andere partijen waarmee de gemeente Haarlem samenwerkt. Bij ondermijnende criminaliteit kun je denken aan instanties zoals de belastingdienst, want die heeft zicht op geldstromen waar je een vraagteken bij kunt plaatsen.

De prioriteiten zijn onderling aan elkaar gekoppeld. Kunt u dit met een voorbeeld toelichten?

Neem de twee punten 'ondermijnende criminaliteit' en 'leefbaarheid van de wijken'. In een van de Haarlemse woonwijken loopt een project onder de codenaam Lelie. In die wijk komt heel wat criminaliteit voor, maar we zien ook dat er sprake is van verloedering, veel panden met achterstallig onderhoud, vervuiling van de openbare ruimte. Het komt nogal eens voor dat de bewoners van die panden niet dezelfde zijn als degenen die formeel in het bevolkingsregister op dit adres staan ingeschreven. Waarom gebeurt dat? Soms omdat er gefraudeerd wordt met uitkeringen, doordat mensen officieel niet, maar feitelijk wel op één adres wonen. Andere illegale activiteiten, die te maken kunnen hebben met drugsproductie of handel, geven overlast in dit soort buurten. Dit heeft aan de ene kant te maken met ondermijning, doordat bepaalde partij-

en een grote invloed hebben in die buurt en er soms zelfs proberen de dienst uit te maken, door hun eigen spelregels te maken. Aan de andere kant staat de leefbaarheid onder druk. Met een brede aanpak in zo'n wijk proberen we zoveel mogelijk problemen tegen te gaan. Er komt een plan om de woonwijk op te knappen, bestrating en onderhoud van panden op orde te maken, tegelijk illegale verhuur en andere verboden zaken aan te pakken. Op die manier willen we de ondermijnende criminaliteit de kop indrukken en tegelijk de leefbaarheid verbeteren. Het een versterkt het ander in positieve zin.

U bent wethouder geweest in Ridderkerk en burgemeester in Katwijk. Verschilt de benadering in een meer dorpse context sterk van een stedelijke, zoals Haarlem?

De verschillen zijn niet erg groot als het gaat om handhaving en veiligheidsbeleid. Je ziet wel dat de uitwerking van problemen een 'lokaal gezicht' kan hebben. Om een voorbeeld te noemen: in Katwijk was er nauwelijks een probleem met motorclubs – dat waren vooral hobbyisten die van motorrijden hielden – terwijl dat hier in Haarlem een paar jaar terug volop het geval was. Dat kwam ook wel doordat de gemeente Amsterdam in een eerdere periode fors had ingezet op motorclubs, waardoor die zich verplaatsten en onder andere hier in Haarlem neerstreken. Kort na mijn aantreden in 2016 bleek

Ik ben geen crimefighter, maar luister naar burgers die last hebben van brutale vormen van criminaliteit. Zij vragen: burgemeester, help ons! Moet ik dan zeggen: ga maar naar Justitie?

het probleem dermate uit de hand te lopen, dat een stevige aanpak nodig bleek. De motorclubs die zich niet aan de regels hielden werd de wacht aangezegd. Wanneer ze criminele activiteiten faciliteerden of ondernemers onder druk zetten, werden hun clubhuizen gesloten, bijvoorbeeld dat van de *Hells Angels*. Als andere motorclubs zich in Haarlem wilden gaan vestigen, werd dat onmiddellijk aangepakt. Soms heb je een wat langere adem nodig, omdat ze bijvoorbeeld bij de rechter hun gelijk haalden en onder een verbod uitkwamen op basis van een juridisch slimmigheidje, vaak een flauwekulverhaal. In Ridderkerk en Katwijk ben ik zoiets dergelijks in deze vorm niet tegengekomen. Althans niet toen ik daar in het gemeentebestuur actief was.

Speelt de bestuurscultuur of de samenstelling van de bevolking ook mee?

Zeker. In sommige kleinere gemeenten kan het voorkomen dat criminelen een rol van betekenis spelen in de lokale economie of dat ze via een tussenpersoon een ondermijnende invloed hebben op het gemeentebestuur. Dit kan extra zorgen baren, omdat het belemmerend werkt voor een breed draagvlak in de gemeenteraad. Dat heb je echt nodig om zo'n probleem effectief te bestrijden.

Er is ook verschil in de manier waarop de burgemeester zoiets aanpakt. De een kan daarin wat verder gaan en kordater optreden, terwijl de an-

der voor een wat terughoudende of geleidelijke methode kiest en eerst volledige duidelijkheid wil over wat er niet in de haak is. Overigens denk ik wel dat alle burgemeesters van opvatting zijn dat je tegen ondermijnende criminaliteit moet optreden. Maar als je er heel erg bovenop zit, kun je meer tegenwind krijgen, zo is mijn ervaring.

Staan kleinere gemeenten op grotere afstand of hebben raadsleden uit die gemeenten ook voldoende mogelijkheden om het beleid van de politie bij te sturen?

In principe is de invloed op de burgemeester voor elke gemeenteraad gelijk. De wet is daar duidelijk in. De raad stelt het lokale veiligheidsbeleid vast en de lokale politie is aan zet als het om de uitvoering gaat. Een punt van zorg voor veel gemeenteraden en burgemeesters is dat je erg afhankelijk bent van de beschikbare capaciteit van de politie. Je kan van alles willen, maar als de politie constateert dat ze daar helaas niet aan toekomen, dan wordt het heel lastig.

Bij de vorming van de nationale politie was de angst dat het lokale bestuur nog wel het gezag had over de lokale politie, maar te weinig greep op de capaciteit en de prioriteiten. Ik denk dat je kunt zeggen dat het is meegevallen als het om de invloed gaat van het lokaal bestuur. Maar waar we als gemeentebesturen wel degelijk last van hebben is het tekort aan politieagenten. Daar moet dus zeker wat aan gebeuren.

Curriculum vitae

Jos Wienen (1960) werd geboren in Ridderkerk en studeerde geschiedenis en theologie aan de Universiteit Utrecht. In 1986 werd hij in de Ridderkerkse gemeenteraad gekozen als raadslid voor het CDA. Hij was daar van 1993 tot 2001 wethouder. In 2001 werd hij geïnstalleerd als burgemeester van de gemeente Katwijk en sinds 2016 vervult hij dit ambt in Haarlem.

Ik hoor bestuurders ook klagen over de rigide omgang met privacyregels.

Ja, dat is een ander belangrijk punt van zorg. De wetgever wil dat we zeer zorgvuldig omgaan met de regels rondom privacy. Allerlei diensten van gemeenten en van andere overheidsinstanties hebben informatie over personen en bedrijven die zij niet zomaar mogen delen met handhavers en opsporingsambtenaren. Wanneer die informatie wel gemakkelijker gedeeld zou kunnen worden dan kun je fraude, overtredingen en andere illegale activiteiten veel beter aanpakken. Maar nu staan er allerlei schotten tussen waardoor criminelen veel meer speelruimte krijgen om hun ondermijnende activiteiten voort te zetten en uit te breiden.

Als ik beschik over belastende informatie van inwoners die gemeentelijke handhavers op het spoor zijn gekomen, maar ze verhuizen naar een andere gemeente omdat de grond ze te heet onder de voeten wordt, dan kan ik formeel niet eens die informatie aan mijn collega-burgemeester doorgeven. Het maatschappelijk belang om de criminaliteit in te dammen is dermate groot, dat het delen van informatie veel soepeler moet kunnen, uiteraard met respect voor het goed recht van burgers, want ik ben echt niet uit op een dictatuur. Voorlopig hebben we als burgemeesters in LOVP-verband afgesproken om via de RIEC's, waarin gemeenten, justitie, politie, belastingdienst en douane met elkaar samenwerken, de relevante informatie met elkaar uit te wisselen. Dat helpt om de criminaliteit steviger aan te pakken. In de praktijk zijn we hier nog niet echt tevreden over.

Als liefhebber van de klassieke retorica zult u vast nog wel een derde punt kunnen noemen.

Naast capaciteit en het delen van informatie, zou ik het punt van de bevoegdheden willen noemen. Er zijn al stappen in de goede richting ge-

zet. Burgemeesters kunnen panden sluiten om verstoring van de openbare orde tegen te gaan. Ook kunnen we personen een gebiedsverbod opleggen. Maar soms kom je toch nog tekort. Een tijdje geleden hadden we in Haarlem te maken met een dergelijke situatie. Een huis werd doorzocht op de aanwezigheid van drugsvoorraden. De drugs werden niet aangetroffen, maar wel flink wat wapens. Foute boel. Maar toch kon ik als burgemeester dat pand niet meteen sluiten. Op dat punt behoeft de wet een aanpassing, denk ik dan. Om adequaat op te treden moeten de bevoegdheden van het openbaar bestuur wel toereikend zijn.

U pakte de georganiseerde misdaad in Haarlem stevig aan. Het gevolg was dat u vanaf de zomer 2018 ruim een jaar lang de zwaarst beveiligde burgemeester van Nederland was. Hoe kijkt u terug op die periode? Heeft u steun gekregen en ervaren?

Ja, enorm veel en uit allerlei hoeken, maar vooral vanuit de Haarlemse bevolking. Een voorbeeld ervan staat daar onder de schouw. Ik kreeg een cartoon aangeboden met de tekst 'Haarlemse Muggen staan achter onze burgemeester'. Het plaatje laat in één oogopslag zien dat de Haarlemse samenleving haar burgemeester steunt.

Dat bleek ook hier op de Grote Markt die vol stond met inwoners die hun steun aan mij kwamen betuigen. Hartverwarmend. Ik heb heel veel reacties gehad, schriftelijk, per email, telefonisch. Of als je ergens komt of over straat gaat. Mensen spraken me spontaan aan: 'Burgemeester, sterkte, we staan achter je.' 'Hou vol!'

Dat was bijzonder om te merken. Ook vanuit andere plaatsen kreeg ik volop support. In diverse kerken werd voorbede voor mij gedaan. Van predikanten kreeg ik reacties. Mijn situatie werd zelfs gebruikt in een preek.

Natuurlijk bemoedigt mij dat. Maar wat ik ook mooi vind om op te merken is dat er in zo'n bijzondere situatie heel weinig, eigenlijk helemaal niets blijkt van de veelbesproken kloof tussen bestuur en burger. Op dit punt is mijn ervaring dat de samenleving regelrecht achter de bestuurder staat die de criminaliteit wil aanpakken.

In het stadswapen van Haarlem prijkt de leus 'Vicit vim virtus', ofwel: de moed heeft het geweld overwonnen. Heel treffend. Maar waar haal je als burgemeester de moed vandaan om tegen boeven te zeggen: ik wijk niet, tot hiertoe en niet verder?

Als burgemeester heb je niet voor niets je verantwoordelijkheden gekregen. Bij mij persoonlijk speelt de beleving van die verantwoordelijkheid een grote rol. Deels omdat het zo staat in de wet, daarin staan mijn taken en die neem ik serieus. Ik vind het ongelooflijk belangrijk dat de overheid hierin consequent is. Je moet je niet door geweld of bedreiging laten intimideren. En als de burgemeester daarvoor zwicht, wat mag je dan van burgers verwachten? Je bent een schild voor de zwakken. Die gedachte motiveert mij.

Daarnaast speelt mijn persoonlijke overtuiging een rol. Ik zie de overheid als een instantie die van Godswegen een taak heeft in deze wereld om

chaos en onrecht tegen te gaan. Dat resoneert in mijn persoonlijke geweten. Dat was voor mijn gevoel in het geding. Want ik zou echt verzaken, wanneer ik in dit verantwoordelijke ambt niet pal zou staan voor de waarden waar ik in geloof. Daarom ben ik niet opzij gegaan. Daarbij ben ik dankbaar dat ik het ook uit handen kon geven. Dat wordt niet ieder mens gegeven, ook niet iedere gelovige. Zo'n geschenk heb je niet op zak. Als mij iets overkomt, dan ben ik toch in Gods handen. Angst voor dreiging of geweld speelde mij daardoor geen parten. Door de zekerheid dat mijn leven veilig geborgen is bij God, kon ik tegen criminelen die mij bedreigden zeggen: 'Uiteindelijk kun je mij helemaal niet raken.'

Als je een tijd lang heel erg geïsoleerd leeft door de strikte beveiliging die 24 uur per dag om je heen is, doet dat overigens wel een aanslag op je en op de mensen om je heen. Daar moet je wel mee kunnen dealen.

Frits Bolkestein schreef ooit: 'Iedereen heeft het. Een opvatting, een levensbeschouwing.' Soms lijkt het erop dat alleen christenen een geloofsovertuiging hebben en anderen neutraal zijn.

Het is onvermijdelijk dat mensen worden beïnvloed door hun geweten, door hun persoonlijke vorming en opvattingen. Voor een christen geldt dat hij ook beïnvloed wordt door z'n eigen geloof. Dat geeft je persoonlijke leven een bepaalde *drive* en dat komt ook in je werk tot uiting.

Voor mij als christen is de wet overigens niet anders dan voor een burgemeester met een andere overtuiging. Ik waak ervoor andere regels te hanteren. Ik houd me aan de wet, daarover heb ik immers een eed afgelegd bij de aanvaarding van mijn ambt. Maar de manier waarop ik met mijn verantwoordelijkheid omga wordt mede bepaald door mijn overtuigingen. Dat komt tot uitdrukking in de aandacht die je voor bepaalde

Burgemeester Wienen bedankt de Haarlemse inwoners voor hun steunbetuiging (14 oktober 2018).

Beeld: ANP/Hollandse Hoogte, Remko de Waal

zaken in de samenleving hebt, de dingen die je opvallen. Wat dit betreft heeft het christelijk geloof de eeuwen door een enorme maatschappelijke betekenis gehad. Mensen die vanuit hun geloof gezien hebben dat er bepaalde misstanden moesten worden aangepakt. Maar ik haast me te zeggen dat christenen daarin ook vaak hebben gefaald. Die historische feiten moeten we erkennen. Daarbij kan een misverstaan van de Schrift een rol hebben gespeeld. Maar ik wil voorzichtig zijn in mijn oordeel, omdat ook wij kinderen van onze tijd zijn en later kan blijken dat wij ook misvattingen hebben. Dat zou ons aan het denken moeten zetten. Politiek, ook christelijke politiek, blijft mensenwerk.

Ervaart u als CDA'er raakvlakken met bestuurders van SGP- en CU-huize?

Jazeker, ik herken vaak hun argumenten en uitgangspunten. En voorgaande overwegingen zullen herkenning bij hen oproepen. Maar er zijn ook wezenlijke verschillen, waarom ik me voluit christendemocraat voel. Dan denk ik vooral aan de pretentie dat je dé christelijke standpunten in

de politiek vertegenwoordigt. Die pretentie vind ik eerlijk gezegd misplaatst. Juist in het licht van de geschiedenis, de ontwikkelingen in de samenleving, vind ik dat je daar bescheiden en voorzichtig in moet zijn.

Bij de ChristenUnie bekruipt mij wel eens het gevoel dat zij 'hét christelijke standpunt' vertolkt. Natuurlijk, ik zie de bewogenheid en ik snap heel goed waar de argumenten vandaan komen. Maar enige bescheidenheid moet je ook aan de dag kunnen leggen. En bij de SGP merk ik op dat bepaalde opvattingen vanuit het verleden heel stevig verankerd zijn. Daardoor krijgen ze soms zo'n zware lading dat ik de nodige bedachtzaamheid mis bij de toepassing ervan op de actuele situatie. Als christendemocraat word ik gedreven door waarden, door geloof, door opvattingen, die wat mij betreft voortvloeien uit de christelijke overtuiging. Maar ik realiseer me ook dat ik niet het monopolie heb op wat christelijk is. Graag zou ik daar nog eens dieper over van gedachten wisselen. Ik houd wel van een stevige discussie.

Zie het probleem, pak het aan!

Ondermijning. Daar heb ik als politieagent in de Rotterdamse zeehaven niet alleen mee te maken. Nee, u als gewone burger ook! Hoezo, ik kijk wel uit, zegt u? Laat ik u uit de droom helpen: het verschijnsel van ondermijning is al zo diep verweven met onze gewone mensenmaatschappij, dat de meesten het niet eens meer zien. Daarom denk ik dat er allereerst veel meer bewustwording nodig is om het sluipend gif van ondermijning te herkennen. Om het vervolgens veel beter te kunnen bestrijden.

Ondermijning is het gevolg van dat criminelen zich weerbaar maken tegen controle en handhaving door de overheid. Dat doen ze door zwart geld in de gewone economie te sluizen, ogenschijnlijk legale ondernemingen als dekmantel te gebruiken of door andere mensen om te kopen of te intimideren. Zo maken ze hun eigen wereld waarin ze door kunnen gaan met criminele activiteiten of dat nu om drugssmokkel gaat of om cyber criminaliteit.

Ter illustratie een voorbeeld. Een routineuze crimineel heeft al jaren veel geld verdiend in de drugshandel. Hij bezit een aantal woningen die hij verhuurt, maar ook deels leeg heeft staan. Altijd handig. Nu is de gemeente op zoek naar huisvesting voor statushouders. De man – tja, 't is meestal een man – ziet zijn kans schoon en paait de gemeente door zijn woningen aan te bieden tegen een zacht prijsje. De gemeente blij. Maar de man ook. Want na verloop van tijd komt hij terug bij de gemeenteambtenaar en vraagt om een tegenprestatie in de vorm van...

Een ander probleem is dat de grote criminelen onzichtbaar zijn geworden. Ze hullen zich in het duister en bedenken slimme constructies waarmee ze hun kompanen faciliteren: met woningen of bedrijfsruimten om drugs te produceren; met snelle auto's om plofkraken te zetten; met vuurwapens om overvallen te plegen of liquidaties uit te voeren. Deze criminelen zijn wel aan te pakken, maar het is lastig en het vergt vele uren onderzoek om uit te vinden hoe de geldstromen lopen en wie de 'echte zware jongens' zijn die aan de touwtjes trekken.

Criminelen handelen vaak in drugs. Dat klinkt vrij technisch, maar je wilt niet weten wat voor een verwoestend leed achter dit product schuilgaat. Vaak ver weg van hier, daarom zien we het niet. Maar het gebeurt wel in bijvoorbeeld Colombia. Daar worden da-

gelijks mensen vermoord, kinderen ingezet als slaven en vrouwen mishandeld. Ter wille van de drugsbaronnen. Weinig Nederlanders die zich dit allemaal realiseren.

Ondermijning lijkt op een insluiper op kousenvoeten, die stilletjes z'n gang gaat. Je merkt de schade pas als de boef zich alweer uit de voeten heeft gemaakt. Ik ben dan ook blij met de stevige aanpak van burgemeester Aboutaleb. Hij is goed bezig door speciale teams bij de politie te formeren die misdaadnetwerken opsporen en stadsmariniers die hun ogen en oren openhouden om de leefbaarheid van woonwijken te verbeteren. En dat werkt. In vergelijking met vroeger jaren is het op straat veiliger geworden. Er zijn geen stadswijken meer waar de politie alleen nog met machtsvertoon binnen komt.

Maar de boeven zitten ook niet stil. Ze verkassen van de buitenwereld naar de binnenwereld. Ze verschuilen zich achter computers en proberen te hengelen naar uw geld. Met phishing-mailtjes of appjes – u kent dat wel. Het frustreert mij dat luie slechteriken het geld van anderen aftroggelen, vooral kwetsbare ouderen, maar ook hardwerkende Nederlanders die altijd bereid zijn anderen te helpen.

Wat mij betreft blijft u dat doen: anderen helpen. Ik vind dat als politieagent ook een van de mooiste kanten van mijn vak. Mensen helpen die een inbraak hebben gehad of ondernemers die zijn overvallen en daardoor veel schade lijden. Het geeft mij veel genoegdoening om een duister zaakje, gerund door een louche type, op te rollen en voorgoed te sluiten. Dat geeft de burger weer moed. Eerlijk duurt het langst. Volhouden dus. En vooral goed opletten.

*John van der Elst,
Inspecteur bij de zeehavenpolitie Rotterdam*

SINDS 1955
HUISMAN
keukens | sanitair | doe het zelf

Passie
voor vakmanschap

WWW.HUISMANALBLASSERDAM.NL

Huisman Keukens & Sanitair | Voltastraat 1 | 2952 AW Alblisserdam | 078-6932541 | info@huismanalblisserdam.nl

TECHNOLOGY WITH A SMILE

De Barth Groep helpt bedrijven om optimaal te presteren door het creëren van duurzame en technologische oplossingen. Wij realiseren en onderhouden totaalinstallaties, ontwikkelen en automatiseren machines, leveren plaatwerk-oplossingen voor verschillende industrieën en voeren keuringen uit. Onze kracht ligt in het aanpakken van multidisciplinaire projecten.

Kijk op www.barthgroep.nl voor meer informatie.

'Stop met het geflopte gedoogbeleid'

Kees van der Staaij, fractievoorzitter SGP in de Tweede Kamer

Een opmerkelijk 'compromis' in het regeerakkoord van het kabinet Rutte-III betreft het experiment in een aantal proefgemeenten om als overheid zelf de wietproductie ter hand te nemen. Gaat zoiets helpen om criminelen de wind uit de zeilen te nemen en de onderwereld echt eronder te krijgen? De voorzitter van de SGP-fractie heeft daarover een duidelijke mening.

U heeft vast wel eens een (ex) verslaafde ontmoet. Weet u nog een uitspraak tijdens zo'n ontmoeting die is bijgebleven?

"Voordat ik er erg in had, was ik vastgelopen", zei een ex-verslaafde eens treffend tegen me. Wij mensen zijn heel goed in staat om onszelf een rad voor ogen te draaien, en in feite de problemen te ontkennen. Totdat je keihard tegen de muur loopt.

Dit kabinet start in een aantal gemeenten een proefproject met 'staatswiet'. Wat was uw reactie op de aankondiging van dit experiment in het regeerakkoord van dit kabinet?

Ik vind het wietexperiment één van de slechtste plannen van dit kabinet. Met drugs moet je niet experimenteren. Kijk naar wat voor ontwrichtende gevolgen drugsgebruik heeft voor de volksgezondheid, voor gezinnen, voor huwelijken. Luister maar naar ervaringsverhalen van Stichting Moedige Moeders. Het reguleren van de teelt en verkoop van wiet is de wereld op zijn kop. De regering moet juist alles op alles zetten om drugsgebruik te ontmoedigen. Of het nou om wiet, cocaine of xtc-pilletjes gaat. Op naar een drugsvrije samenleving, zou ik zeggen! Stop dus met het geflopte gedoogbeleid. Ga serieus werk maken van het opsporen en illegale productie en handel in drugs.

Het doel van het experiment is om door gereguleerde productie de criminele handel de wind uit de zeilen te nemen. Minder criminaliteit, dat zal de SGP aanspreken, toch?

Dat spreekt mij inderdaad aan. De SGP is voor een veilige samenleving. Maar ik geloof niet dat het wietexperiment daar aan bijdraagt. Met deze proef probeert de overheid te concurreren met het criminele circuit. Dat ga je nooit winnen.

Criminelen zullen altijd betere producten kunnen maken voor een lagere prijs. De proef draagt bij aan de normalisering van drugsgebruik. De SGP wil juist het tegenovergestelde. Drugsgebruik is niet normaal. Het wordt tijd dat we inzien dat je door drugs te gebruiken, bijdraagt aan het in standhouden van een crimineel businessmodel. Drugsbendes maken misbruik van mensen, vaak jongeren, in een kwetsbare positie. En vergeet ook niet dat met de massale drugsproductie in bijvoorbeeld Zuid-Amerika roofbouw op de schepping wordt gepleegd.

Wat vind u van de gedachtegang dat door drugsverslaving te bestrijden (met repressieve maatregelen), de autonomie van de verslaafde al gauw bekneld raakt?

Ik zou het willen omdraaien. Een drugsverslaving werkt juist beknellend! Het trekt je steeds dieper in het moeras. Een drugsverslaving staat vaak niet op zichzelf. Er komen allerlei andere problemen bij, zoals een echtscheiding, schulden, dakloosheid of een alcohol- of pornoverslaving. Om een verslaving tegen te gaan, bestaan allerlei professionele programma's. Daarvoor moet meer geld beschikbaar komen, zodat we mensen een nieuw leven kunnen bieden, vrij van drugs!

Het aantal drugsverslaafden is kleiner dan het aantal alcoholverslaafden. Is het verwijft terecht dat de SGP verkeerde prioriteiten stelt? Maakt zij zich 'te druk om drugs'?

De SGP maakt zich niet alleen druk om drugs, maar ook om alcohol. We steunen daarom het

Welke maatregel is volgens u het meest dringend nodig om dit probleem grondig aan te pakken?

Stoppen met het halfslachtige gedoogbeleid!

Nationaal Preventieakkoord van het kabinet, dat inzet op minder overmatig alcoholgebruik. Ik vraag in de Tweede Kamer al enige tijd aandacht voor het stunten met prijzen voor alcoholische dranken. Daar wordt nu een einde aan gemaakt. Ik vind ook dat er minimumprijzen moeten komen voor alcohol, zodat we veel drinken ontmoedigen. Het kabinet zou dit moeten regelen.

De sluiting van restaurants en cafés als gevolg van de Coronacrisis raakte ook de coffeeshops. Kort na de aankondiging van de sluiting stonden er rijen mensen bij coffeeshops om nog gauw een voorraadje wiet te 'hamstere[n]'. Welke gedachte riep dit bij u op?

Ik heb me daar enorm over verbaasd. In het Kamerdebat over de bestrijding van het coronavi-

Welke 'klassieker' kunt u aanraden voor wie meer wil lezen over het probleem van (drugs)verslaving?

De bekende psychiater Bram Bakker schreef samen met ervaringsdeskundige Meindert Inderwisch het boek *Mateloos: over alle soorten verslaving* (2016).

rus heb ik premier Rutte daarom gevraagd hoe het toch mogelijk is dat je in Nederland op dit moment makkelijker aan wiet dan aan eieren kon komen... Wat zegt het als drugs blijkbaar voor veel mensen een eerste levensbehoefte is geworden? Moeten we dan als samenleving niet even goed in de spiegel kijken?

Guido de Brès-Stichting

Wetenschappelijk Instituut SGP

Mededeling over donaties en abonnementen 2020

Aan alle Guido-donateurs en Zicht-abonnees is eind maart het verzoek verzonden om de toegezegde donatie of het abonnement op het tijdschrift Zicht voor 2020 te betalen. Indien bij ons een e-mailadres bekend is, is het verzoek digitaal verzonden, maar anders per post.

Heeft u al betaald, hartelijk dank daarvoor! Indien u de factuur *) nog niet betaald heeft, zien wij uw betaling graag tegemoet. Voor een juiste administratieve verwerking verzoeken wij u nadrukkelijk om bij uw betaling het factuurnummer te vermelden, omdat het anders veel uitzoekwerk oplevert om na te gaan van wie de betaling afkomstig is (de banken geven namelijk niet meer uw NAW-gegevens mee). Volgens de Wet financiering politieke partijen mogen wij anonieme giften niet accepteren. In het geval van een iDealbetaling is het meegeven van het factuurnummer niet mogelijk, maar ook niet nodig: uw betaling wordt dan automatisch op de juiste manier verwerkt. Het is mogelijk om een overbetaling te doen, ook bij betaling via iDeal. En zoals u weet, stellen wij die zeer op prijs!

Voor eventuele vragen mailt u naar wi@sgp.nl;
u kunt ook bellen naar tel. (010) 7200 785.

Simone Paul,
administrateur.

**) Om administratieve redenen ontvangen de donateurs ook een factuur; maar uiteraard is daardoor de fiscale aftrekbaarheid van uw gift bij inkomstenbelasting niet in het geding. De Guido de Brès-Stichting heeft immers een ANBI-status.*

Welk profiel heeft de SGP als het gaat om de bestrijding van criminaliteit? Zeker niet een van pappen en nathouden, dat is breed bekend. Vanuit bijbelse uitgangspunten ziet de SGP de bescherming van de burgers en de zorg voor hun veiligheid als een van de kerntaken van de overheid. Beperkt de SGP-visie zich tot 'meer blauw op straat' en 'harder straffen'? En welke politieke accenten moeten nu gezet worden om de georganiseerde misdaad beter de kop in te drukken?

Jan Schippers en John Verheij, resp. directeur en stagiair-onderzoeker van het Wetenschappelijk Instituut voor de SGP

Lange adem nodig voor stevige aanpak onderwereld

SGP-visie op criminaliteit en bestrijding van georganiseerde misdaad

UITGANGSPUNTEN

De SGP ziet de overheid als dienaar van God (vgl. Romeinen 13 vers 1-7). Een ambt dat is ingesteld om de ongebondenheid van de mens te bedwingen, zoals dat in artikel 36 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis staat verwoord. Daarom behoort de overheid de openbare orde te handhaven en heeft zij tot taak alle beletselen die de openbare orde belemmeren weg te nemen.¹ Ook is de overheid van Godswege geroepen tot bescherming van de mens in persoon en

bezittingen.² Deze uitgangspunten leiden ertoe dat de SGP sinds jaar en dag handhaving van de openbare orde en de zorg voor veiligheid van de burgers ziet als een primaire opdracht van de overheid.

In het laatste verkiezingsprogramma van de SGP (2017) staat onder het kopje 'Veilig leven' dat het een kerntaak van een overheid is om 'haar' burgers te beschermen. De SGP ziet dit als een harde noodzaak in een onveilige wereld,

'Koesteren de bewindslieden de illusie, dat alle mensen goed zijn en dat met een serie welzijnsmaatregelen enkele mensen gemakkelijk goed te maken zijn?'

waarin mensen en groepen van mensen elkaar gedurig naar het leven staan of anderszins schade berokkenen. Zonder een overheid die duidelijke regels stelt en deze handhaaft, zouden chaos en anarchie heersen, in plaats van het recht.

Wat verder opvalt, is dat in het verkiezingsprogramma impliciet wordt gerefereerd aan de woelige jaren '60 van de vorige eeuw en de periode daarna: "Lange tijd was gezag, 'law and order', een besmet begrip. Gezag deugde niet. De gevolgen zijn inmiddels zichtbaar geworden in het onveiligheidsgevoel van veel burgers. Mede ingegeven door de vele aanslagen, is er gelukkig meer geld beschikbaar voor opsporing en berechting van terroristen en andere misdadigers. Maar daar zal nog geld bij moeten."³

VERBETER DE SAMENLEVING EN MISDAAD VERDWIJNT?

We gaan even terug in de tijd. In 1973 had minister-president J.M. den Uyl (PvdA) zich laten ontvallen dat verbetering van de samenleving de criminaliteit vanzelf wel zou doen verdwijnen. Bij de begrotingsbehandeling van het departement Justitie gaf SGP-fractievoorzitter H.G. Abma er blijk van een geheel andere opinie te zijn toegedaan: "Fundamenteel in dezen is de mens en maatschappijbeschouwing. Wij hebben bepaald niet de fictie, dat het welzijnsbeleid de criminaliteit wezenlijk zal bestrijden. (...) Koesteren de bewindslieden de illusie, dat alle mensen goed zijn

en dat met een serie welzijnsmaatregelen enkele mensen gemakkelijk goed te maken zijn? Het is toch zo, dat er in deze maatschappij goeden en kwaden zijn en dat de overheid de taak heeft de goeden te beveiligen en voorts om het kwaad in de kwaden effectief te bestrijden." Abma wilde ervoor waken dat we niet in een situatie terechtkomen waarin "de politie de bedrijver is van de criminaliteit en de delinquent het zielige slachtoffer. Ik geef onmiddellijk toe, dat er zielige gevallen zijn, meer dan ons lief is. Maar er is ook aanzienlijk meer harde misdaad dan ons lief is. De onrustbarende toename van de criminaliteit en de grote groei van het niet ingebeelde gevoel van onveiligheid moeten de regering dringen tot een welbewust en resoluut optreden. Ik zou in ieder geval willen weten of de wil daartoe er is".⁴

De Nederlandse politie was toen (ook al?) klein van omvang in vergelijking met andere Europese landen. *De Banier* schreef: "De politiesterkte is nog steeds afgestemd op een tijd, waarin politiek terrorisme, bezetting van openbare gebouwen, bewaking van ambassades en consulaten, het kraken van huizen, niet voorkwamen. Alleen al de politie van Amsterdam komt minstens 1200 man tekort."

Voorgaande passages duiden op een grote mate van continuïteit in de SGP-benadering. Ook vandaag de dag pleit de SGP voor uitbreiding van met name het aantal wijkagenten. En ook toen uitte zij haar zorgen over de toename van het aantal niet-opgehelderde misdrijven en dat de bereidheid tot het doen van aangifte aan het dalen was. Als het hierover gaat, lijkt er weinig nieuws onder de zon.

GEORGANISEERDE MISDAAD

Eind jaren '80 komt het thema georganiseerde misdaad in de belangstelling. Voor het verband

van SGP-raadsleden hield J.W. Overeem in het voorjaar van 1990 een lezing waarin hij dit fenomeen uitgebreid aan de orde stelde.⁵ Het werd ook wel omschreven als 'bovenlokale groepsriminaliteit'. Overeem refereerde daarbij aan het rapport uit 1988 van de werkgroep 'zwarte, georganiseerde criminaliteit' die onder voorzitterschap stond van de Procureur-Generaal mr. Gonsalves uit 's-Hertogenbosch. Wie toen nog dacht dat mafia-achtige misdaadbendes zich beperkten tot landen als Italië en de Verenigde Staten van Amerika, werd door het Gonsalves-rapport wel uit de droom geholpen.

De groepen die deze georganiseerde criminaliteit bedreven, kenmerkten zich door:

- een hiërarchische structuur;
- onderlinge machtsverhoudingen die worden bevestigd door een intern sanctiesysteem;
- het wegvallen van één of meer leden uit de groep heeft geen directe gevolgen voor de continuïteit van de criminele activiteiten.

Volgens ruwe schattingen waren er destijds tientallen van dergelijke groepen actief in ons land waarvan er ook een aantal met elkaar samenwerkten in een soort van netwerk, met geweld, intimidatie en corruptie als bekende methoden. Hun criminele activiteiten behelsden onder meer het overvallen van banken, de invoer en handel in verdovende middelen, (milieu) fraude, het runnen van illegale gokhuizen, prostitutie en vrouwenhandel. Voor het witwassen van misdaadgeld infiltrerden zij in ondernemingen. Ook maakten ze gebruik van bedrijven die functioneerden als dekmantel. Veel gehanteerde methodes zijn: geweld, intimidatie en corruptie. Terwijl dit type misdaad syndicaten in andere landen ook hun invloed deden gelden in de plaatselijke en landelijke politiek, was daar in Nederland nog geen sprake van, al waren er wel

aanwijzingen dat ze pogingen in die richting werden ondernomen.

Het frappeert wel om in een betoog van dertig jaar terug een precieze omschrijving aan te treffen van het verschijnsel dat we vandaag de dag met de term 'ondermijning' aanduiden. Het vermoeden lijkt ons zeer gerechtvaardigd dat wat toen nog relatief beheersbaar leek, vandaag de dag veel groter en omvangrijker is geworden. En slimmer of gewiekster, dus ook lang niet altijd goed zichtbaar. Bij incidenten, zoals een overval, een liquidatie of een vergismoord, worden we als samenleving met de neus op de feiten gedrukt dat er wel degelijk 'iets' aan de hand is dat groter lijkt dan we bevroeden. En we hebben dat niet snel onder de duim. Er wordt een lange adem gevraagd om te voorkomen dat de onderwereld de overhand gaat krijgen.

PREVENTIEVE EN REPRESSIEVE MAATREGELEN

Vanaf eind jaren '80 zet de overheid in op zowel preventieve als repressieve maatregelen om de georganiseerde misdaad aan te pakken. In de preventieve sfeer ligt het accent op vier aspecten.

- a. De ontwikkeling van een bebouwde omgeving, die planologisch en bouwtechnisch zo min mogelijk gelegenheid biedt tot het plegen van delicten. Dus zeker geen Bijlmermeer-ach-

Het frappeert wel om in een betoog van dertig jaar terug een precieze omschrijving aan te treffen van het verschijnsel dat we vandaag de dag met de term 'ondermijning' aanduiden.

- tige woonwijken meer. En een beter hang- en sluitwerk voor woningen bevorderen.
- b. Jeugd: het versterken van de binding van de opgroeiende generatie aan de samenleving. Dit vraagt om een andere mentaliteit van opvoeders, leerkrachten en welzijnswerkers.
- c. Versterking van functioneel toezicht in uiteenlopende situaties, bijv. winkelpersoneel, conciërges en leerkrachten, huismeesters.
- d. De bevestiging van essentiële normen. Wie schade veroorzaakt moet die ook herstellen of compenseren en mag die niet langer afwentelen op de samenleving.

Ook aan de repressieve kant zaten het Openbaar Ministerie en de politie niet stil. Er werden speciale recherche teams gevormd, alsook regionale samenwerkingsverbanden van rechercheurs. Ook werden er zgn. Bureaus Financiële Opsporing gevormd om via het spoor van het geld criminele activiteiten in te dammen en de hoge winsten van criminelen af te pakken. Helaas werd toen niet stevig geïnvesteerd in het opsporingsapparaat. Meestal werd uit de bestaande mankracht bij politie en justitie geput, en werden er helaas geen nieuwe formatieplekken gecreëerd. Terwijl de georganiseerde misdaad in een enorm tempo innoveerde en professionaliseerde, was het maar de vraag of politie en justitie dat kon bijbenen. Zo was het toen aan de politie enkel toegestaan om telefoonverkeer af te luisteren en mocht zij geen berichten via de fax of telex onderscheppen. Verbijsterend! Dergelijke beperkingen in de wettelijke bevoegdheden van de politie werkten belemmerend voor een effectieve aanpak.

Meer middelen, meer personeel, meer bevoegdheden zijn nodig. Deze dringende aanbeveling klonk in 1990 uit de mond van politiecommandant Overeem en lijkt vandaag de dag aan rele-

vantie weinig verloren te hebben gezien de overige bijdragen in dit Zichtnummer.

VRIJ VERKEER VAN PERSONEN IN EU

Eén belangrijk aspect willen we hier aan toevoegen. Eind 1992 werd de Europese Interne Markt gevormd, waardoor het vervoer van goederen tussen de EU-lidstaten werd vergemakkelijkt. In 1995 trad het zgn. Verdrag van Schengen in werking, waardoor het vrij verkeer van personen binnen de deelnemende Europese landen werd gerealiseerd. De EU-lidstaten incasseerden gretig het voordeel dat ze minder personeel voor de grenscontroles nodig hadden. Maar daarmee bleken ze criminele organisaties en hun netwerken enorm in de kaart te spelen. Ook zij benutten de nieuwe kansen die de open grenzen boden. Die grensoverschrijdende misdaad is niet altijd zichtbaar of merkbaar, maar vormt wel degelijk een serieuze bedreiging voor de veiligheid. Ook lopen de EU-lidstaten honderden miljoenen euro's aan inkomsten mis doordat belastingen worden ontdoken. Van belang is dat politie en justitie van verschillende EU-lidstaten direct informatie kunnen uitwisselen met elkaar en onderling samenwerken om criminele netwerken te ontmantelen, alsook met EU-instellingen als Europol en Eurojust. En dit geldt ook voor politiediensten van staten buiten Europa, want criminelen opereren immers niet alleen in moreel opzicht grenzeloos.

MISDAAD GAAT 'ONDERGRONDS'

Vanaf het begin van deze eeuw laten criminaliteitscijfers een sterk dalende trend zien. Hoewel dit bij sommige mensen scepsis oproept, is deze daling niet te verklaren door een lagere meldingsbereidheid van burgers.⁶ Deze cijfers lijken dus aanleiding te geven om optimistisch gestemd te zijn over de aanpak van de criminaliteit in Nederland. Het CBS concludeert echter ook

dat de omvang van de georganiseerde misdaad niet valt vast te stellen. En het is juist deze vorm van misdaad die gerelateerd is aan de handel en productie van drugs en zich onttrekt aan het zicht van politie en justitie. Hoewel cijfers hiervan niet bekend zijn, laten de grote hoeveelheden drugs(afval), wapens, financiële middelen en dergelijke die gevonden worden bij succesvolle acties en de weinige impact die deze acties hebben op de drugswereld, op een indringende manier zien dat we het probleem qua aard en omvang zeer serieus moeten nemen.⁷ Ook al veroorzaakt deze vorm van criminaliteit relatief weinig directe slachtoffers, de 'onzichtbare' gevolgen zullen we eerder onder- dan overschatten. Er vindt een verschuiving plaats van 'high impact crime', naar 'hidden impact crime'. Ze maakt vooral inbreuk op systemen zoals de economie, de rechtsstaat en de samenleving. Daar-

om wordt deze vorm van criminaliteit aangeduid als 'ondermijning', een paraplu-begrip waaronder verschillende vormen van criminaliteit vallen.

Onderstaande infographic van het Ministerie van Justitie en Veiligheid laat in een oogopslag zien wat de veelvoorkomende vormen van ondermijnende criminaliteit in Nederland zijn. Zowel in stedelijke woonwijken als op het platteland zijn (in netwerken) georganiseerde boeven actief. Bedrijven, boeren en beheerders van vakantieparken kunnen ermee geconfronteerd worden. En douanepersoneel in de zeehavens en op de luchthavens.

De interviews en artikelen in dit Zichtnummer kleuren het onderstaande beeld meer gedetailleerd in. Deze bijdrage geeft daarvan geen samenvatting van geven. In wat nu volgt, richten we

Het CBS concludeert echter ook dat de omvang van de georganiseerde misdaad niet valt vast te stellen. En het is juist deze vorm van misdaad die gerelateerd is aan de handel en productie van drugs en zich onttrekt aan het zicht van politie en justitie.

ons op de hoofdaccenten die SGP-politici kunnen zetten in het tegengaan van ondermijning.

INITIATIEFVOORSTEL TWEEDE KAMER

Dat de SGP oog heeft voor het fenomeen 'ondermijning', blijkt onder andere uit het initiatiefvoorstel 'Wet bestuurlijk verbod ondermijnende organisaties', dat Van der Staaij samen met een aantal andere Kamerleden heeft ingediend. Dit wetsvoorstel wil het mogelijk maken om ondermijnende organisaties die een cultuur van wet-teloosheid bevorderen of in stand houden, waardoor zij een ernstige bedreiging vormen voor het openbaar gezag en de veiligheid van burgers (zoals 'Outlaw Motor Gangs'), te verbieden. Dit wetsvoorstel is een goede stap om dit deelprobleem van ondermijning aan te pakken.

Het is terecht dat de SGP voorstander is van een repressieve aanpak van criminaliteit. Opsporingsdiensten als de politie, het OM en de FIOD moeten nodig versterkt worden. Naast 'meer blauw op straat' is ook 'meer blauw achter de computer' nodig om criminelen dwars te zitten. Het ondermijningsfonds van 100 miljoen euro van minister Grapperhaus die naar opsporingsdiensten gaat, is hiervoor een goede eerste aanzet. Ook moeten de straffen voor delicten die

samenhangen met drugscriminaliteit worden verhoogd. Nederland heeft namelijk op internationaal gebied de twijfelachtige reputatie een gunstig vestigingsland te zijn voor drugscriminaliteit. Het kan en mag niet zo zijn dat criminelen mede op basis van een 'risico-inschatting' voor Nederland kiezen.

OOG VOOR DE SOCIALE KANT

De problematiek van ondermijning is echter niet alleen van criminele aard, maar ook sociaal. Daarom dient er tevens aandacht te zijn voor de sociale problematiek. Hierop wijst ook dr. Pieter Tops in het interview elders in deze Zicht-editie. Kwetsbare wijken zijn een gunstige voedingsbodem voor criminaliteit. Het is daarom van belang dat er structurele programma's komen voor kansarme buurten en wijken.

De strijd tegen ondermijning vindt nu vooral plaats op lokaal gebied. Binnen deze aanpak vervult de burgemeester met zijn bestuursrechtelijke bevoegdheden een steeds grotere rol, mede vanwege het tekortschieten van het strafrechtelijk instrumentarium. Hiervoor zijn de bevoegdheden van de burgemeester geleidelijk aan steeds verder uitgebreid. Ook de SGP heeft deze ontwikkeling gesignaleerd. In een debat over de positie van de burgemeester in 2009⁸, merkte Van der Staaij op: *'Het is de vraag of wij het met elkaar misschien niet wat te ingewikkeld hebben gemaakt, waarbij burgemeesters complete cursussen moeten volgen over wat de bevoegdheden allemaal zijn.'* Het is goed dat burgemeesters hun verantwoordelijkheid voor de handhaving van de openbare orde en veiligheid serieus nemen. De burgemeester moet echter niet in de plaats gaan treden van een tekortschietend repressief apparaat. Daarom moet er bezinning komen en duidelijkheid gecreëerd worden over de verdeling tussen het

strafrechtelijke en het bestuursrechtelijke perspectief op de aanpak van ondermijning⁹. De problematiek als gevolg van ondermijning slaat met name op lokaal niveau neer, maar stijgt tegelijk daar bovenuit, naar nationaal en internationaal vlak. De centrale overheid moet daarom de problemen die lokale bestuurders signaleren zeer serieus nemen. Een voorbeeld daarvan is privacywetgeving die uitwisseling van gegevens binnen en tussen gemeenten en andere overheidsdiensten in de weg staat. Zowel burgemeester Wienen als Pieter Tops benoemen dit probleem.

ONDERMIJNING EN DE SGP-ACHTERBAN

Ten slotte moet eerlijk onder ogen worden gezien dat dit maatschappelijke probleem niet aan de achterban van de SGP voorbijgaat. Bekend is

het voorval van de Urker vissers die – al dan niet daartoe geprest – drugs aan wal brachten. Pieter Tops en Jan Tromp schrijven in hun boek ook over ondermijning in de ‘gereformeerde wereld van Veen’¹⁰ In een ‘ons-kent-ons’-cultuur waarin men een sterk onderling vertrouwen combineert met een wantrouwige houding ten opzichte van de overheid, waarin sprake is van een sterke ondernemingsgeest en men gewoon is ‘de zaakjes zelf te regelen’ - op zichzelf geen verkeerde zaken - kan een voedingsbodem ontstaan voor illegale activiteiten. Het is voor lokale SGP-bestuurders een aangelegen punt om hier alert op te zijn. De onderwereld mag niet de overhand krijgen. Wat in het begin nog klein en beheersbaar lijkt, groeit ‘geruisloos’ uit tot iets veel groters wat haast niet meer in de hand te houden is.

NOTEN

¹ Program van Beginzelen SGP, artikel 11.

² Idem, artikel 12.

³ *Voor het leven*, SGP-verkiezingsprogramma 2017-2021, p. 11.

⁴ Ontleend aan debat begrotingsbehandeling Justitie in het najaar van 1973.

⁵ J.W. Overeem, ‘Politie en bestuurlijke aanpak van de criminaliteitsbestrijding’, in *Zicht* jrg 16 nr 3 (juni 1990), pp. 16-23. Overeem was destijds groepscommandant van de Rijkspolitie in Bunschoten-Spakenburg.

⁶ CBS, Het mysterie van de verdwenen criminaliteit, Den Haag 2018.

⁷ H. Boutellier, C. Hermans, F. Van de Plas, *Ontsporende vrijheid. Over de maatschappelijke betekenis van ondermijning en het belang van een onorthodoxe aanpak daarvan*, Den Haag: Boombestuurkunde 2019, p.24.

⁸ Kamerstuk 28 684, nr.24

⁹ H. Boutellier. *De andere kant van de medaille. Visiedocument over de rol van gemeenten in de aanpak van ondermijnende criminaliteit*, VNC: 2019

¹⁰ P. Tops, J. Tromp, *De achterkant van Nederland. Hoe boven- en onderwereld verstregeld raken*, Balans: Amsterdam 2017, p. 32-41.

Wie herinnert zich burgemeester Jos Wienen van Haarlem niet? Hij werd bedreigd en daarna permanent beveiligd. Lees het interview met hem elders in dit nummer. Overigens was en is hij niet de enige burgemeester die met criminelen te maken kreeg. Steeds vaker worden burgemeesters het mikpunt van intimidatie en bedreiging. Ook wethouders en ambtenaren krijgen daarmee te maken.

Rien Bogerd, oud-gemeentesecretaris bij de Gemeente Urk

Gemeenten wapenen zich tegen schendingen

Integriteit zegt iets over het functioneren van je hart en hoofd

De acceptatie van bedreigingen en intimidatie neemt gelukkig af. Waar vroeger nog lacherig en geheimzinnig over werd gedaan, wordt nu serieus genomen en aangepakt. Agressief gedrag ten opzichte van bestuurders en ambtenaren is niet nieuw, maar van alle tijden. Ik herinner me dat in mijn eerste woon- en werkgemeente (Leerdam) burgemeester L.J. den Hollander met geweld werd bedreigd. Hij deed geen aangifte, maar had wel een stevig gesprek met zijn belagers. In mijn huidige woonplaats (Urk) legde een inwoner een pistool op tafel tijdens een gesprek met de wethouder. De politie was snel ter plaatse. Achteraf bleek het een nepwapen te zijn. De

wethouder vond aangifte niet nodig. Wel werden alle spreekkamers in het gemeentehuis voorzien van ramen, zodat voortaan te zien is, wat er in die ruimten gebeurt.

1. DE ONGEHOORZAME BURGER

1.1 Intimidatie

Ik herinner me nog het voorval in Nieuwpoort waarbij ik als ambtenaar een aanvraag om een financiële vergoeding weigerde en de aanvrager daarna in gezwinde pas naar de winkel van de wethouder ging en hem stevig onder druk zette. De wethouder belde me op, dat ik het geld

“maar moest geven.” Aangifte wilde de wethouder niet doen en terug vorderen had geen zin. Zelf ben ik in mijn vorige gemeente (Benthuizen) zodanig door een cliënt aan mijn stropdas beet gepakt dat ik bijna lucht tekort kwam. Ook ik ging er na aftoop luchtig mee om. Wel heb ik een indringend gesprek met die inwoner gevoerd en hem duidelijk gemaakt dat ik de volgende keer dit niet meer zou accepteren. Het meest frustrerende in deze zaak vond ik wel, dat – toen deze burger een paar dagen later onaangekondigd de kamer van de burgemeester binnen stapte – hij alsnog zijn zin kreeg en mij als uitvoerend ambtenaar uitvoerig bedankte voor de “medewerking”. Dan baal je echt stevig.

1.2 Toename schendingen

De geschetste voorvallen zijn met meerdere aan te vullen. Alle hebben ze met integriteitsschendingen en ondermijning van het gezag te maken. De onderzoeken van de laatste jaren tonen aan dat eerder sprake is van een vermeerdering dan van een vermindering van dit soort voorvallen. Liesbeth Spies, voorzitter van het Genootschap van Burgemeesters, maakt zich daarover terecht zorgen. “Het aantal ernstige incidenten neemt de laatste jaren toe. Dat maakt dat het functioneren van de burgemeester in dit mooie ambt steeds ingewikkelder wordt.” We moeten ons niet van de wijs laten brengen, zegt minister Sander Dekker voor Rechtsbescherming. “De rechtsstaat vormt de basis van onze vrije samenleving. Door bescherming te bieden en hard op te treden tegen criminelen. Maar ook door waarborgen te bieden tegen willekeur en machtsmisbruik.”

1.3 Raadsleden in de vuurlinie

Niet alleen burgemeesters, maar ook wethouders, raadsleden en ambtenaren hebben met ondermijning van het gezag en met intimidatie

De burgemeester en ik hebben diverse gesprekken met inwoners gevoerd die asociaal gedrag vertoonden. Dat waren niet de gemakkelijkste gesprekken, maar wel noodzakelijk. Door bestuurders mag niet worden geaccepteerd dat hun ambtenaren worden beledigd, geïntimideerd of bedreigd.

te maken. Uit het zogenaemde “midterm”-onderzoek van Binnenlands Bestuur en Necker van Naem (20 maart 2020) blijkt dat één op de drie raadsleden het afgelopen jaar te maken heeft gehad met verbale agressie. Ze werden uitgescholden of kregen discriminerende opmerkingen over zich heen. Ruim een op de tien raadsleden heeft ook te maken gehad met bedreiging en intimidatie. “We moeten dit niet als normaal beschouwen”, zegt Sabine van Zuydam, bestuurskundige aan de Universiteit Tilburg en onderzoeker bij Necker van Naem. Naar de mening van Wim Voermans, hoogleraar staats- en bestuursrecht aan de Universiteit Leiden, moet er een gemeentelijk meldpunt agressie komen. “Er is weliswaar een landelijk meldpunt, maar met een lokaal meldpunt kun je er ook echt werk van maken en het raadslid laten zien dat de gemeente achter hem staat. Je voelt je dan als raadslid gesteekt”.

1.4 Ambtenaren de klos

Ook ambtenaren krijgen regelmatig te maken met agressie en intimidatie. Ieder jaar zijn bij-

voorbeeld de invorderingsambtenaren van de OZB de klos. Het is verbazingwekkend maar ook beschamend wat zij naar hun hoofd geslingerd krijgen door de telefoon of via de mail. De burgemeester en ik hebben diverse gesprekken met inwoners gevoerd die op deze wijze asociaal gedrag vertoonden. Dat waren niet de gemakkelijkste gesprekken, maar wel noodzakelijk. Door bestuurders mag niet worden geaccepteerd dat hun ambtenaren worden beledigd, geïntimideerd of bedreigd. Het is verbijsterend dat uit het WERKonderzoek 2019 (in opdracht van het ministerie van Binnenlandse Zaken uitgevoerd) blijkt dat vorig jaar een op de vijf ambtenaren te maken had met intimidatie. Ook de discriminatie op het werk nam toe (en heeft ook alles te maken met integriteit). In één woord: onacceptabel!

2. DE ONGEHOORZAME BESTUURDER EN AMBTENAAR

2.1 Zelf aanleiding gegeven

Aan de andere kant zorgen diverse bestuurders en ambtenaren zelf ook voor opspraak. Iedere keer kunnen we er in de krant over lezen. Ik denk dan bijvoorbeeld aan bestuurders die zich flink laten betalen door bouwbedrijven en projectontwikkelaars. Of ambtenaren die vertrouwelijke informatie lekken. Of bestuurders en ambtenaren die zich schuldig maken aan belangenverstrengeling of fictieve declaraties indienen of onzorgvuldig declareren. Al deze schendingen zorgen voor een deuk in het imago van het openbaar bestuur. Inwoners, instellingen en bedrijven mogen er zondermeer vanuit gaan dat de overheidspersonen (bestuurders en ambtenaren) betrouwbaar en integer zijn. Het is daarom goed dat iedere overheidsorganisatie wettelijk verplicht is om een integriteitsbeleid te voeren. Naast professionaliteit is integriteit essentieel voor een goed functionerende overheid.

2.2 Risicofactoren

Een goed uitgedragen integriteitsbeleid beschermt niet alleen de ambtenaar, de bestuurder, maar ook de burgers. Iedereen is en blijft echter wel zelf verantwoordelijk voor zijn of haar daden. Bij een integriteitsbeleid hoort openheid en transparantie. Het ontbreken van een transparante, open cultuur is de grootste risicofactor bij bestuurlijke en ambtelijke integriteit. Ook onvoldoende structurele aandacht en onvoldoende gemeenschappelijke waarden en normen noemen deskundigen risicofactoren.

3. BURGEMEESTER AAN DE SLAG

3.1 Wettelijke taak

De burgemeester heeft in het kader van het integriteitsbeleid een zeer belangrijke en verantwoordelijke taak. Veel burgemeesters worstelen met het spanningsveld tussen artikel 170 en artikel 180 van de Gemeentewet. Enerzijds bevorderen ze de bestuurlijke integriteit (artikel 170), anderzijds leggen zij verantwoording af aan de gemeenteraad over het gevoerde beleid (artikel 180). Het zou best kunnen dat artikel 180 een beletsel vormt voor een goede uitoefening van artikel 170. Hoe dan ook, het integriteitsbeleid schiet in menige gemeente nog te kort.

Mooie gedragscodes en integriteitsplannen op papier zijn niet voldoende. Mensen zijn slim en inventief. Er moet voortdurend gesproken worden wat als normaal wordt beschouwd en wat niet. Wat wel of niet wordt geaccepteerd. Dat is niet alleen wat op papier staat of op papier aangevuld moet worden. "Integriteit zit tussen de oren en in het gezond verstand", zegt de tijdelijke burgemeester van Den Haag Johan Remkes weten. "Je lost problemen rond integriteit in het openbaar bestuur niet op met meer regels."

3.2 Beveiligingsplan

Het is goed dat een tiental gemeenten en het ministerie van Binnenlandse Zaken (op 12 december 2019) een pilot zijn gestart om te komen tot het opstellen van een integraal beveiligingsplan. In de pilot worden onder andere de weerbaarheid van de organisatie, informatiebeveiliging en de veiligheid van gebouwen onder de loep genomen. Daarnaast worden de veiligheid van objecten en personen, ambtenaren, bestuurders en bezoekers van het gemeentehuis, veilig en integer werken en de continuïteit van de bedrijfsvoering doorgelicht. De aldus opgedane kennis en ervaring moet gemeenten slagvaardiger maken tegen ondermijnende invloeden en oneigenlijke druk. Deze brede aanpak is gekozen om niet alleen het bestuur, maar de organisatie als geheel weerbaarder te maken.

De aandachtspunten uit de pilot worden omgezet in een gids, waarvan alle gemeenten gebruik kunnen maken. Een nobel initiatief ter versterking van het integriteitsbeleid.

4. ACCEPTABEL EN NIET ACCEPTABEL

4.1 Kompas

Integriteit kan je vergelijken met een kompas, een moreel kompas. Welke koers varen we? Met elkaar bepaal je de koers. Opleggen werkt niet. De koers moet gedragen worden.

Wat is nog acceptabel en wat niet? Wat kan wel en wat kan niet?

De beantwoording van deze vragen is nog niet zo eenvoudig. Ter toelichting wil ik nog enkele voorbeelden uit mijn ambtelijke praktijk noemen. Wat bijvoorbeeld te denken van een deeltijdwethouder (melkboer van beroep) die de dinsdag voor de gemeenteraadsverkiezingen alle inwoners huis aan huis een potje verse slagroom overhandigt, met een foldertje erbij om op hem te stemmen. Is dit acceptabel of niet? En

wat te denken van een politieke partij die ballonnen en cadeaubonnen uit een vliegtuig dropt? Is dit acceptabel of niet? En wat moet een stembureau lid doen met zijn zwager die vergeten is zijn legitimatiebewijs mee te nemen. Terug sturen of het door de vingers zien? En wat te doen met een wethouder die zich inhoudelijk met het inkoop- en aanbestedingsbeleid bemoeit en bepaalde bedrijven wilt uitsluiten?

Deze voorbeelden tonen aan, dat integer handelen niet altijd zo duidelijk in regels is te verwoorden. Natuurlijk moeten die regels er zijn. En er moet voortdurend over gesproken worden. De burgemeester neemt daarin samen met de directeur van de gemeentelijke organisatie het voortouw. Maar dat is nog geen garantie dat de integriteitsregels niet worden overschreden.

4.2 Ons kent ons

Te weinig wordt naar mijn mening besproken en aangegeven wat wel of wat niet wordt getoleerd. Ik merk daarin een zekere terughoudendheid, misschien wel verlegenheid. Wellicht is het goed nog wat voorbeelden uit de praktijk te noemen. Daarin wordt de mening van onderzoekers bevestigd die aangeven dat (kleine) integriteitschendingen eerder plaatsvinden in kleine dan in grote gemeenten. Ergens logisch. In een kleine gemeente is veel meer sprake van mensen die elkaar kennen, met verschillende petten op, met verschillende rollen. Wat bijvoorbeeld te denken van een ambtenaar of raadslid die secretaris van een plaatselijke vereniging en/of instelling is, die jaarlijks een forse subsidie van de gemeente ontvangt. Wat te denken van de plaatselijke bakker die het hele gemeentehuis op een heerlijk saucijzenbroodje trakteert, terwijl zijn aanvraag voor het inrichten van een terras op een plek (waar het niet kan en mag) loopt? En wat te denken van een wethouder die een ambtenaar onder druk zet om een aanvraag

Wat te doen met een wethouder, wanneer de ambtenaar niet mee wil werken, aan een collega-ambtenaar ("die wel loyaal is aan het bestuur") vraagt de aanvraag snel af te handelen? Niet iedere ambtenaar is bestand tegen de druk van een plaatselijke bestuurder.

voor een milieuvergunning voor zijn vriendje zo snel mogelijk af te werken. En wat te doen met een wethouder, wanneer de ambtenaar niet mee wil werken, aan een collega-ambtenaar ("die wel loyaal is aan het bestuur") vraagt de aanvraag snel af te handelen? Niet iedere ambtenaar is bestand tegen de druk van een plaatselijke bestuurder. Het hangt ook wel een beetje van de positie van de ambtenaar af. Daarom is het zo belangrijk integriteit steeds opnieuw op de agenda te plaatsen, bij bestuurders en ambtenaren. Praat er over.

4.3 Aanspreken

Integriteit is spreken: elkaar aanspreken en elkaar toespreken. Daar was voor mij alle reden toe toen ik hoorde dat een wethouder een wonderlijk gedrag vertoonde tijdens zijn gesprekken met burgers en ondernemers. Vooral wanneer iets niet kon of niet mocht, liet hij de ambtenaar aan de burger c.q. ondernemer uitleggen waarom geen medewerking kon c.q. zou worden verleend. Standaard sloot hij in zo'n situatie af met de zin: "Ik wil wel, maar je hoort het, de ambtenaar wil niet." Dat is funest. "Nee" zeggen hoort ook bij het beroep van bestuurders en ambtenaren.

Waar een ambtenaar en/of wethouder ook last van heeft, is bijvoorbeeld van een raadslid die met een burger meekomt om een zaak te bepleiten. Dit mag niet worden geaccepteerd, vind ik. Evenmin dat een raadslid de kerstpakketten voor de gemeente levert of een bezwaarschrift schrijft en verdedigt. Dat kan en mag niet. Nog vervelender voor de ambtenaar of de wethouder wordt het, wanneer de burgemeester niet tegen het gedrag van het raadslid wil optreden. Dan verliest hij echt zijn gezag en geeft een vrijbrief aan een raadslid om door te gaan met zijn activiteiten.

4.4 Handhavingsbeleid

Eén van de moeilijkste beleidsterreinen in een kleine gemeente is – gelet op de vele relaties – toezicht en handhaving. De gevaren van integriteitsschendingen schuilen hier om de hoek. Ik denk dan aan een gemeentelijke toezichthouder die bij de ene burger een overtreding wel door de vingers ziet en bij de andere burger niet. Of een handhaver die constateert dat er illegale activiteiten plaatsvinden maar daarover niet rapporteert. Dat laatste kan een reden hebben. Het kan zijn dat het bekenden van hem zijn of dat hij van het college van burgemeester en wethouders niet handhavend mag optreden, omdat het familie van een bestuurder betreft of een raadslid, of een gezaghebbend persoon in de gemeenschap.

Hier ligt een grote valkuil. Niet ingrijpen (met bijvoorbeeld bestuursdwang) zorgt er voor dat de brutalen en de wetsovertreders niet de halve maar de hele wereld hebben en anderzijds neemt het gezag en ontzag voor de verantwoordelijke bestuurders af, zowel bij de burgers als bij de ambtenaren.

Ik besef heel goed (daarvoor heb ik te lang bij de overheid gewerkt) dat je niet alles zwart of wit kunt zien. Als het even kan, is het belangrijk te

weten waarom iemand iets doet. Of dit nu een burgemeester, wethouder, raadslid of een ambtenaar is. Bespreekt het met die persoon. Stop het niet in de doofpot. Meldt wat je hebt geconstateerd of wat je dwars zit. Eerst bij de persoon die het betreft en volhardt hij of zij daarin, bij de burgemeester of bij de directeur. Blijf aandacht vragen voor integriteit. Praat er met elkaar voortdurend over. Doe er niet geheimzinnig over. Openheid en transparantie zorgen voor preventie. Daarnaast helpen risicospreiding: meerdere personen op een zaak, het vier-ogen-principe toepassen, bij bedreiging aangifte doen etc.

5. ERNSTIGE VORMEN VAN ONDERMIJNING

5.1 Bedreigingen

Er blijven altijd mensen die ondermijnende activiteiten willen plegen. De door mij geschetste voorvallen zijn over het algemeen gesproken niet ernstig van aard, maar wat te denken wanneer er sprake is van bedreiging, omkoping en infiltratie in de ambtelijke en bestuurlijke organisatie. Dat gaat geen bestuurder en ambtenaar voorbij. Burgemeesters worden (als het boegbeeld van de gemeente en verantwoordelijk voor de openbare orde en veiligheid) het meest bedreigd. Even wat citaten uit het Opinierapport van 1Vandaag. "Je krijgt een kogel door je kop." "We weten waar je kinderen naar school gaan." Ook zwartmakerij en bedreigingen via sociale media komen vaker voor. Een burgemeester kreeg te horen dat hij "vergast en geruimd" zou worden.

5.2 Infiltratie

Omkoping van bestuurders en ambtenaren door criminelen komt veel minder voor dan bedreigingen. Het hoogst scoren infiltratieactiviteiten of pogingen daartoe. In de grote gemeenten

meer dan in de kleinere gemeenten. In mijn eerste gemeente kwam een ondernemer – die een akkevietje met de gemeente had gehad – in de gemeenteraad met vier zetels en nam direct zitting in het college van burgemeester en wethouders. Dan is het dubbel oppassen geblazen. En wat te denken van de broer van een ondernemer die verdacht werd van milieucriminaliteit die solliciteerde op de vacature beleidsmedewerker milieu. En om nog een voorbeeld te noemen, een stagiair die aan de slag zou op de juridische afdeling van de gemeente maar die vlak voor het begin van de stage opgepakt werd in verband met grootschalige handel in harddrugs. Het voorkomen van infiltratie kan lastig zijn, omdat niet altijd duidelijk wordt met welk oogmerk iemand bestuurder of ambtenaar van een gemeente wil worden. Het afleggen van de eed of het overleggen van een *Verklaring omtrent Gedrag* sluiten integriteitsschendingen of ondermijning van het gezag niet uit. Daarom blijft alertheid geboden.

6. STANDAARDUITRUSTING SGP-BESTUURDER

6.1 Bevorderen integriteit

Voor een SGP-bestuurder hoort integriteit een belangrijk onderdeel van zijn functioneren uit te maken. Allereerst omdat Gods Woord dat van

Omkoping van bestuurders en ambtenaren door criminelen komt veel minder voor dan bedreigingen. Het hoogst scoren infiltratieactiviteiten of pogingen daartoe. In de grote gemeenten meer dan in de kleinere gemeenten.

ons vordert, maar ook, omdat we van oordeel zijn dat de overheid, als Gods dienaar, een voorbeeld hoort te geven.

Maar laten we eerst bij onszelf beginnen. Wij, als SGP'ers horen ons integer te gedragen en bereid te zijn te allen tijde verantwoording af te leggen. Op het punt van integriteit mogen wij het vertrouwen van de burger niet beschamen en/of verliezen. Daarnaast mag nooit en te nimmer ons gedrag een zuivere en zorgvuldige besluitvorming in de weg staan en/of machtsmisbruik inhouden of uitstralen. Integriteit raakt de kern van het openbaar bestuur maar ook van onze geloofwaardigheid. We horen dus zorgvuldig en integer met het ambt en de belangen van de overheid en haar burgers om te gaan.

6.2 Ons gedrag

De Goddelijke instelling van de overheid schept een grote verantwoordelijkheid. De overheid hoort het goede voor haar burgers te zoeken, maar ook een bestrijder (en beslist geen aanjager) van het kwaad te zijn. Vandaar dat van ons, als SGP'ers, een serieuze en zorgvuldige bijdrage aan het openbaar bestuur mag worden verwacht.

Open en transparant. Niet in de doofpot en onder de mantel der liefde bedekken. Direct optreden van een SGP-fractievoorzitter of SGP-bestuur is derhalve gewenst. De zaak niet laten voortslepen of voort laten sudderen. Daarbij is de persoon in kwestie, de partij en de maatschappij niet gebaat.

Laten we daarbij waken voor zelfverheffing, zelfgenoegzaamheid of zelfingenomenheid. Dat komt niet over bij anderen, maar stuit bij hen tegen de borst. Kinderlijke afhankelijkheid, zachtmoedigheid en eenvoud zijn onze kracht. Besefend en belijdend dat ook wij geneigd zijn tot alle kwaad. Bekennend dat ook wij zwak zijn en niet alles weten, maar dat we wel willen luisteren en uitdragen wat God in Zijn Woord tot ons zegt.

7. ONS ANTWOORD

7.1 Tien Geboden

Wat mogen we dankbaar en blij zijn dat we de Tien Geboden hebben. Ze blijven hoogst actueel en geven antwoord – ook als het gaat over integriteitsschendingen of ondermijning – op wat wel en wat niet mag. Kijk maar: dubieuze giften en beloften (3e gebod), diefstal, fraude en corruptie (8e en 10e gebod), misbruik van bevoegdheden, belangenverstengeling (9e gebod), pesten en beledigende opmerkingen maken (9e gebod), seksuele intimidatie (7e gebod), discriminatie (9e gebod) en ga zo maar door.

Als SGP'ers horen we zulk gedrag niet te vertonen, noch daartoe de schijn op te wekken, maar juist te bestrijden. Het "gij geheel anders" mag van ons worden verwacht. "Hetzij dan dat gijlieden eet, hetzij dat gij drinkt, hetzij dat gij iets anders doet, doet het al ter ere Gods" (1 Korinthe 10 vers 31).

7.2 Eenheid in leer en leven

Hoe vertaalt dit zich in de praktijk?

Allereerst in onze levenswandel en -handel. Het moet aan ons te zien en te merken zijn dat het beginsel dat wij uitdragen en uitspreken ons ernst is. Als onze gedachten, woorden en werken, onze handel en wandel, haaks staat op wat

we zeggen dan brengen we de geloofwaardigheid van de SGP maar ook van onszelf in gevaar. Alleen eenheid in leer en leven, in handel en wandel, in woord en daad dwingt respect af. Houding, gedrag en levensstijl laten zien wie ik ben.

In de tweede plaats moeten we, wanneer een SGP-bestuurder de integriteitsnorm overtreedt (bijvoorbeeld wanneer sprake is van belangenverstrengeling of de schijn daarvan), direct en adequaat optreden. Met die persoon dient – in de lijn van Matthéüs 18 vers 15 tot en met 18 – gesproken te worden en de overtreding zo snel mogelijk uit de weg te worden geruimd. Open en transparant. Niet in de doofpot en onder de mantel der liefde bedekken. Direct optreden van een SGP-fractievoorzitter of SGP-bestuur is derhalve gewenst. De zaak niet laten voortslepen of voort laten sudderen. Daarbij is de persoon in kwestie, de partij en de maatschappij niet gebaat.

Ongewenst gedrag en integriteitsschendingen dient de SGP altijd te bestrijden. Ook wanneer het een SGP'er betreft. Het goede pand dat ons

is toebetrouwd (Gods Woord en de daarop gebaseerde beginselen) is te waardevol, te heilig, te kostbaar, om daar slordig mee om te gaan.

7.3 Zijn Naam alleen de eer

Er wordt naar ons gekeken. In en buiten de politieke arena. Dat vraagt een authentieke christelijke houding en een bewustzijn van onze afhankelijkheid van God. Het dienen en liefhebben van de Heere moet heel ons handelen en wandelen doortrekken. En voelt u uw onbekwaamheid? Vraag dan aan de Heere, of Hij u moed geeft, sterkte en getrouwheid om in deze boze tijd, waarin de afval groot is en de spot gedreven wordt met het Woord van God, of u, of jij staande mag blijven in de dag der verzoeking. Hem steeds vragend dat “wij al ons leven, gedachten, woorden en werken, alzo mogen schikken en richten, dat Zijn Naam om onzentwil niet gelaaterd, maar geëerd en geprezen worde.” (Zondag 47 Heidelberger Catechismus)

Zijn naam moet eeuwig' eer ontvangen

Men loov' Hem vroeg en spâ

De wereld hoor' en volg' mijn zangen

Met amen, amen, na.

Tot nog toe kenden we de Tilburgse onderzoeker alleen van zijn boeken en optredens in de media. Maar hij blijkt zondermeer een boeiende verteller, die duidelijke taal spreekt over de georganiseerde misdaad in ons land. In de strijd daartegen staat de overheid op achterstand. Zij moet snel alle zeilen bijzetten om dit kwaad in te dammen. Tops pleit met kennis van zaken en een keur aan argumenten voor een meervoudige aanpak.

Door John Verheij en Jan Schippers, wetenschappelijk instituut SGP

Misdaad is van alle tijden, maar nu loopt het uit de hand

Interview met criminaliteit-onderzoeker dr. Pieter Tops

Het boek 'De achterkant van Nederland' (2017) dat u samen met de heer Tromp schreef, laat zien dat de aanpak van de georganiseerde criminaliteit in Nederland veel beter kan en moet. Hoe kijkt u terug op de ontvangst van uw boek. Merkt u dat uw boodschap is opgepakt of voelt u zich een roepende in de woestijn?

Dat laatste gevoel heb ik zeker niet. Ik denk dat het boek 'De achterkant van Nederland' een zekere versnelling en verbreding heeft aangebracht in de discussie. Het boek is in brede kring

onder de aandacht gebracht en wordt ook serieus genomen. Qua bewustwording hebben we als auteurs dus zeker iets bereikt. Ik kom tegenwoordig niet veel mensen meer tegen die zeggen: 'In mijn gemeente speelt dit niet.' Vijf jaar geleden hoorde ik dat nog regelmatig. Werd het aanvankelijk nog gezien als een boek dat vooral ging over het zuiden van Nederland, is het inmiddels wel duidelijk dat het overall een rol speelt, zij het in verschillende vormen in verschillende delen van het land. De illegale hennepcultuur zat eigenlijk al in het hele land. Ik denk

Qua bewustwording hebben we als auteurs zeker iets bereikt. Ik kom tegenwoordig niet veel mensen meer tegen die zeggen: 'In mijn gemeente speelt dit niet.' Vijf jaar geleden hoorde ik dat nog regelmatig.

dat met name de productie van synthetische drugs zich aanvankelijk vooral in het zuiden van het land concentreerde, maar ook daar zien we dat het door het hele land aan het verspreiden is, vooral in het oosten en soms in het noorden van het land. De cocaïne concentreert zich qua binnenkomst vooral in de havens van Rotterdam en in het westen van het land, maar het gebruik daarvan is in het hele land te zien.

In de havens van Rotterdam en Antwerpen wordt steviger gecontroleerd. Ziet u als gevolg daarvan een verschuiving van de drugsmokkel naar kleinere havens?

Inderdaad, of het wordt op zee opgepikt. Een voorbeeld hiervan is de kwestie van de 'Urker vissers'. Die geeft al aan dat het probleem in heel veel verschillende lagen en kringen weet door te dringen, vanwege de ongelooflijke hoeveelheden geld die ermee gemoeid zijn. Het gaat ons in de eerste instantie om de productie en de criminele wereld daarachter, waar ontzettend veel geld in omgaat. Problematisch is ook het feit dat er nauwelijks nog een morele drempeel is om in 'de onderwereld' te stappen. Want drugs mag toch gebruikt worden? De overheid heft er zelfs belasting over! Wat is dan het probleem dat er mensen zijn die het ook nog maken?

Om deze problemen beter aan te pakken, wordt door opsporingsdiensten gevraagd om ruimere wettelijke mogelijkheden. Ook is er gebrek aan financiële middelen en is er een betere organisatie nodig. Wat heeft volgens u prioriteit?

Ten eerste is het belangrijk dat het breed wordt gezien als een belangrijk vraagstuk. Daar is toch nog te veel discussie over, vind ik. Er worden allemaal dingen bijgehaald, tot aan: als we drugs nu legaliseren is het probleem toch opgelost?

Als we kijken naar bevoegdheden is het vooral ingewikkeld op het punt van informatiedeling. Hoewel bestuurders en opsporingsambtenaren er natuurlijk in slagen om manieren te vinden om informatie toch te delen, is het omslachtig en is de kwaliteit van informatie daardoor minder goed dan nodig om een vuist te kunnen maken. De burgemeester van Gilze-Rijen, Jan Boelhouwer, vertelde in zijn afscheidsinterview dat hij af en toe onder zijn ruitenwisper een briefje van een bank vond met een naam daarop en daarachter de vraag: hypotheek? Ook vanuit de bank zijn er blijkbaar verschillende vragen: Moeten we met deze persoon in zee gaan? Dan wordt dat nagegaan en vervolgens wordt er een ander briefje onder een andere ruitenwisper geschoven met daarop: Nee! Dat is natuurlijk wel een merkwaardige vorm van informatie-uitwisseling die je eigenlijk niet zou moeten willen. Ik begrijp best dat het vanuit juridisch oogpunt ingewikkeld is, maar hier moeten we wel een oplossing voor vinden. Op dat punt is dus verduidelijking en verruiming nodig.

Een ander punt is de strafmaat. Uit internationaal vergelijkend onderzoek is gebleken dat voor drugscriminaliteit in vergelijking met het buitenland de Nederlandse straffen voor delicten die met drug samenhangen laag zijn. Criminelen noemen dit ongevraagd ook een factor waarom Nederland voor hen een aantrekkelijk vestigingsland is. In de rechtspraak merk ik soms dat er een iets ander be-

sef aan het ontstaan is, maar in vergelijking met het buitenland vind ik dit nog onvoldoende.

De belangrijkste stap ligt nu bij de centrale overheid. Die is nogal achtergebleven de afgelopen jaren. Minister Grapperhaus doet zijn best om meer aandacht en geld bij elkaar te krijgen, maar het blijft een eenzame strijd die hij moet voeren. Het zou een gezamenlijke verantwoordelijkheid van het kabinet moeten zijn met een directe betrokkenheid van de premier. Het is immers een vraagstuk van nationale veiligheid, waarbij niet alleen het ministerie van Justitie en Veiligheid bij betrokken zou moeten zijn, maar ook Economische Zaken, Volksgezondheid en de ministeries van Buiten- en Binnenlandse Zaken, om zo een breed front te maken. Het is namelijk niet alleen een justitieel probleem van criminaliteitsbestrijding, maar ook een sociaal probleem en een kwestie van de volksgezondheid. Het is ook een zaak voor internationale contacten en van de kwetsbaarheid van de nationale handelseconomie. Het probleem heeft meerdere dimensies en die moeten ook tot uitdrukking komen in de manier waarop de ministers en departementen daarop betrokken zijn.

Hoe kijkt u naar de oproep van de regioburgemeesters om de bevoegdheden van de burgemeester uit te breiden en naar de terughoudende reactie van de Raad van State daarop?

Ik heb me niet zo gestoord aan het advies van de Raad van State. Deze zegt dat het al staande praktijk is dat burgemeesters hun rol hebben in de preventie van georganiseerde misdaad, maar dat het niet nodig is om de bestaande verantwoordelijkheid van de burgemeester voor de handhaving van de openbare orde en veiligheid uit te breiden naar 'maatregelen ter voorkoming van georganiseerde misdaad'. Burgemeesters maken actief gebruik van de bevoegdheid van artikel 13b Opiumwet om panden waarin drugs

wordt aangetroffen te sluiten en de Wet Bibob om personen te screenen voor vergunningen en subsidie. Over de bevoegdheid van artikel 13b Opiumwet stelt de Raad van State al jaren dat dit een legitiem recht is en niets te maken heeft met dat de burgemeester de rol van strafrechter aan het overnemen is.

Hoe ziet u de rol van de burgemeester in de aanpak van ondermijning? Moeten zijn bevoegdheden worden uitgebreid om ondermijning effectief te kunnen bestrijden, of is deze wat u betreft al te groot?

Vanuit bepaalde hoek wordt nogal makkelijk gezegd dat burgemeesters 'crimefighters' worden. Daarmee wordt het beeld opgeroepen dat burgemeesters te ver zouden gaan met de inzet van hun bevoegdheden. Ik vind dat echt een overdre-

ven framing. Burgemeesters pakken geen boeven op. Daar hebben we instanties zoals de politie en het OM voor. De burgemeester is er niet alleen om in mooie tijden er voor iedereen te zijn en linten door te knippen of mensen lintjes op te spelden, maar ook om te waarschuwen op momenten dat het ingewikkeld wordt. Dan ben je pas een echte burgervader (of -moeder). Vergelijk dat maar met de rol van ouders in een gezin. Als die er alleen op feestelijke momenten zijn en nooit hun gezag laten gelden heb je daar ook geen respect voor. Laten we dus ophouden met die discussies over de burgemeester als 'crime-fighter' of 'sheriff' en kijken naar wat er feitelijk gebeurt.

Bestaat het risico dat wanneer de burgemeester zijn bestuurlijke bevoegdheden inzet om criminelen te treffen vanwege de traagheid van het strafrecht, de strafrechtelijke aanpak op zijn beloop wordt gelaten omdat deze criminelen 'toch al gestraft zijn'?

Het is een samenspel van bestuurs- en strafrechtelijke maatregelen. Je moet per geval bekijken wat de meest zinvolle interventie is. Ik pleit er ook voor om dat veel meer in onderlinge samenhang te bezien en er geen wedstrijd van bestuurs- en strafrecht van te maken. In de praktijk lopen we er weleens tegenaan dat de burgemeester iemands woning voor drie maanden sluit en dat de strafrechter de zaak seponereert. Eerlijk gezegd ligt het probleem dan eerder bij het strafrecht dan bij het bestuursrecht, maar we moeten er wel voor oppassen dat de maatregelen die de burgemeester neemt niet in de plaats komen van het niet optimaal functionerende strafrecht.

Overigens denk ik dat het bij de onderkant van de criminele drugswereld (de dealers en wat daar omheen hangt) meer een sociaal probleem is dan een crimineel probleem. Er moet zorgvul-

dig een onderscheid gemaakt worden tussen de grote bazen en de onderkant. Ik pleit er dan ook niet voor om iedereen die iets met drugs te maken heeft heel lang in de gevangenis te zetten, maar om ze te helpen de drugswereld uit te komen. Je zult mensen ook liefdevol maar streng moeten begeleiden, omdat er in de drugsscene bijvoorbeeld veel mensen zitten met een verstandelijke beperking die gemakkelijk deze wereld ingesleurd worden. Maar de aantrekkingskracht van de drugswereld, waarin met betrekkelijk weinig inspanning heel veel geld kan worden verdiend, zal blijven als we er niks aan doen.

De grote drugscriminelen, die aan de touwtjes trekken zoals Taghi, of de beroemde familie in Oss en Klaas Otto, moeten een lange tijd achter de tralies. We weten allemaal dat de gevangenis geen betere mensen van ze maakt, maar ze zijn in ieder geval een behoorlijke tijd uit de samenleving. We hebben het afschrikwekkende effect van een lange gevangenisstraf, met name voor de zware criminelen, echt onderschat in Nederland.

De SGP pleit al langer voor een stevige aanpak van criminaliteit. Voor ons idee vielen pas na de moord op advocaat Derk Wiersum bij veel politici de schellen van de ogen. De vraag dringt zich echter op of de overheid de georganiseerde misdaad nog wel de baas kan. Wat vindt u van de reacties op deze liquidatie?

Ik heb me er ook wel over verbaasd dat het in bepaalde kringen toen eindelijk pas doordrong dat dit een hele serieuze zaak is. Het gaat al een heel tijdje niet de goede kant op. Anderen hadden dit al langer op hun netvlies, maar het is belangrijk dat dit bij deze groep nu ook onder de aandacht is. Ik ben een zeer groot voorstander van een meervoudige aanpak met meer repressie, beter sociaal beleid en de pacificatie van drugsbeleid in

Nederland. We moeten ook de economische kwetsbaarheid onder ogen zien. Ook is een versterking van de capaciteit van politie, het OM en de FIOD hard nodig. Investeren in het 'repressieve' apparaat is wat mij betreft achterstallig onderhoud en hoort erbij, maar wel samen met die andere maatregelen.

Hoe ziet u de rol van bestuurlijke handhaving, met name de bijzonder opsporingsambtenaar, in de aanpak van ondermijning?

Deze is onderdeel van de zogenoemde 'integrale aanpak'. Met het bestuursrecht kun je soms effectief criminelen het leven 'zuur' maken als het strafrecht niet in stelling gebracht kan worden, dat heet 'verstoring'. Ik heb daar geen wettelijke bezwaren tegen zolang dat binnen de grenzen van de wet blijft, maar me moeten ons wel realiseren dat dat niet de manier is om de criminele wereld serieus terug te dringen. Daarom is er stevige investering in strafrechtelijke handhaving nodig. Boa's zijn ook de mensen die belast zijn met de uitvoering van artikel 13b, de woningsluitingen. Het gebeurt al heel lang dat ze een actieve rol spelen op dit terrein.

Na de publicatie van het rapport 'De achterkant van Amsterdam' gingen verschillende politici met dit rapport aan de haal. Zo wezen liberale politici ten aanzien van de regulering van drugs op de conclusie in het rapport dat gecontroleerde vormen van legalisering denkbaar zijn.

Je komt onvermijdelijk in dat zwaar gepolariseerde drugsdebat in Nederland terecht. Dat is in Amsterdam ook gebeurd. In dat debat spelen 'vanzelfsprekende vooronderstellingen' een rol, waar ik grote vraagtekens achter zet. De eerste is het idee dat er in Nederland een 'war on drugs' gevoerd zou zijn. Mijn vraag is: waar dan? Wij vervolgen drugsgebruikers niet, we staan het

massaal toe op festivals en in het uitgaansleven en we hebben een dubbelzinnig gedoogbeleid voor cannabis. De politie doet wel wat tegen drugs, maar vooral als het samenhangt met zwaar geweld en liquidaties. De drugswereld als zodanig is amper onderwerp van onderzoek. Er worden wel kwekerijen en labs opgerold, maar veel verdiepend rechercheonderzoek daaromheen vindt niet plaats. Dus mijn vraag is: waar is dan die 'war on drugs' in Nederland?

Daarnaast is er de diepe overtuiging van sommige mensen dat legalisering van drugs de criminaliteit de wind uit de zeilen zal nemen, wat in mijn ogen eenzijdig en naïef is. Ik ben in Canada geweest om het systeem te bekijken en daar heb ik ook positieve opmerkingen over, maar legalisering zal niet de misdaad wegnemen. De criminele wereld zal zich gaan herorganiseren, nieuwe organisatievormen verzinnen, de verkoop via het Dark Web regelen. Je moet dus veel meer doen dan alleen legaliseren.

In het Nederlandse drugsdebat staan politici - en anderen - als kemphanen tegenover elkaar.

Het drugsdebat is in ons land vreselijk gepolariseerd. Dat merk ik ook als ik vraagtekens zet bij een aantal gekoesterde veronderstellingen. Als we in Nederland vooruit willen komen, denk ik dat we in dat gepolariseerde debat stappen moeten nemen om tot een nieuwe consensus te komen. Daar hoort een gecontroleerde legalisering van sommige vormen van drugs onvermijdelijk bij. Maar het is tegelijk nodig om de vanzelfsprekendheid en normalisering van druggebruik terug te dringen. Een van de merkwaardige paradoxen in de Nederlandse samenleving is dat we wel serieus werk maken van de terugdringing van het gebruik van alcohol en nicotine, geen verboden stoffen, en dat we nauwelijks inzetten op het terugdringen van het gebruik van soft- en

Een van de merkwaardige paradoxen in de Nederlandse samenleving is dat we wel serieus werk maken van de terugdringing van het gebruik van alcohol en nicotine, geen verboden stoffen, en dat we nauwelijks inzetten op het terugdringen van het gebruik van soft- en harddrugs, wat wel verboden stoffen zijn.

harddrugs, wat wel verboden stoffen zijn. Het beleid is nu teveel gericht op 'harm-reduction', van uit het idee dat mensen het toch gebruiken en we de schade moeten beperken. Ik pleit meer voor 'use-reduction', het gebruik als zodanig terugdringen. Gereguleerde legalisering kan trouwens alleen in internationaal verband.

De SGP zal niet zo gauw voor legalisering van drugs zijn, ook niet als die beperkt is...

Ik snap dat er mensen zijn die vinden dat drugs in zichzelf een moreel kwaad zijn. Maar kijk wel naar wat er reëel mogelijk is in deze samenleving. Soms moet je over je eigen schaduw heenstappen om tot een situatie te komen die voor de samenleving als geheel een verbetering is. Voor de SGP betekent dat: kijk of in de bredere context (vermindering schade en gebruik) die gereguleerde vorm van legalisering acceptabel is.

Een andere tegenwerping luidt: alcohol is geaccepteerd en is zelfs een harddrug.

Nou, alsof het alcoholbeleid in Nederland zo succesvol is! Het aantal verslaafden aan alcohol is bij klinieken veruit het hoogst. De maatschappelijke kosten die dat met zich meebrengt zijn enorm. Ik

ben niet voor een verbod, maar ik denk dat als we nu opnieuw zouden kunnen beslissen over hoe we alcohol zouden reguleren, we dat niet op dezelfde manier zouden doen. Ik denk ook dat het een heel slecht model is om toe te passen op drugs.

Als je het commercieel maakt, zoals bij alcohol is gedaan, krijg je ook commerciële belangen bij verkoop en verbruik. We zouden beter kunnen kijken naar welke lessen te trekken zijn uit het mislukte alcoholbeleid. Maar als we alcohol en drugs gaan verbieden, zal er een schier ontembare illegale markt ontstaan en zijn we op het gebied van gezondheid en criminaliteit verder van huis.

U deed onderzoek naar 'de wending' in 2002 met de komst van Pim Fortuyn en zijn Leefbaar Rotterdam in het stadsbestuur. Ziet u een verschil in de Rotterdamse en Amsterdamse aanpak van druggerelateerde criminaliteit?

In de aanpak van ondermijning is het verschil niet heel erg groot. In Amsterdam hebben Jan Tromp en ik op verzoek van de burgemeester Femke Halsema een onderzoek gedaan. Hoewel ze haar eigen libertaire opvattingen heeft over drugsgebruik, twijfel ik op het gebied van het terugdringen van drugscriminaliteit niet aan de serieusheid van haar aanpak. Met name de aanpak van de onderkant van de drugswereld (de dealertjes, de mensen met laag verstandelijke vermogen) heeft ze goed op haar netvlies. Zelfs onze suggestie om in Amsterdam het I-criterium voor coffeeshops in te voeren wordt serieus overwogen, terwijl ik eerst bang was dat ik met pek en veren de stad uitgebannen zou worden. Het onderzoek dat ik in 2002-2006 in Rotterdam gedaan heb, ging vooral over de 'high impact crimes'. Daar is Rotterdam buitengewoon succesvol in geweest. Bij het nationaal programma 'Rotterdam-Zuid' is het interessant om te zien dat drugscriminaliteit en ondermijning expliciet één van de pijlers van de aanpak is geworden. We kun-

nen zoveel positief beleid ontwikkelen als we willen, maar als we niet die aantrekkingskracht van de drugswereld wegnemen zal dat in veel gevallen vergeefs blijken. Daarnaast speelt in Rotterdam de vraag hoe je de haven op slot houdt. Er worden serieuze plannen gemaakt om het imago van de Rotterdamse haven, waar het relatief gemakkelijk is om drugs binnen te smokkelen, te veranderen. Amsterdam daarentegen heeft meer last van coffeshops en cocaïnegebruik.

Hoe kunnen lokale politici meer betrokken raken bij deze problematiek?

Gemeenteraadsleden zou ik adviseren om de burgemeester voortdurend te bevragen en zo nodig te bestoken met vragen over hoe het gaat. Om informatie vragen kan altijd. Er is geen enkele reden waarom dat niet zou kunnen. Natuurlijk heeft de burgemeester zijn eigen bevoegdheid op dit punt, maar een verstandige burgemeester zal zijn beleid voeren in afstemming en samspraak met de gemeenteraad, ook waar dit formeel niet nodig is. Voor gemeenteraadsleden geldt weliswaar de beperking dat ze hier uiteindelijk niet over gaan, maar die actieve rol kun je zelf organiseren als je wilt. Je kunt als gemeenteraad prioriteiten stellen voor het veiligheidsbeleid, maar die zijn eerlijk gezegd wel een beetje een mythe aan het worden, omdat lokale prioriteiten voor 80 tot 90 procent overeenkomen met de landelijke prioriteiten.

Is ondermijning een hype? In de jaren '90 hadden we de IRT-affaire, waardoor politie en recherche strakker gereguleerd werden. Na 2002 werd terrorisme stevig bestreden en nu staat 'ondermijning' breed op de agenda. Waait het over en is al die aandacht straks weer weg?

Op het moment dat een bepaald begrip in politiek bestuurlijke kring geaccepteerd of populair wordt

zoals 'ondermijning', scharen heel veel mensen hun problemen opeens onder het bereik van dat begrip. Daar zijn ook financiële middelen aan verbonden, dus dat gebeurt automatisch. Ik ben niet bijzonder gehecht aan dat woord ondermijning. Het is gewoon georganiseerde misdaad en dat is van alle tijden. Maar we moeten ons wel realiseren dat het in Nederland een bijzondere vorm en omvang heeft aangenomen. Dat het georganiseerd is rondom een uit de hand gelopen wereld van drugshandel, dat daar enorm veel geld mee gemoeid is met een ongelooflijke aantrekkingskracht. Het gaat bij ondermijning om het maatschappelijke effect rondom dat geld en de criminele en sociale olievlekwerking daarvan. Er zijn allerlei verbanden van de drugscriminaliteit met andere vormen van criminaliteit, zoals witwassen, fraude, mensenhandel, plofkraak, wapenhandel et cetera, die er zonder die drugscriminaliteit ook wel zouden zijn, maar door die drugscriminaliteit en de grote hoeveelheden geld een extra impuls krijgen. Dat is de criminele olievlekwerking. De sociale olievlekwerking is dat het veel mensen het circuit intrekt die geen uitgeharde criminelen zijn, maar die hand-en-spandiensten verlenen en die daar voor een deel ingelokt worden. Ze kunnen de consequenties vaak niet overzien en stappen deze wereld in omdat ze daar geld en aanzien kunnen verwerven. Als ze eenmaal in die wereld zitten is het heel moeilijk om eruit te stappen. Het meest frappante voorbeeld daarvan is de manier waarop de drugswereld zelfs bij middelbare scholen is neergestreken. De normalisering die daarvan het gevolg is, vind ik een groot probleem waarvan we de ernst niet licht kunnen onderschatten. Vanwege de maatschappelijke effecten van deze georganiseerde misdaad, is het dus niet alleen een taak van de politie, maar ook van gemeentebesturen en andere maatschappelijke organisaties, woningbouwcorporaties en scholen en bedrijven, of ze er nu direct last van hebben of niet.

Boef zoekt boer

De titel boven deze column is niet alleen maar gekozen vanwege de mooie alliteratie. Was dat maar waar. Als burgemeester van een plattelandsgemeente met een groot buitengebied, constateer ik in toenemende mate dat criminelen voor de vervaardiging van XTC en het kweken van hennep steeds frequenter en steeds openlijker op zoek gaan naar een boer die wat bij wil verdienen. Er wordt ook niet moeilijk over gedaan; openlijk geeft de crimineel aan waarvoor hij de opstal wenst te huren. De enorme verdiensten maken dat er toch steeds weer mensen intrappen. Voor het beschikbaar stellen van een relatief kleine schuur worden bedragen betaald van wel 35.000 euro! Je zult maar boer zijn en vorig jaar ernstig getroffen door de fipronil-affaire. De gemeentelijke kosten voor het opruimen van het afval lopen soms fors in de papieren. Zo moesten wij onlangs nog 6500 euro betalen voor de afvoer van een geringe hoeveelheid XTC-afval.

Niet alleen het agrarisch buitengebied mag zich in toenemende mate verheugen in de belangstelling van criminelen. Ook de vele vakantieparken zijn voor tal van criminelen een mooi toevluchtsoord om te verblijven of om van daar uit de criminele activiteiten voort te zetten en uit te bouwen. Ook ken ik diverse voorbeelden van dubieuze personen die de laatste tijd complete vakantieparken opkopen om geld wit te wassen, foute vrienden onderdak te bieden en illegaal arbeidsmigranten te huisvesten. Om de omvang te schetsen; in de elf gemeenten die op de Veluwe samenwerken in het programma Vitale Vakantie Parken zijn al 498 parken!

Ter illustratie een voorbeeld; Mijnheer X koopt in Putten 11 vakantie-woningen die als gevolg van een eerdere handhavingsacties allen belast zijn met een last onder dwangsom van 10.000 euro. Mijnheer krijgt keurig van de gemeente 11 brieven. Zijn reactie: 'Ik krijg van u 11 keer dezelfde brief'. "Nee mijnheer, het huisnummer is

steeds een ander". Waarop mijnheer constateert dat hij 110.000 euro moet betalen. Wat hij vervolgens zonder te morren doet. Is het dan vreemd als er later een forse harddrugshandel vanuit die woningen wordt opgerold? Snapt u iets van mijn frustratie als ik constateer dat mijnheer dit gedrag ook in andere gemeenten voortzet en ik in verband met privacy wetgeving mijn collega's niet mag waarschuwen?

Nu ik het toch al had over frustraties, wil ik in dit verband er nog wel één kwijt: Het slappe, vooral trage gedrag van ons strafrechtssysteem. In toenemende mate worden bevoegdheden over de gemeentelijke schutting gekieperd en toegevoegd aan het bestuursorgaan burgemeester. Wanneer dan de burgemeester op grond van artikel 13 van de Opiumwet een woning of andere opstal voor een periode van drie of zes maanden sluit, waardoor de betrokkene, soms met zijn gezin, de eigen woning moet verlaten, dan zie je dat soms vele maanden later de strafrechter van oordeel is dat betrokkene er met een geringe taakstraf vanaf komt. Wie wordt de gebeten hond? De burgemeester! Terwijl sommigen in ons goede land van oordeel zijn dat de burgemeester zeker geen sheriff moet worden. Ik zit daar wel wat anders in en ben van mening dat de burgemeester wel degelijk gebruik moet maken van de mogelijkheden die het bestuursrecht biedt.

Ik vraag daarbij wel begrip voor het feit dat de gemiddelde plattelandsburgemeester slechts beschikt over een paar boa's en één of twee ambtenaren die belast zijn met openbare orde en veiligheid. Vroeger hadden we nog een eigen politiebureau, maar dat is al lang verdwenen.

De criminelen die op zoek zijn naar een boer hadden dat al door, nu de ministeries nog.

H.A. Lambooj, burgemeester van Putten

De provincie Noord-Brabant heeft de twijfelachtige eer om aan kop te gaan als het om drugsgerelateerde criminaliteit gaat. Op het dunnerbevolkte Brabantse platteland is de georganiseerde misdaad actief. De bestrijding daarvan is in Brabant inmiddels van de grond gekomen. Eén van de gevolgen is het waterbed-effect: inmiddels hebben ook andere provincies, Limburg, Zeeland en Gelderland voorop, ermee te maken. Dit probleem aanpakken is een zaak van lange adem en vraagt om een goed doordachte strategie.

Arie Rijnveld en Maarten van der Sluijs¹

Ondermijning in Noord-Brabant

Komt 'Nederland Narcostaat' stap voor stap dichterbij?

In 2012 kondigt de burgemeester van Waalre maatregelen aan tegen het lokale woonwagenkamp. Hij pleit voor keiharde maatregelen als de bewoners de regels aan de laars blijven lappen. In reactie hierop krijgt hij te maken met bedreigingen. Hij laat zich echter niet intimideren, krijgt kogelwerende ramen in zijn huis en wordt gedurende een bepaalde periode beveiligd. Korte tijd later brandde het raadhuis, het symbolische hart van de democratie, als een fakkel af. Uit onderzoek blijkt dat dit een aanslag was, een

bewuste daad van ondermijning van het lokale overheidsgezag. Het bewijs was echter niet rond te krijgen, dus van vervolging is het niet gekomen (ANP/redactie AD, 2012). Bovenstaand voorval is één voorbeeld van ondermijning. In de provincie Noord-Brabant speelt dit veelal rondom het thema 'drugs'. In dit artikel wordt ingegaan op het thema ondermijning, welke uitingsvormen dat in Noord-Brabant heeft en welke stappen er gezet kunnen worden om dit probleem structureel op te lossen.

'Gemeentehuis Waalre verwoest door brand'. Bron: Beeld: ANP

ONDERMIJNING

Maar waar hebben we het nu eigenlijk over als we spreken over ondernijning? In een korte zin zeggen we dat ondernijning gaat over de vermenging van de onderwereld met de bovenwereld. Vanwege de breedte van het begrip is ondernijning echter lastig uit te leggen in een korte zin. Ondernijning is een maatschappelijk probleem waardoor de integriteit van het openbaar bestuur wordt aangetast. Het gaat ook over de innesteling van criminele activiteiten in de buurten en woonwijken. Eigenlijk creëren criminelen een soort 'vrijplaats' voor hun activiteiten. Concrete voorbeelden van ondernijning zijn dumpingen van drugsafval, bedreigingen van burgemeesters en malafide bankiers die criminelen helpen met het witwassen van illegale gelden (Politie, 2020). Wetenschapper Tops en journalist Tromp zeggen het volgende over ondernijning: *Het gaat bij ondernijning om criminaliteit die ook een manier van leven is: eigenzinnig en weerspannig. Vaak ook grimmig. De boodschap luidt dat wij wel bepalen wat de*

orde moet zijn in onze eigen omgeving, en wij zijn hier de baas. Bemoei je niet met ons. Alle criminaliteit wil uiteraard uit haar eigen aard onder de radar blijven. Maar in stilte opgaan in alledaagsheid is het hoge ideaal van ondernijning (Tops & Tromp, De achterkant van Nederland, 2017).

ONTSTAAN

Sinds begin jaren '70 is de productie van en handel in drugs vaak het belangrijkste middel van bestaan voor criminelen. Op slinkse wijze werd

Ondernijning is een maatschappelijk probleem waardoor de integriteit van het openbaar bestuur wordt aangetast. Het gaat ook over de innesteling van criminele activiteiten in de buurten en woonwijken.

Vanaf de jaren '70 was een sterke toename van criminaliteit op te merken. De ligging van Nederland met de goede infrastructuur van wegen, zee- en luchthavens werd als één van de oorzaken aangewezen.

de hulp van de bovenwereld afgedwongen voor het uitvoeren van hun activiteiten. In die tijd spraken in termen van innesteling en verwevenheid en het was ook de tijd dat criminelen meer zijn gaan samenwerken. In de jaren '80 was er een toename van geweld en liquidaties op te merken. In die tijd startte de opsporing met het doen van onderzoek naar deze criminele organisaties en de toename van het geweld. De conclusie was dat vanaf de jaren '70 een sterke toename van criminaliteit was op te merken. De ligging van Nederland met de goede infrastructuur van wegen, zee- en luchthavens werd als één van de oorzaken aangewezen. In de jaren '90 is er een sterke toename van innesteling in de maatschappij van deze criminele organisaties. Ook wordt in die jaren kennis gemaakt met de relatie tussen vastgoedhandel en criminelen. Dit is een belangrijke basis geweest voor de jaren na 2000 waarbij de machtsposities van criminelen steeds duidelijker werd door de grote drugslijnen die zij hadden opgezet en het vele vastgoed dat in hun bezit was. In de laatste jaren zijn de termen innesteling en verwevenheid vervangen door de term ondernijming (Lam, Van der Wal, & Kop, 2018).

KEUZE VOOR NOORD – BRABANT

De vraag komt op waarom criminelen met name kiezen voor de provincie Noord-Brabant, hoe-

wel Limburg ook gewild is, om hun activiteiten uit te voeren. Waarom niet voor Overijssel of Drenthe gekozen? Het antwoord moet voor een deel gezocht worden in de logistieke omstandigheden. Brabant ligt aan de grens met België. Daardoor ligt het strategisch tussen de havens van Antwerpen en Rotterdam en kleinere havens als Moerdijk en Vlissingen. Ook is er sprake van een moderne infrastructuur van goede treinverbindingen en snelwegen (met Brabant in het centrum daarvan). Dit is een voordeel om de illegale stroom van (grondstoffen voor) drugs mogelijk te maken. Daarnaast is er in Brabant veel bos, zijn er dunbevolkte agrarische gebieden en veel industrieterreinen. Op het buitengebied is bijvoorbeeld weinig controle. En het één vergroot het risico voor het ander. Denk aan de moeilijke tijden voor de agrariërs. Er zijn er die met moeite het hoofd boven water kunnen houden. En wat te doen bij leegstand? Schattingen bij de politie Zeeland-West-Brabant variëren van 20% tot 60% als het gaat over boeren die wel eens benaderd zijn door een crimineel om mee te werken. Sommige agrariërs zwichten voor het aantrekkelijk lijkende aanbod en raken verstrikt in activiteiten die het daglicht niet kunnen verdragen. Het Brabantse platteland is uitgestrekt met veel (lege) loodsen en schuren. Onmogelijk voor de overheden om hier adequaat toezicht op te houden. En voor de criminelen ook nog eens een goede kans om makkelijk hun drugsafval te lozen in de buiten- en natuurgebieden (AD, 2018).

Al die drugsproductie eist ook een tol van onze leefomgeving. Soms een lang spoor met afval dwars door een natuurgebied of een directe lozing in een nabijgelegen water. Natuurorganisaties, landeigenaren en gemeenten worden jaarlijks met duizenden euro's schade belast. Deze lozingen zijn zeer schadelijk voor onze volksge-

zondheid (Pauw, 2019). Maar ook lozingen in een woonwijk zijn niet ongebruikelijk. Zo werden in het verleden bestelbussen gevonden met een groot vat drugsafval, die rechtstreeks op het riool geleegd werden. Of drugssporen van kilometers lang door woonwijken. De brutaliteit van de crimineel lijkt steeds meer omvang te krijgen. Over het Brabantse platteland is nog veel te schrijven, maar ook in de Brabantse steden is het niet mis. Zo verscheen er in de zomer van 2013 een rapport over de hennepindustrie in Tilburg. Daar zijn naar schatting en onderzoek zo'n 2000 tot 3000 mensen die dagelijks hun boterham verdienen in de hennepproductie. En jaarlijks bereiken zij met elkaar een omzet tussen de 750 en 900 miljoen euro. Een menig ondernemer zou jaloers zijn op een dergelijke omzet (Tops & Tromp, 2017).

GEVOLGEN VAN ONDERMIJNING

Ondernijning heeft gevolgen op verschillende vlakken. Denk aan de aantasting van het financieel-economische stelsel, verslechtering van de leefbaarheid en de ecologie, afname van de moraliteit en het rechtsgevoel en een zekere afbrokkeling van de rechtstaat. Zo zorgen criminele geldstromen voor een 'tweede economie', waardoor oneerlijke concurrentie ontstaat als gevolg van crimineel geïnvesteerde gelden. De Politie Amsterdam-Amstelland concludeert in een rapport over het fenomeen ondernijning dat het vertrouwen van de burger in de politiek, economie en maatschappij wordt aangetast. Om mensen zich veilig te laten voelen is een gevoel van rechtvaardigheid van belang. Wanneer sub-economieën ontstaan en criminaliteit zich nestelt in de wijken, heeft dit ook invloed op het veiligheids- en rechtvaardigheidsgevoel van de burger. De eerder genoemde drugsdumpingen hebben daarnaast weer een grote invloed op de ecologie (Lam, Van der Wal, & Kop, 2018).

Maar ook voor de leefomgeving heeft ondernijning grote gevolgen. In het Brabantse land zijn er verschillende ontmoetingsplaatsen voor gevreesde criminelen. Soms een café in het dorp, soms het clubhuis van een motorclub en zelfs een feestwinkel kan dienst doen als ontmoetingsplaats. Misschien wel bij u om de hoek? Waar vroeger een criminele ruzie werd uitgevochten met de vuist is het nu de tijd waarin criminelen zich zwaar bewapenen en een liquidatie niet uit de weg gaan. Ook de politie ziet hierin een duidelijke verschuiving ontstaan. 'Ze willen duidelijk maken wie het machtigste is'. Daarmee is een bloedbad in een winkelcentrum in Breda een blijvende herinnering voor vele ouders met kinderen (Endedijk, 2019).

ONDERMIJNING VAN HET GEZAG

Ondernijning van het gezag is soms ook heel zichtbaar. Denk maar aan de jaarlijkse autobranden in een klein Brabants dorpje. De politie heeft de zaak al jaren niet onder controle en de burgervader heeft menig keer een brief ontvangen dat 'er gestookt gaat worden'. En veel burgers houden hun mond dicht over de mensen die hier achter zitten. Met elkaar creëren de burgers dus een 'vrijstaat' (Tops & Tromp, 2017).

Al die drugsproductie eist ook een tol van onze leefomgeving. Soms een lang spoor met afval dwars door een natuurgebied of een directe lozing in een nabijgelegen water. Natuurorganisaties, landeigenaren en gemeenten worden jaarlijks met duizenden euro's schade belast.

De oplossing is niet eenvoudig en het zal ook lang gaan duren voordat de meeste uitingen van ondernijning voorbij zijn. Het is de vraag of we het ooit helemaal uit kunnen roeien. Georganiseerde misdaad is immers van alle tijden. Maar dat betekent niet dat we de strijd tegen de onderwereld op moeten geven.

Ook Brabantse motorclubs spelen een grote rol in het ondernijnen van het gezag. In deze gesloten wereld is sprake van veel geweld en criminele bezigheden. Men voelt zich onaantastbaar en is niet bang de grenzen van de wet op te zoeken of te overschrijden. Echter begint de overheid toch steeds meer grip te krijgen op deze *outlaw bikers*. Leden van de clubs hebben het gevoel dat de politie ze schaduwt, clubhuizen worden gesloten, mensen met relaties tot de club raken vergunningen kwijt en evenementvergunningen verkrijgen is voor deze *bikers* ook al lastig geworden (Endedijk, 2019). Begint de overheid haar gezag terug te winnen of is er nog meer nodig?

TOEKOMST

Het is verleidelijk om te wijzen naar de opsporing. Dat zij 'korte klappen' uitdelen en scoren. Op de korte termijn lijkt dit aantrekkelijk, maar het betreft grote criminele structuren en die zullen op deze manier hardnekkig blijven bestaan. Wat nodig is, is inderdaad een defensieve strategie (terugdringen en begrenzen), maar ook een offensieve strategie in het mobiliseren en steu-

nen van 'goede' krachten (Tops & Schilders, 2016). De morele orde moet herbevestigd worden. Dan gaat het over de vraag: 'wat vinden we normaal en wat niet?' Omdat ondernijning niet op één dag is ontstaan, is de aanpak van deze problemen een zaak van lange adem en het vraagt om een heldere strategie. De volgende vijf punten zullen daarvan een onderdeel zijn.

1. Vanzelfsprekend is opsporing en handhaving een belangrijke pijler. Het zorgt voor rechtsbescherming en een gevoel van veiligheid bij de mensen. Losstaand van andere acties heeft het echter beperkte effectiviteit. De socioloog Eysink Smeets deed begin jaren 2000 een onderzoek naar de veiligheidsbeleving in Rotterdam en geeft aan dat strenge handhaving in wijken in de ogen van de burgers tot een zekere verbetering heeft geleid.
2. Een integrale aanpak is nodig om te komen tot een afgewogen en afgestemde aanpak van het probleem. Denk aan de rol van de krachtige burgemeester, maar ook aan Taskforce Brabant-Zeeland en het RIEC (Regionaal Informatie en Expertise Centrum). Op die manier kunnen problemen eerder gesignaleerd en kan informatie eerder gedeeld worden. Daarnaast kun je de problemen om meerdere manieren aanpakken, zoals het bestuursrechtelijk intrekken van een vergunning, het naheffen van belasting en het strafrechtelijk vervolgen vanwege een strafbaar feit.
3. Een crimineel heeft wel eens gezegd: "Ik heb liever een team van agenten en rechercheurs achter me aan dan één verhaal in de krant van een onderzoeksjournalist." Dit bevestigt het feit dat communicatie een krachtig interventiemiddel is. Criminelen hebben een hekel aan gedoe en aandacht. Hierdoor komen hun activiteiten onder druk te staan en moeten ze op zoek naar nieuwe werkwijzen en samenwerkingspartners.

4. Een andere offensieve manier is om initiatieven of groepen uit de samenleving te mobiliseren. Denk aan makelaars, boeren en recreatieparkeigenaars. Het maatschappelijk klimaat moet beïnvloed worden, evenals de versterking van een breed maatschappelijk bewustzijn.
5. De laatste laag is die van de sociale interventies. Het is de bedoeling om de sociale structuren van ondernijning te veranderen. Het nestelt zich namelijk bij voorkeur in zwakke buurten of bij noodlijdende vakantieparken en boeren, denk aan de alternatieve kansensstructuur die geboden wordt (Regioburgemeesters, 2017). Bij sociale interventies moeten we denken aan een volksbuurt in Tilburg waar iedereen elkaar de hand boven het hoofd houdt. Het is dan belangrijk om naast het strenge handhaven in en monitoren van de wijk ook door middel van sociale teams in

de directe leefomgeving te komen van de inwoners van de wijk om positieve activering in gang te zetten. Zodat het vertrouwen van de burger in de overheid kan worden teruggewonnen (Tops & Schilders, Naar een meervoudige aanpak van ondernijning, 2016).

SLOT

En dat vertrouwen is noodzakelijk. De oplossing is niet eenvoudig en het zal ook lang gaan duren voordat de meeste uitingen van ondernijning voorbij zijn. Het is de vraag of we het ooit helemaal uit kunnen roeien. Georganiseerde misdaad is immers van alle tijden. Maar dat betekent niet dat we de strijd tegen de onderwereld op moeten geven. Er zijn nog middelen onbenut of onvoldoende benut gebleven. En de strijd gaat daarom door, zodat recht en de bescherming van de burgers centraal kunnen staan.

BIBLIOGRAFIE

- AD. (2018, juni 20). *15 procent boeren benaderd door criminelen*. Opgehaald van [www.ad.nl](https://www.ad.nl/binnenland/15-procent-boeren-benaderd-door-criminelen-ad405be2/): <https://www.ad.nl/binnenland/15-procent-boeren-benaderd-door-criminelen-ad405be2/>
- ANP/redactie AD. (2012, oktober 31). *Politie weet wie daders van aanslag in Waalre zijn*. Opgehaald van [www.ad.nl](https://www.ad.nl/binnenland/politie-weet-wie-daders-van-aanslag-in-waalre-zijn-ad3224f9/): <https://www.ad.nl/binnenland/politie-weet-wie-daders-van-aanslag-in-waalre-zijn-ad3224f9/>
- Endedijk, B. (2019). *We regelen het zelf wel*. Amsterdam: Unieboek.
- Lam, Van der Wal, & Kop. (2018). *Sluipend gif*. Den Haag: Boom criminologie.
- Pauw. (2019, maart 15). *Erik de Jonge is boswachter in het wilde westen van Brabant*. Opgehaald van www.bnnvara.nl/pauw: <https://www.bnnvara.nl/pauw/artikelen/erik-de-jonge-is-boswachter-in-het-wilde-westen-van-brabant>
- Politie. (2020, maart 26). *Ondernijning*. Opgehaald van [www.politie.nl](https://www.politie.nl/themas/ondernijning.html): <https://www.politie.nl/themas/ondernijning.html>
- Regioburgemeesters. (2017). *Voorkomen en aanpakken ondernijning*. n.b.: VNG.
- Tops, & Schilders. (2016). *Naar een meervoudige aanpak van ondernijning*. *Tijdschrift voor de Politie*, n.b.
- Tops, & Tromp. (2017). *De achterkant van Nederland*. Amsterdam: Uitgeverij Balans.

NOOT

- ¹ De auteurs zijn respectievelijk voorzitter SGP-jongeren en afgestudeerd integraal veiligheidskundige.

Integriteitskwesties gaan over het aanzien van de politiek, van een politieke partij en van een individuele politiek ambtsdrager. Alle reden om hier zorgvuldig mee om te gaan. Dat begint al bij het begin: wie mag op de kandidatenlijst? Maar ook daarna moet iedereen waakzaam blijven. En het eigen handelen kritisch toetsen. In deze bijdrage worden hiervoor praktische handvatten aangereikt.

Evert Jan Nieuwenhuis, burgemeester van Waddinxveen en voorzitter van de SGP-bestuurdersvereniging

Integriteit in de politieke praktijk

Het onderwerp integriteit krijgt de laatste jaren veel aandacht. Dat is terecht. Het gaat immers om het aanzien van de politiek en om de geloofwaardigheid van politici. We hebben de afgelopen jaren in ons land pijnlijke voorbeelden gezien, waarbij de integriteit van een politicus in het geding was. Dat kan grote consequenties hebben. Terecht of onterecht kan de goede naam van een politiek ambtsdrager ter discussie worden gesteld. En dat gaat altijd in één adem met het noemen van de politieke partij waartoe de ambtsdrager behoort.

Voor het gemak gebruiken we in dit artikel het voorbeeld van een gemeente, met raadsleden en wethouders. Uiteraard geldt dit, met andere benamingen, niet minder voor de beide kamers van de Staten-Generaal, het Europees Parlement, de provinciale staten en besturen van waterschappen.

'IN ONS DORP GEBEURT DAT NIET'

Het komt nog steeds voor dat het onderwerp integriteit gebagatelliseerd wordt. Een raadslid zei onlangs tegen me: "Ik zag een programma

op tv over ondermijning. Toen dacht ik: gelukkig gebeurt dat in ons dorp niet." Ik kon niet anders dan haar teleurstellen. We hebben op dat punt in ons land een serieus vraagstuk. Wat we ook zien is dat in sommige gemeenten er een ongewenste infiltratie is van de criminele onderwereld met de wereld van het openbaar bestuur.

Soms gaat het echter ook minder ver of gebeuren zaken minder zichtbaar. En zit het in ogenschijnlijk kleine dingen of net onder de oppervlakte. Integriteit gaat over het gedrag van iedere politicus. Zo kun je lokaal te maken hebben met de voorzitter van een sportclub, die ook politiek actief is. Of de belangenbehartiger van een specifieke bevolkingsgroep. Of de directeur van een groot, lokaal opererend bedrijf. Er zijn voorbeelden te over in ons land. Veel partijen willen deze mensen graag op hun kandidatenlijst. Het vinden van capabele kandidaten voor de lijst is immers niet altijd makkelijk. En daarom zijn ze blij als ze een gemotiveerde kandidaat hebben. Tegelijkertijd is het van belang om de achtergrond van die motivatie goed te bespreken. Waarom wil de vertegenwoordiger van dat bedrijf of die club zo graag op de kandidatenlijst? Ja, het zijn goede sponsors, de kas van de partij vaart er wel bij. Maar is dat wenselijk? Bovendien blijkt de kandidaat wel eens in opspraak te zijn geweest, maar dat is al weer jaren terug. Is dat een probleem? U voelt het ongetwijfeld aan; de selectie van kandidaten blijft van groot belang. En dat niet alleen. Ook gedurende een raadsperiode vraagt integer handelen voortdurend de aandacht.

Daarom geven we in deze bijdrage handvatten om integriteit van meet af aan bespreekbaar te maken en bespreekbaar te houden. Want als je er voor het eerst over spreekt als er een casus op tafel ligt, ben je te laat.

Terecht of onterecht kan de goede naam van een politiek ambtsdrager ter discussie worden gesteld. En dat gaat altijd in één adem met het noemen van de politieke partij waartoe de ambtsdrager behoort.

SCREENING OM TE KOMEN TOT EEN KANDIDATENLIJST

Het onderwerp integriteit komt daarom al ter sprake bij de screening van kandidaten. Besturen en selectieadviescommissies moeten dit onderwerp al tijdens de selectiegesprekken ter tafel brengen. De rijksoverheid heeft hiervoor praktische hulpmiddelen ontworpen die daarbij gebruikt kunnen worden. Dat zijn geen afvinklijstjes om te zien of een kandidaat voldoet, maar meer gespreksonderwerpen die aangesneden kunnen worden om het bewustzijn te vergroten. Allereerst dient een kandidaat zichzelf de vraag te stellen of hij wel kandidaat kan en wil zijn. Heb je een bedrijf dat in zwaar weer verkeert? Of heb je een bedrijf dat veel voor lokale overheden werkt? Loopt er een rechtszaak of heb je een strafblad? Dat kunnen redenen zijn om te besluiten je niet kandidaat te stellen.

Als er vervolgens een gesprek plaatsheeft tussen een kandidaat en de selectieadviescommissie, is het van belang open over het thema integriteit te spreken. Hoe ziet het persoonlijke leven er uit? En het zakelijke of werkzame leven? Spelen er zaken die van invloed kunnen zijn op het politieke werk? Is er sprake van bezoldigde of onbezoldigde nevenfuncties? En hebben deze een relatie met de gemeente?

Daarbij gaat het niet om goed of fout, geschikt of ongeschikt. Het gaat om een wederzijds be-

wustzijn van het belang dat we dienen. Niemand is gebaat bij een kandidaat (en daarmee politieke partij) in opspraak.

Als kandidaten zijn geselecteerd en een plaats krijgen op de kandidatenlijst, is het verstandig dat vergezeld te laten gaan van concrete afspraken. Zo zal een verklaring omtrent het gedrag (VOG) moeten worden overlegd. Ook kan er worden gekozen voor het ondertekenen van een verklaring. Hiervoor zijn in den lande meerdere voorbeelden. Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties noemt het vuistregels die ondertekend kunnen worden, bijvoorbeeld:¹

- *Dienstbaarheid: ik volg de wet- en regelgeving. Daarnaast sluit mijn handelen altijd en volledig aan op de (kern) waarden van de partij.*
- *Functionaliteit: mijn handelen heeft een herkenbaar verband met de functie die ik vervul in de partij.*
- *Onafhankelijkheid: bij mijn handelen zal geen vermenging optreden van oneigenlijke belangen.*
- *Openheid: mijn handelen is transparant, zodat optimale verantwoording mogelijk is en controlerende organen er volledig inzicht in hebben. Dat geldt ook voor mijn beweegredenen.*

Zorg voor een integriteitscan. Als het niet aangeboden wordt, stel het dan zelf voor. En voor wat betreft de uitkomst, neem deze serieus en voorkom zelfs iedere schijn van belangenverstrengeling.

- *Betrouwbaarheid: men kan op mij rekenen. Ik houd me aan mijn afspraken. Kennis en informatie waarover ik door mijn functie beschik, wend ik aan voor het bestemde doel.*
- *Zorgvuldigheid: ik handel zo dat alle organisaties en burgers op gelijke wijze en met respect worden bejegend en dat belangen op correcte wijze zijn afgewogen.*
- *Delen: ik meld situaties waarbij de integriteit in het geding kan zijn. Ik spreek ook anderen aan op mogelijk niet-integer gedrag en maak dilemma's bespreekbaar.*
- *Eerlijkheid: ik verklaar dat ik bovenstaande vuistregels ken en zal handelen conform deze vuistregels.*

Dit is niet uitputtend, het is een voorbeeld. Ook hier gaat het om wat je samen afspreekt.

EEN INTEGRE WETHOUDER

Elke fractie zal proberen na de gemeenteraadsverkiezingen een plek in het College van Burge-meester en Wethouders te verwerven. Het politieke primaat hiervoor ligt bij de fractie. Dat geldt ook het selecteren van een wethouder die daar in het college uitvoering aan geeft. Goed overleg met het bestuur van de afdeling of kiesvereniging is hier op z'n plaats, zeker ook als het gaat om de integriteit van de kandidaat-wethouder.

Bij de selectie van een kandidaat-wethouder komt eigenlijk hetzelfde aan de orde als bij de kandidaat-raadsleden. De kandidaat-wethouder kan er vanuit gaan dat bij zijn aantreden in het nieuwe college er ook aandacht zal zijn voor integriteit. Steeds meer gemeenten laten een zogenoemde 'integriteitscan' uitvoeren. Soms wordt het een 'integriteitstoets' genoemd. Deze term kan het gevoel oproepen dat je kunt 'slagen' of 'zakken' voor deze toets. Dat is niet het geval. De bedoeling ervan is om bewustwording te vergroten en eventuele risico's in kaart te

brengen. Het kan bijvoorbeeld verstandig zijn (delen van) een bepaalde portefeuille niet te nemen. En weer een andere keer is het beter een nevenfunctie af te stoten.

Als het gaat om ondermijning zijn sommige portefeuilles ook wat gevoeliger. Het is belangrijk om daar ook alert op te zijn. Dan gaat het bijvoorbeeld om het verstrekken van vergunningen of om de handhavingsportefeuille. De wethouder economie heeft veel te maken met bedrijven. De wethouder ruimtelijke ordening met planologische ontwikkelingen. Het is dan als wethouder balanceren tussen afstand en nabijheid. Natuurlijk wil je goed contact met je inwoners en je bedrijven. Maar zorg dat er altijd gepaste afstand blijft, zodat je ook kunt optreden als dat nodig blijkt.

Sommige gemeenten nemen voor de scans externe bureaus in de arm. Anderen laten de burgemeester een uitgebreider onderzoek doen. Het devies daarbij is: zorg voor zo'n integriteitscan. Als het niet aangeboden wordt, stel het dan zelf voor. En voor wat betreft de uitkomst, neem deze serieus en voorkom zelfs iedere schijn van belangenverstrengeling.

INTEGRITEIT TIJDENS DE RAADSPERIODE

Na de verkiezingen wordt de nieuwe gemeenteraad geïnstalleerd. Op dat moment dient er te worden voldaan aan een aantal wettelijke vereisten, zoals het opgeven van nevenfuncties en het afleggen van de eed of gelofte. Er is ook een wettelijk vastgestelde gedragscode. Vaak wordt deze aan het begin van een nieuwe raadsperiode opnieuw doorgenomen en vastgesteld.

Naast de wettelijke vereisten die er zijn, is het in veel gemeenten goed gebruik dat er aandacht is voor integriteit in de vorm van (jaarlijkse) trainingen of dilemmasessies. De burgemeester en de griffie hebben een belangrijke rol in de organisatie daarvan. Mocht dat in uw gemeente niet

Binding met het lokale bedrijfsleven is uiteraard goed, wees anderzijds ook gezond alert. Laat je als fractie ook niet voor een karretje spannen.

gebeuren, is het goed om daar als fractie zelf het voortouw in te nemen.

Ook al is er in de gemeenteraad aandacht voor het thema integriteit, het is daarnaast niet minder van belang dit onderwerp ter sprake te brengen in de eigen fractie. Het is goed om met elkaar te bezien wat de Bijbel hierover zegt; daar ligt immers de basis. Ook het maatschappelijke belang zal onderwerp van gesprek kunnen zijn. Tegelijkertijd is het ook goed om het thema heel praktisch te maken. Welke afspraken maken we over de kas? Hoe gaan we om met giften of geschenken? Wat spreken we af over declaraties? Zijn er thema's waarop iemand van ons het woord beter niet kan voeren? Is er iets gebeurd in het verleden dat we van elkaar moeten weten? Wat doen we als het gaat om 'elkaar aanspreken'? Staan we daarvoor open? Hoe doen we dat? Het is belangrijk om dit vooraf met elkaar te bespreken. Daarmee ontstaat een transparante fractiecultuur.

Rondom het onderwerp van dit themanummer, de vermenging van de onder- en bovenwereld, is het ook van belang om alert te zijn. Giften aan de partij: waar komen ze vandaan en hoe openbaar zijn ze? Binding met het lokale bedrijfsleven is uiteraard goed, wees anderzijds ook gezond alert. Laat je als fractie ook niet voor een karretje spannen. Een treurig verhaal van de eigenaar van die lunchroom die gesloten moest worden, kent vaak ook een andere kant. Een kant die bijvoorbeeld de burgemeester vanuit

zijn portefeuille openbare orde en veiligheid wel kent; die ook bekend is bij politie en justitie, maar niet bij de gemeenteraad en/of samenleving.

Rondom al deze zaken is de rol van de fractievoorzitter belangrijk. Door het geven van het goede voorbeeld; door het bespreekbaar maken van dilemma's. En ook door het beschermen voor niet-integer gedrag. Ieder fractielid blijft natuurlijk verantwoordelijk voor zijn eigen handelen, de vorming van een transparante cultuur binnen de fractie is echter een van de belangrijke taken van een fractievoorzitter.²

EN DAN IS HET ZOVER: EEN DILEMMA!

Tijdens de raadsperiode krijgt u te maken met dilemma's, nog vaker dan u wellicht vooraf gedacht zou hebben. In een gemeente in het westen van het land werd een training gehouden aan het begin van de raadsperiode. Toen de trainer vroeg naar voorbeelden, was het even zoeken. Na een jaar kwam dezelfde trainer terug. Met gemak konden de aanwezigen, dezelfde groep als het jaar ervoor, tien voorbeelden noemen die zich het achterliggende jaar hadden voorgedaan.

Interessant daarbij was dat het niet alleen ging om voorbeelden waarin zij zich zelf afvroegen of

iets wel integer was; het ging ook om voorbeelden waarbij ze zich afvroegen of een ander wel integer was. Had hij wel mogen deelnemen aan dat debat? Kan zij wel bestuurslid zijn van die vereniging? Daaruit bleek maar al te zeer dat integriteit twee kanten heeft: de kant van de persoon zelf, maar niet minder hoe anderen je handelen ervaren.

Het kan zijn dat zich een dilemma voordoet. Dat kan dus zijn omdat een fractie(lid) dat zelf zoervaart, of dat anderen je er op wijzen. Hoe ga je daar mee om?

- Neem het signaal altijd serieus
- Maak een persoonlijke afweging³
- Maak het bespreekbaar (fractievoorzitter, burgemeester)
- Neem een beslissing (en deel je overwegingen)

Op zo'n moment is het waardevol als het binnen de fractie al eerder ter sprake is geweest en al eerder is gesproken over de vraag wat te doen als zich dilemma's voordoen.

INTEGRITISME

Tot slot is het goed om ook kort in te gaan op integritisme. Dit houdt in dat er integriteitsoordelen worden geveld, zonder dat daar een grond voor is⁴. De laatste jaren wordt bijvoorbeeld de screening op integriteit voor wethouders steeds intensiever. Zoals hierboven betoogd, is dat ook belangrijk. Tegelijkertijd ontstaan er ook kritische tegengeluiden: overdrijven we niet een beetje? Ook SGP-wethouders zullen voor hun aantreden door de gemeente steeds meer gescreend worden. Het is goed om hier aan mee te werken en zelfs de schijn van belangenverstremgeling te voorkomen. Tegelijkertijd moeten we overdreven aandacht voor de persoonlijke handel en wandel van bestuurders voorkomen. Het politieke handwerk krijgt daarmee een grotere kwetsbaarheid

Ook SGP-wethouders zullen voor hun aantreden door de gemeente steeds meer gescreend worden. Het is goed om hier aan mee te werken en zelfs de schijn van belangenverstremgeling te voorkomen.

en afbreukrisico. Wie wil er dan nog raadslid of wethouder worden? We willen graag raadsleden en wethouders die geworteld zijn in de lokale samenleving. De personen die dan boven komen drijven, zijn dan ook vaak actief in de lokale gemeenschap. Verwachten we dan vervolgens dat ze alle contacten met die samenleving doorsnijden en vermijden? Dat kan ook weer niet de bedoeling zijn.

Kortom, integriteit verdient de volle aandacht. Het gaat, zoals aan het begin gezegd, om het vertrouwen in de politiek, de politieke partij en de politicus. We willen geen vermenging van de onderwereld met bestuur en samenleving. Tegelijkertijd gaat het om de gezonde balans. Om met prof. Huberts te spreken: "We zijn vóór integriteit en tegen integritisme. Wie de schoen past..."⁵

NOTEN

¹ Handreiking integriteitstoetsing kandidaten decentrale politieke partij – ministerie BZK

² In de fractie kan gebruik gemaakt worden van zgn. dilemmakaarten. Deze zijn onder andere te vinden in *Handreiking integriteitstoetsing kandidaten voor decentrale politieke partijen*. Een uitgave van het ministerie van BZK (januari 2017) te vinden op www.politiekeambtsdragers.nl

³ Bruikbaar hierbij is *Handleiding Integriteit* die is uitgegeven door de afdeling Communicatie, Voorlichting en Vorming (CVV) van de SGP. Daarin worden 7 conclusies en 6 kernwaarden benoemd die helpen richting te geven.

⁴ *Integriteit en integritisme in bestuur en samenleving*. Prof. Dr. L.W.J.C. Huberts

⁵ *Integriteit en integritisme in bestuur en samenleving*. Prof. Dr. L.W.J.C. Huberts

In de provinciale politiek van Zeeland is 'ondermijning' een populair begrip. Positief is de bewustwording omtrent dit fenomeen. Maar met de oplossingen zijn we minder ver. De haven hebben we helaas nog niet in zicht. Wat kunnen bestuurders en volksvertegenwoordigers concreet tegen de georganiseerde misdaad doen? Geen grote woorden, wel slimme daden stellen, zo luidt het devies.

drs. Harold van de Velde, lid Provinciale Staten van Zeeland

De haven in zicht?

Hoe eenvoudig zou het zijn om vanuit de havens iets te vervoeren zonder dat opsporingsdiensten dat door hebben? Op die vraag hebben we allemaal snel een antwoord: relatief eenvoudig. In de eerste maand van 2020 werd er in de haven van Vlissingen al bijna duizend kilo drugs gevonden. Alleen bij een goede, bijna 100%-controle sluit je het grootste deel uit. Daar kiezen we, voornamelijk om kosten en economie, niet voor in Nederland. Daarnaast beschikt Zeeland over kilometerslange kust waar je redelijk ongezien zaken kunt doen die het daglicht niet kunnen verdragen. Enkele jaren terug spoelde er

door het slechte weer een vissersboot op het strand van Cadzand aan met daarin een enorme cocaïnevangst. Zo'n slordige dertig miljoen euro viel daarmee in het water. Hoe strijdbaar zijn we om deze criminele activiteiten daadwerkelijk tegen te gaan? Wat hebben we er voor over en in hoeverre is het realistisch?

ONVOLDOENDE TOEZICHT IN DE HAVEN

In de Provinciale Staten van Zeeland is het thema 'ondermijning' ook een populair begrip. De bewustwording van de problematiek staat op de kaart. De oplossingen helaas iets minder. Om de

problematiek goed te duiden, spreek ik eerder van georganiseerde criminaliteit die leidt tot het ondermijnen van onze samenleving. Daarmee doel ik op de criminele samenwerkingsverbanden die er vaak achter zitten. De 'helpers' zijn vaak de klos als het toch mis gaat doordat de politie tussenbeide komt, maar de grote jongens blijven gevrijwaard. Op deze manier kan de criminaliteit welig tieren. Het lukt politie en justitie vaak moeilijk om 'de breinen achter de drugs-handel' te pakken en voldoende bewijzen te vinden om ze jarenlang achter de tralies te krijgen. Vaak heeft dat ook te maken met de capaciteit die nodig is om deze langdurige onderzoeken te draaien. Overheidsinstanties spreken daarom vaak over het 'verstoren' van georganiseerde criminaliteit. Maar is dat een effectieve weg?

Neem de Vlissingense haven. Een cameraploeg van de NTR kwam daar voor het programma 'Narcostaat' langs. Wat bleek? De ploeg kon eind vorig jaar moeiteloos door een open hek bij de containers komen. Containers waarin je af en toe tussen de bananen ook witte poeder aantreft. Douanepersoneel gaf in vertrouwen aan dat er onvoldoende toezicht is in de haven, nachtdiensten vaak niet kunnen worden gevuld en containers alleen worden gecontroleerd als dat vanuit het hoofdkantoor wordt voorgeschreven. Schrijnende toestand. Natuurlijk zijn er na de uitzending direct maatregelen genomen. Ook de burgemeester van Borsele, tevens voorzitter van de Havendriehoek, gaf aan dat de beveiliging beter kan en moet. In het eerste deel van dit jaar moet er een studie gereed zijn van TNO die de sterke en zwakke plekken van de haven in kaart brengt. Een goede zaak.

ALARMBEL

De vraag rijst hoe deze criminele logistieke stromen ongedaan gemaakt kunnen worden. Is het

inderdaad een kwestie van verstoren en continu speldenprikken uitdelen? En hoe ga je als plattelandsprovincie om met zo'n groot gebied in de wetenschap dat je nooit genoeg mensen hebt op het totaal van 380.000 inwoners om alle criminele activiteiten in te dammen? Uit de overige bijdragen in deze editie van Zicht is wel duidelijk geworden dat buiten kijf staat dat we criminaliteit niet mogen accepteren, omdat het sinds mensenheugenis al bestaat en onuitroeibaar lijkt. Er zijn voorbeelden van landen in de wereld waar de overheid de macht en controle grotendeels heeft verloren en grote criminelen het voor het zeggen hebben. Dat blijkt funest te zijn voor de veiligheid en leefbaarheid van inwoners, met name de kwetsbaren onder hen. Zo'n situatie willen we in Nederland pertinent niet. De SGP heeft zich ook altijd duidelijk erover uitgesproken dat we geen land willen zijn waar drugs een onderdeel is van onze gewone manier van leven. Het gezondheidsaspect telt hierbij zwaar mee. Wanneer je als volksvertegenwoordiger spreekt met mensen die verslaafd zijn geraakt aan cocaïne en hun hele leven is verruïneerd,

Hoe ga je als plattelandsprovincie om met zo'n groot gebied in de wetenschap dat je nooit genoeg mensen hebt op het totaal van 380.000 inwoners om alle criminele activiteiten in te dammen?

kun je moeilijk politieke partijen volgen die het prima vinden om drugs vrij verkoopbaar in Nederland aan te bieden. De vele miljoenen die alleen al door de havens gaan, is tevens een alarmbel dat er ook wat anders aan de hand is. Ons land staat aan de top van deze zwarte economie en er wordt eenvoudig gebruik gemaakt van de goede infrastructuur met alle negatieve gevolgen van dien. Liquidaties op straat in woonwijken en jongeren die in een kwetsbare periode van groei naar volwassenheid verleid worden om de criminele wereld binnen te stappen. En daar eigenlijk nooit meer uit kunnen. Soms klinkt het ver weg bij Zeeland vandaan en denken we dat het alleen in Amsterdam gebeurt. Toch blijkt dat het overal in de haarvaten van onze samenleving zit en dat we juist in dat opzicht de eerste slag al verloren hebben.

De uitdaging is dus nu om in Zeeland met geringe capaciteit zo veel mogelijk resultaat te bereiken. Die vraag geldt overigens ook voor de rest van Nederland. En ja, we mogen trots zijn dat er al veel is bereikt als het gaat om de bewustwording van deze problematiek. Dat is de eerste noodzakelijke stap als je iets aan wilt pakken. Ik merk vanuit de praktijk dat het nodig is om met elkaar even stil te staan, elkaar vragen stellen, aan te scherpen en de koers te bepalen. Geld erbij is zeker niet het enige antwoord, grote voor-

den passen evenmin. Los vooral de barrières op die er in de praktijk liggen en zorg ervoor dat de informatiepositie van overheidsinstanties op orde is, door gegevens makkelijker deelbaar te maken. Met verbazing hoorde ik dat burgemeesters onderling elkaar niet eens op de hoogte mogen stellen van een crimineel bedrijf dat zich van de ene gemeente naar de andere verplaatst en vervolgens door de andere gemeente formeel niet eens geweigerd kan worden. Dan dweilen we toch met de kraan open?

HET BELANG VAN INFORMATIE DELEN

Het is net als in het bedrijfsleven: wanneer je goede informatie over de concurrenten hebt, kun je op basis daarvan de beste strategie uitzetten voor de eigen onderneming. Het is daarvoor niet nodig om overal zelf je mensen in te zetten die de informatie ter plekke gaan ophalen, maar het is voldoende om ervoor te zorgen dat de informatie vanuit diverse kanten bij elkaar komt. Zo werkt het ook met de aanpak van georganiseerde criminaliteit. Politie, Openbaar Ministerie, gemeenten, belastingdienst, Douane, Marechaussee etc. weten los van elkaar heel veel of kunnen veel te weten komen. Maar die informatie moeten ze wel met elkaar uitwisselen en kunnen combineren. Dit systematisch bij elkaar brengen van waardevolle informatie lukt in Nederland nog onvoldoende. Gewoonweg omdat we vaak eerst allemaal (privacy)redenen bedenken waarom het niet kan, jaren voorbij laten gaan en vervolgens de situatie zodanig uit de hand loopt dat zo ongeveer iedereen vindt dat het wel gelegitimeerd moet zijn om alsnog de informatie met elkaar te delen. Daarbij komt dan dat het strafproces soms nog roet in het eten kan gooien, omdat sommige instanties de procedures niet op een juiste manier hebben gevolgd. Onrechtmatig verkregen bewijs, heet het dan. Hierdoor kunnen advocaten hun cliënten

vrijpleiten. Juist deze zaken kunnen we met elkaar voorkomen. Daar is daadkracht en wijsheid voor nodig. Bestuurders en professionals die niet meedoen met de roep om meer geld of met glossyfolders laten zien wat er is geproduceerd, maar vanuit de praktijk inzetten op het wegnemen van drempels en creëren van mogelijkheden. Een mooi voorbeeld is de innovatiecel van de politie-eenheid Zeeland-West-Brabant die vorig jaar een Award won. Deze innovatiecel combineert informatie van politie en justitie en koppelt deze aan openbare bronnen. Door deze methode kan op een kaart in één oogopslag criminelen en hun activiteiten zichtbaar worden gemaakt, zodat gericht verder gegaan kan worden met de opsporing. Een prachtig voorbeeld van: weinig mensen, groot effect. Tegelijkertijd ligt het gevaar op de loer om zo'n initiatief juridisch helemaal dicht te gaan regelen zodat de aanpak vervolgens strandt. Welke bestuurder gaat dat dan straks aan de burger uitleggen?

AANVULLENDE ROL VAN BESTUURDERS

De rol van de gemeenten en provincie is hierin is dan ook een bijzondere. Maar op sommige vlakken wel noodzakelijk. Zo toetst de Provincie Zeeland de vergunningen die zij afgeeft aan de kans op het faciliteren van criminelen door het zogenaamde BIBOB-beleid. Ook gemeenten doen dit, naast het vele werk dat van ze wordt gevraagd om te helpen met het bestrijden van criminaliteit. De Raad van State zegt in zijn advies over uitbreiding van de bevoegdheden van de burgemeester, dat juist het bestrijden van criminaliteit geen vaststaand onderdeel zou moeten zijn van de taak van een burgemeester. Dit is een interessante en belangrijke invalshoek. De Raad van State ziet die taak primair bij politie en justitie liggen. De gemeente kan wel een belangrijke samenwerkingspartner zijn om georganiseerde criminaliteit te herkennen en met de informatie

die zij hebben, strafrechtelijke onderzoeken verder brengen. Hiervoor ondersteunt in Brabant-Zeeland de Taskforce-RIEC, een samenwerkingsverband om informatie op een legitieme manier te delen. Er wordt op dit moment veel van gemeenten verwacht en naar regionale en lokale overheden gekeken. Vanuit het perspectief van de Raad van State, die oog heeft voor de zuivere taak van politie en justitie en de samenwerking die nodig is, kan precies dat tot een andere balans leiden in de aanpak. Terug naar de oorspronkelijke bedoeling? Dus geen burgemeester die zich volop als *crimefighter* of soms zelfs als een soort 'onderzoeksleider' moet opstellen, maar een energieke Officier van justitie die op dit punt de voortrekkersrol pakt en zich uitspreekt over de brede aanpak van georganiseerde criminaliteit. En vooral de vraag beantwoordt: hoé? Alleen dan komen we verder dan het prachtige werk dat vaak nu op casusniveau wordt gedaan. Even stilstaan, in de achteruitkijkspiegel kijken en het grotere geheel aanschouwen.

KEERT DE WAL HET SCHIP?

Terug naar de haven. 'De wal keert het schip' is zo'n bekende uitdrukking: door de fysieke beperkingen kan het schip niet verder. Dat geldt voor twee schepen. Het schip waarop politiemensen, justitie, burgemeesters en andere professionals op zitten en het schip waarop de pakketten met drugs in het ruim liggen. Het eerste schip dient de beperkingen over boord te gooien en te zorgen voor een vrije doorvaart. Hiervoor zijn slimme stuurmannen nodig. Het andere schip is ongewenst en loopt hopelijk tegen een stevige wal op. Alleen dan is de aanpak geslaagd en zorgen we ervoor dat de leefbaarheid en veiligheid van onze inwoners en ondernemers verbeterd kan worden. Niet met mooie woorden, maar met een oprechte en praktische insteek. Alleen dan komt de haven echt in zicht.

AMERIKA EN CANADA

RONDREIS

16-daagse vliegreis

ma. 21 september t/m di. 6 oktober

Met o.a. bezoek aan Boston, Quebec, Montreal, Ottawa, Toronto, Washington, New York.

Inclusief: o.a. walvis boottocht, Amish, Arlington, New York: 2 wolkenkrabbers (middag en avond), Ground Zero

NOORDKAAP

LAPLAND EN LOFOTEN

17-daagse busreis

di. 18 augustus t/m do. 3 september

Beleef de Noordkaap waar de zon in de zomer niet ondergaat. Verken de ruige natuur van de Lofoten (de afgelegen eilandengroep voor de noordelijke Noorse kust), Lapland, Helsinki en Stockholm. Maak kennis met de cultuur van de Sami en wandel over de poolcirkel. Onvergetelijke ervaringen gegarandeerd!

Margrietstraat 30, 4401 EZ Yerseke | Tel. 0113-573681 | Mob. 06-22296733

info@burgtours.nl | www.burgtours.nl | Voor alle reizen geldt: Deo Volente

De mens is geneigd tot alle kwaad. Een bekende uitspraak in calvinistische kring, maar klopt dat met de werkelijkheid? Volgens Rutger Bregman blijken veel mensen te deugen. Maar zijn mensen daarmee goed? De conservatieve denker Andreas Kinneging komt met een archeologie van goed en kwaad, maar blijft vaag in zijn peiling van de mens.

Dr. Klaas van der Zwaag, redactievoorzitter

De mens: noch engel, noch beest

Wie zich bezint op de duistere gewelven van de onderwereld, het thema van dit nummer, kan niet om de vraag heen naar de wortel van het kwaad. Zit het kwaad in de mens of in de werkelijkheid buiten hem? De kerkvader Augustinus (354-430) ontdekte in zijn strijd tegen de gnostische stroming van het manicheïsme het eerste. Het kwaad huist in de vrije wil die bewust het kwade kiest. Maar dan is de mens wel verantwoordelijk voor het kwade, want hij kiest dat vrij, zonder dwang.

Rutger Bregman schreef een bestseller waarin hij uitvoerig betoogt dat de meeste mensen deugen. Hij rekent af met de zogenaamde vernis-theorie, namelijk dat de beschaving slechts een vernis is die snel afbrokkelt als de mens in een situatie komt waarin zijn werkelijke aard naar boven komt. Destructieve tendensen zijn dat: haat, vernietiging, eigen belang. Veel filosofen hebben geleerd dat mensen van nature egoïstisch zijn, Thomas Hobbes voorop.

Bregman betoogt niet dat de mens van nature goed is. "Mensen zijn geen engelen. We hebben een goed been en een slecht been, de vraag is welk been we trainen."

Niks van dit alles, zo weerlegt Bregman op basis van wetenschappelijke onderzoeken. Hij fileert met name allerlei psychologische experimenten die moeten bewijzen dat de mens alleen voor zichzelf opkomt. Hij laat zien dat in de mens vaak tendensen naar boven komen die juist het goede voor anderen beogen. Mensen willen elkaar helpen, saamhorigheid beoefenen. De mens heeft zelfs een instinctieve afkeer van geweld. Soldaten hebben een weerzin om de ander te doden, vooral als de vijand direct in het vizier komt. De meeste doden zijn in de laatste tijd gevallen doordat moderne oorlogstechnieken mensen in staat stellen om vanaf een afstand vijanden te elimineren.

GEEN ENGEL

De mens is nooit een engel geweest, zegt Bregman. Hij betoogt niet dat de mens van nature goed is. "Mensen zijn geen engelen. We hebben een goed been en een slecht been, de vraag is welk been we trainen." We hebben volgens hem zelfs een voorkeur voor het goede been. Een positiever mensbeeld is realistisch, maar het kan nóg realistischer worden als we erin gaan geloven. We moeten het kwade niet overdrijven. "We leven in de rijkste, veiligste en gezondste tijd ooit." Het goede komt echter niet in het nieuws, want het is alledaags. Mijd daarom het nieuws, adviseert Bregman nuchter.

Strijd en concurrentie spelen een duidelijke rol in de evolutie van het leven, zo hebben wetenschappers ontdekt. Maar iedere eerstejaars biologie leert nu dat samenwerking veel belangrijker is, aldus Bregman. Het geloof in de eigen verdorvenheid is ook op een vreemde manier geruststellend: Het pleit ons eigenlijk vrij. "Als de meeste mensen niet deugen, dan hebben verzet en engagement ook niet veel zin."

Rousseau ging lijnrecht in tegen het geloof in de opmars van de beschaving. Hij is volgens Bregman de echte realist. Hij herinnert ons eraan waar we vandaan komen: gedurende 95 procent van onze geschiedenis hebben we in een relatief vreedzame en egalitaire wereld geleefd. "We zijn geëvolueerd om samen te werken en om te zorgen voor elkaar." Met het ontstaan van de eerste grote nederzettingen en de landbouw (jammer voor de boeren!) begon het leven te veranderen. Dan gaan we ons terrein verdedigen tegenover de ander. Het markeert het einde van het vrije tijdperk van jagers en verzamelaars. De staat komt op, zogenaamd 'Vadertje Staat', maar deze heeft wel de rol van God overgenomen.

Bregman stelt dat het pessimisme een zelfvullende profetie kan zijn. Maar ook omgekeerd: verwachtingen zijn machtige wapens. "Als managers meer verwachten, presteren werknemers beter." Wij hebben juist intrinsieke motivatie nodig. Bregman bepleit daarom meer openheid, meer menselijkheid in plaats van de wereld opdelen in goede en slechte mensen. Benut de kracht van de ontmoeting, adviseert hij. Hij hekelt het op afstand schieten op elkaar in de sociale media. "We laten ons leiden door angst en onbegrip, wantrouwen en stereotypes, en generaliseren over mensen die we nooit hebben ontmoet." Afstand is de handlanger van het kwaad. "Afstand laat ons tekeergaan tegen vreemden op het internet." "Als we ons ingraven in onze eigen loopgraven, verliezen we ons zicht

op de werkelijkheid. Dan raken we ervan overtuigd dat een kleine, haatdragende minderheid representatief is voor de rest van de mensheid." Het brengt Bregman op beschouwingen die erop gericht zijn om de ander te leren kennen en met hem op te trekken. Als de afstand tot de vijand groot is geworden of de ander onmenselijk, dan is het eenvoudig om hem te doden of onmenselijk te behandelen. "Wie gelooft in het goede van de mens is niet slap of naïef", aldus Bregman. "Wie gelooft in vrede en vergeving is juist moedig en realistisch." Hij spreekt van een "oude waarheid": "Van de mooiste dingen in het leven krijgt je alleen maar meer als je ze weggeeft: vertrouwen, vriendschap, vrede." Maar ook omgekeerd: "Wie zich vermomt als egoïst, sterkt anderen in hun cynische mensbeeld. Erger nog, als je het goede geheimhoudt, dan plaats je het in quarantaine. Dan ben je geen voorbeeld voor anderen meer."

LEEFREGELS

Hij komt tenslotte met tien leefregels. Zoals: bij twijfel, ga uit van het goede. "Het is het meest realistisch om uit te gaan van het goede. Om de ander het voordeel van de twijfel te geven." Helemaal zijn talloze bedrijven en scholen nog inggericht op de mythe dat mensen van nature met elkaar concurreren. Bij de beste deals wint echter iedereen. Probeer de ander te begrijpen, óók als je geen begrip hebt. "Wij hebben een samenleving gebouwd die barst van de wetten, regels en afspraken. Mensen kunnen veel beter denken dan we denken." Een betere wereld begint niet bij jezelf, maar bij ónszelf.

De waarde van Rutger Bregman is dat hij juist de wijsheid van het gewone volk in rekening brengt tegenover de elitaire bovenlagen die geen feeling hebben met het grondvlak van de samenleving en in eigen ivoren torens leven. Machtige mensen gedragen zich alsof ze hersenletsel hebben opgelopen: ze zijn impulsiever, egoïsti-

scher, narcistischer, en kunnen slecht luisteren. Het is tijd voor een nieuw mensbeeld. Het is tijd voor een nieuw realisme, zegt Bregman.

HOLOCAUST

De hamvraag is natuurlijk hoe we dan het kwaad van Auschwitz, de Holocaust, moeten peilen. Klaas Rozemond, filosoof en strafrechtswetenschapper, bespreekt in zijn boek *Het menselijk kwaad* onder meer Hannah Arendts opvatting over de banaliteit van het kwaad naar aanleiding van Eichmanns verdediging voor de rechtbank in Jeruzalem. Eichmann verdedigde zijn misdaden vanuit zijn ondergeschiktheid aan het politieke leiderschap van nazi-Duitsland. Geen monster dus, maar een 'banaal' slecht mannetje. Toch geloofde Eichmann in de rassenstrijd tussen de volken als onvermijdelijk onderdeel van de natuur en achtte de vernietiging van de Joden daarom gerechtvaardigd. Hij beseftte dat hij in strijd handelde met ethische beginselen en juridische normen, maar deze verwierp hij, omdat hij de principes van de nazi-ideologie onderschreef.

Volgens Rozemond is een pleger van het kwaad een persoon die het kwaad begaat terwijl hij zich daarvan bewust is. Hij weet dat zijn daden immoreel en misdadig zijn, maar hij doet het toch. Dat is in overeenstemming met de verlichte den-

De waarde van Rutger Bregman is dat hij juist de wijsheid van het gewone volk in rekening brengt tegenover de elitaire bovenlagen die geen feeling hebben met het grondvlak van de samenleving en in eigen ivoren torens leven.

ker Immanuel Kant. Volgens Kant is het bewust overtreden van morele regels de kern van het menselijke kwaad. Wie het eigenbelang boven de moraal stelt, begaat het kwaad, en die neiging is volgens hem in alle mensen aanwezig. De les van het proces tegen Eichmann is volgens Rozemond dat het eigen oordeel van de dader over de juistheid van zijn intenties en zijn daden uiteindelijk niet beslissend is om ze een vorm van kwaad te kunnen noemen. Het menselijk kwaad wordt niet bepaald door het bewustzijn van de dader dat zijn intenties en daden immoreel en misdadig zijn. De gevolgen van Eichmanns werkwijze waren vernietigend voor het Joodse volk. Er zijn volgens Rozemond maar weinig genocideplegers die de verantwoordelijkheid voor hun misdaden openlijk aanvaarden. Volgens Rutger Bregman was Eichmann niet iemand die de bevelen klakkeloos had opgevolgd. De bevelen binnen de bureaucratie van het Derde Rijk waren juist erg vaag, weten historici nu. En dus moesten de volgelingen van Hitler zelf creatief zijn. Steeds radicalere nazi's verzonnen steeds radicalere maatregelen, waarmee ze hoopten bij Hitler in de gratie te

komen. De daders van de Holocaust waren geen robots of monsters, maar geloofden dat ze aan de goede kant van de geschiedenis stonden. "Auschwitz was het eindpunt van een langdurig historisch proces waarin het kwaad zich steeds beter vermomde als het goede." Eichmann had zich ervan overtuigd als iemand die iets groots had neergezet, iets historisch. "Dat maakte hem niet tot monster of robot. Het maakte hem tot meeloper."

ARCHEOLOGIE

Andreas Kinneging heeft in zijn boek *De onzichtbare Maat* een archeologie van goed en kwaad gegeven. Het is een vervolg op zijn boek *Geografie van goed en kwaad*. Het kwaad ziet Kinneging vooral in de wereldbeschouwing van Verlichting en Romantiek waarin de mens als een begerig wezen wordt gezien dat uit is op vrijheid en gelijkheid c.q. authenticiteit en oorspronkelijkheid ('jezelf zijn'). Het zijn volgens Kinneging afgoden die het Westen koestert, ten diepste het verhaal van de zondeval: het als God willen zijn. Beide wereldbeschouwingen keren zich tegen de stelling dat goed en kwaad gegrond in een objectieve Zijnsorde, die normatief is voor de mens en hem richting geeft in zijn dagelijks handelen.

Kinneging vertrekt vanuit een sterk platoons opgevat christendom. Hij spreekt consequent van Europese Traditie of gewoon van Traditie. Die Traditie is in essentie platoons, gebaseerd op de Idee van het Goede. God is goed of het Goede is God. Dat wil niet zeggen dat de wereld goed is, maar dat ze goed behoort te zijn. Dat is vaak niet het geval. De wereld is doortrokken van het kwaad. Ook dat is een grondintuïtie van de Traditie. Trots is het begin van alle kwaad. Vandaar de zonde en de liefde als kenmerk van Bijbel en christendom. "De zonde is het oergegeven, de liefde is het antwoord erop."

Het mooie is dat Kinneging scherp de voosheid en leegheid van de moderne cultuur blootlegt, de focus op seks, op een egoïstische romantische liefde. Hij komt op voor de organische gemeenschappen, huwelijk, gezin en familie. Het gaat hem om de orde in de ziel, innerlijke ommekeer, morele opvoeding en vorming.

Het gaat Kinneging om de objectieve Maat in de werkelijkheid. Zijn metafysica is gegrond in het Ware, Goede en het Schone. We leven als eersten in een volstrekt nieuw tijdperk, dat niet langer gebaseerd is op het denken van de Grieken en het christendom, maar volledig op de geest en de waarden van de Verlichting en de Romantiek. Het Westen ontbeert daarom een metafysisch fundament. De waarden zijn subjectief geworden, niet gegrond in een objectieve Zijnsorde, het objectief Goede. De Verlichting heeft geleid tot een volstrekte ontkenning van goed en kwaad – van morele waarden. Kennis is er alleen van feiten, niet van waarden. Er is alleen “materie in beweging”, de mens is ten diepste een varken dat uit is op zijn eigen begeerten. Uiteindelijk leidt alles naar relativisme en nihilisme.

VOOSHEID

Het mooie is dat Kinneging scherp de voosheid en leegheid van de moderne cultuur blootlegt, de focus op seks, op een egoïstische romantische liefde. Hij komt op voor de organische gemeenschappen, huwelijk, gezin en familie, het krijgen én opvoeden van kinderen, intensieve bezinning op de hoge waarden van het leven. Het gaat hem om de orde in de ziel, innerlijke ommekeer, morele opvoeding en vorming.

Maar hoe vindt de overwinning op het kwade plaats? Het christendom is bij Kinneging uiteindelijk vooral een cultuurchristendom dat de scherpste van het kruis van de verzoening ontbeert. De strijd tegen het kwaad ligt in het beoefenen van discipline en plicht, maar deze deugdvorming geschiedt in eigen kracht. Men moet tegen de eigen impulsen ingaan om het Goede te kunnen doen. Daarom kan volgens Kinneging het antieke denken zo “gemakkelijk” met het christendom worden verenigd. In die zin is zijn deugdedhiek meer klassiek dan christelijk. Vandaar dat hij niet alleen Plato en Aristoteles, maar

Kwalijk is dat Kinneging in een appendix vragen stelt bij de historische basis van bepaalde grondwaarheden. “Er is voor de historiciteit van Christus – en van Mozes – geen doorslaggevend bewijs.”

ook Augustinus en Thomas van Aquino als “uitgesproken rationalisten” ziet.

Ik zie hierin toch een overwaardering van de rede. Terecht heeft de reformatorische filosoof A.P. Bos, emeritushoogleraar antieke wijsbegeerte (die door Kinneging niet wordt genoemd) gewezen op het onbijbelse karakter van het Griekse denken vanwege hun eenzijdige opvatting van God als een redelijk principe (intelligibiliteit). Voor iemand als Augustinus geldt vooral het adagium: *fides quaerens intellectum* (geloof zoekt inzicht). Inzicht in de werkelijkheid begint met het geloof, dat vervolgens leidt tot inzicht. Het christendom is voor Kinneging een geloof (doxa) en dus geen weten (epistemè). En is geloven werkelijk een mindere vorm van weten? Hier wreekt zich de Grieks-intellectuele interpretatie van het geloof en dus van het christendom. Vanaf de Reformatie neemt volgens Kinneging een gnostische geest bezit van het christendom omdat men het zeker wil weten.

Kwalijker is dat Kinneging in een appendix vragen stelt bij de historische basis van bepaalde grondwaarheden. “Er is voor de historiciteit van Christus – en van Mozes – geen doorslaggevend bewijs.” Je wrijft je ogen uit als hij schrijft dat de Evangelieën weinig zekerheid bieden over de historische Jezus. Dat geldt ook voor de betrouw-

We mogen Bregman en Kinneging er dankbaar voor zijn dat zij het oog hebben gescherpt voor wat in het (neo)calvinisme de algemene genade of gemene gratie genoemd wordt. Er is gelukkig een weerhoudende genade die het menselijk leven draaglijk maakt en de goede en bewarende krachten doet ontplooiën.

baarheid van brieven van Paulus en Handelingen. Is dit alles nodig in een toch wel diepgravend boek over de westerse cultuur, vraag je je af.

ELITAIRES

Verder heeft zijn bezinning op de cultuur iets elitairs. De universiteiten zijn volgens Kinneging te veel gericht op vak-experts, die wel intelligent zijn maar geen intellectueel. Mensen lezen steeds minder goede boeken, vooral de klassieken, of behelpen zich met secundaire literatuur. De grote massa is immers "volstrekt" niet geschikt voor het leiderschap en macht. De Bijbel evenmin als Plato en Aristoteles is voor de meeste mensen niet zo maar te lezen, "omdat men het intellectuele niveau niet heeft dat nodig is om er iets van te begrijpen."

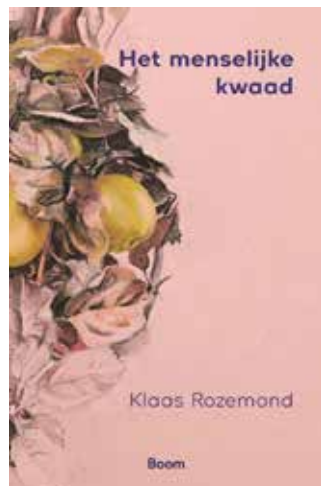
Het gevaar van arrogantie is niet denkbeeldig. Neem zo'n zin: "De grote massa van de bevolking heeft zich geestelijk geheel en al ontdaan van de Traditie." Er wordt vaak gesteld dat de meeste mensen "niet of nauwelijks smaak" hebben. De schrijver dus wel.... Er is geen gevoel voor het Schone, waarbij ook Van Gogh het moet

ontgelden. Het klinkt pathetisch, wanneer van de Europese Traditie gezegd wordt dat de laatste resten in rap tempo afgebroken worden. "Ze is nu op sterven na dood." Ik moest denken aan een uitspraak van Bregman: "De doemproofet klinkt o zo diepzinnig, wat hij ook roept."

Verder slaat Kinneging nogal eens de plank mis als hij Reformatie en Renaissance op één hoop gooit. En is Luther een adept van Augustinus "en dus platonist"? Dat Augustinus het vooral met de pelagianen te stellen had, horen we bij hem amper. Voor Kinneging is Augustinus' werk ten diepste platoons, maar de kerkvader verwijt juist Plato hoogmoed omdat hij en andere filosofen slechts van verre Christus hebben aanschouwd en zich geërgerd hebben aan de incarnatie. Dat Jeruzalem tegenover Athene staat, is iets dat we amper horen. Een denker als Kierkegaard heeft juist de kloof tussen het Griekse en christelijke denken geleerd. Het gaat bij de Grieken om een herinnering aan een eeuwige waarheid tegenover het christelijke begrip van de verzoening als de ontmoeting met Jezus Christus als de absolute Paradox. Het is óf geloof óf ergernis, zo poneert Kierkegaard vaak.

Het boek van Kinneging eindigt vaag. Wat het leven de moeite waard maakt, kan worden samengevat worden in de woorden Gemeenschap en Geest. Dat staat tegenover individu en materie zijn. Als de mens niet meer is dan een gelukkig varken, is hij gevallen onder het niveau van de humaniteit, zo citeert de schrijver De Tocqueville. Uiteindelijk heeft het humanisme het laatste woord, zij het christelijk (lees: platoons) ingekleurd.

Dat alles neemt niet weg dat we Bregman en Kinneging er dankbaar voor mogen zijn dat zij het oog hebben gescherpt voor wat in het (neo)calvinisme de algemene genade of gemene gratie genoemd wordt. Er is gelukkig een weerhoudende genade die het menselijk leven draaglijk

Rutger Bregman, De meeste mensen deugen. Een nieuwe geschiedenis van de mens; uitg. De Correspondent, 2019; 521 blz.; € 25.

Andreas Kinneging, De onzichtbare Maat. Archeologie van goed en kwaad, uitg. Prometheus, Amsterdam; 639 blz.; € 27,50.

Klaas Rozemond, Het menselijk kwaad. Hannah Arendt, Adolf Eichmann en het oordelen over het kwaad; Boom Uitgevers, Amsterdam 2020; 300 blz.; € 24,50.

maakt en de goede en bewarende krachten doet ontplooiën. Er leven nog veel mensen die tot veel goede daden in staat zijn, allemaal blijken van naastenliefde, onbaatzuchtige inzet en opoffering. Ze halen het nieuws meestal niet, maar zijn niet minder wezenlijk voor het in stand houden van het geestelijk gebinte en morele gehalte van de beschaving.

Er is echter geen reden om al te optimistisch te zijn over de beteugeling van het kwaad van de mens. Ik moest denken aan de befaamde uitspraak van Blaise Pascal: "De mens is noch engel, noch beest, en het ongeluk wil dat wie voor engel wil spelen, de beest uithangt." Met beesten hebben we helaas nog veel te stellen, al dan niet onder het mom van goede drijfveren en bedoelingen.

De persoon die een realistische, duurzame oplossing weet te vinden voor onze wereldwijde drugs- en verslavingsproblematiek, zou in aanmerking moeten komen voor een Nobelprijs. Zo'n oplossing lijkt echter ver weg. Overmatig druggebruik en verslavingsproblematiek vormen nog altijd een complexe kluwen waarbij verschillende perspectieven, benaderingen en belangen een rol spelen.

Frans Koopmans, beleidsadviseur identiteit en verslavingsdeskundige bij De Hoop ggz

Preventie en hulp bij verslavingsproblematiek

INLEIDING

Onlangs werden de cijfers bekend van het Jaarbericht 2019 van de nationale Drug Monitor (Trimbos 2019). Al vele jaren geeft dit rapport een actueel overzicht van recente cijfers en ontwikkelingen ten aanzien van middelengebruik en daaraan gerelateerde criminaliteit. In 2018 is er sprake van een toenemend gebruik van hard drugs, met name in het uitgaansleven. Het gebruik van cocaïne, ecstasy en amfetamine in Nederland ligt ver boven het Europees gemiddelde.

Ook ten aanzien van cannabisgebruik ('soft-drugs') kunnen de wenkbrauwen gefronst worden: het aantal mensen dat (bijna) dagelijks cannabis gebruikt steeg van 140.000 in 2017 naar 220.000 in 2018. Ook van een legale 'drug' als alcohol geldt dat in 2018 het percentage overmatige drinkers (mannen: meer dan 21 glazen per week; vrouwen: meer dan 14 glazen per week) weliswaar gedaald is ten opzichte van voorgaande jaren, maar nog altijd op 8,2 procent van de volwassen bevolking ligt. Ook het

percentage rokers daalde, maar lag in 2018 nog altijd op 22,4 procent van de volwassen bevolking. Verder wordt sinds een aantal jaren Nederland geconfronteerd met GHB-problematiek (met name in Noord-Brabant) en het gebruik van steeds weer nieuwe psychoactieve stoffen.

Nederland – en daarin staat ons land echt niet alleen – kampt dus nog altijd met fors middelengebruik en daaruit voortvloeiende (verslavings) problemen. De cruciale vraag is hoe het overheidsbeleid zo ingericht kan worden dat overlastproblematiek en gezondheidsschade door middelengebruik geminimaliseerd kunnen worden. Nederland zet aan de aanbodkant fors in op de bestrijding van de georganiseerde drugscriminaliteit (grootschalige hennepteelt, cocaïne- en heroïnehandel, productielocaties van synthetische drugs, et cetera). Aan de vraagkant zet bijvoorbeeld de huidige staatssecretaris van Volksgezondheid Paul Blokhuis (CU) in zijn Preventieakkoord in op het verder terugdringen van het roken van tabak en van problematisch alcoholgebruik. Ook heeft hij een 'Platform tegengaan stijging drugsgebruik' in het leven geroepen dat beoogt om interventies te ontwikkelen die het eerste gebruik van drugs moeten voorkomen.

OVERHEIDSBELEID

Volgens de bekende Ierse filosoof/politicus en grondlegger van het moderne conservatisme Edmund Burke "kan de samenleving niet bestaan tenzij ergens een controlerende macht op de wil en op de begeerte aanwezig is en hoe minder daarvan er binnenin is, des te meer moet er van buiten komen. In de onveranderlijke aard der dingen ligt besloten dat mensen zonder zelfbeheersing niet vrij kunnen zijn. Hun hartstochten smeden hun ketens."

Waar liggen de fundering en de grenzen van een overheid ten aanzien van drugs- en verslavings-

De cruciale vraag is hoe het overheidsbeleid zo ingericht kan worden dat overlastproblematiek en gezondheidsschade door middelengebruik geminimaliseerd kunnen worden.

problematiek? De overheid heeft de taak te zorgen voor de materiële en immateriële voorwaarden die het mogelijk maken dat een burger zo vrij mogelijk kan leven.

In een liberale democratie beoogt een overheid zowel recht te doen aan de autonomie of vrijheid van de mens – ook als deze middelen wil consumeren – als aan het voorkomen van schade door datzelfde middelengebruik. Een overheid moet dus in haar overwegingen een standpunt innemen of het gebruik van drugs behoort tot de vrijheid van de burger. En ook of de vrijheid van degenen die drugs gebruiken eventueel ingeperkt mag worden op basis van opvattingen ten aanzien van schade van dat gebruik; en op basis van paternalisme: de bevoegdheid van de overheid om in te grijpen in de vrijheid van de burger. Nu zijn de opvattingen over drugs en druggebruik sinds de jaren zestig van de vorige eeuw fors veranderd. Onze huidige drugs- en verslavingsproblematiek kan niet worden losgemaakt van een aantal wissels die in die tijdsperiode werden omgezet. Het zijn met name de laatste zes decennia geweest waarin drugsgebruik een vast bestanddeel lijkt te zijn geworden van onze Westerse cultuur, als onderdeel van een bredere *Umwertung aller Werte*, waarbij het primaat ligt bij het najagen van genot door het individu.

Binnen dit krachtenveld is de vraag hoe onze verslavingszorg en verslavingspreventie eruit

Het zijn met name de laatste zes decennia geweest waarin drugsgebruik een vast bestanddeel lijkt te zijn geworden van onze Westerse cultuur, als onderdeel van een bredere *Umwertung aller Werte*, waarbij het primaat ligt bij het najagen van genot door het individu.

zouden moeten of kunnen zien. Hoe kan een overheidsbeleid eraan bijdragen dat mensen gezonde keuzes maken? En wanneer mag een overheid rechtmatig ingrijpen in het leven van een individu, dat is: zijn vrijheid of autonomie beperken? Bepaalt dan de overheid wanneer die mens niet meer weet hoe hij gezonde keuzes moet maken, of wanneer hij zichzelf en anderen onherroepelijk schade toebrengt? Een antwoord is niet zo gemakkelijk, ook al omdat 'schade' niet altijd zo gemakkelijk te definiëren is.

VERSLAVINGSZORG

Druggebruik en verslaving zijn opmerkelijke fenomenen omdat ze zowel vanuit een medisch als een vanuit een strafrechtelijk perspectief kunnen worden benaderd. Psycholoog Gene Heyman (2009) stelt: "We pleiten doorgaans niet voor opsluiting en medische zorg voor dezelfde activiteiten. Sterker nog, verslaving is het enige psychiatrische syndroom waarvan de symptomen – illegaal drugsgebruik – worden beschouwd als een illegale activiteit, en omgekeerd is verslavend drugsgebruik de enige illegale activiteit die ook de focus is van zeer ambitieuze onderzoeks- en behandelprogramma's."

Drugsverslaving – net als overigens alle vormen van verslaving – is het resultaat van combinatie van factoren. Verslaving is synoniem voor onmatigheid, mateloosheid, dwang, onvrijheid. Meer nog dan een duidelijk aantoonbare psychische stoornis, lijkt het bij verslaving te gaan om het eindstadium van een reeks van keuzen, processen en ontwikkelingen, eentje waarbij iemand in meerdere, soms in mindere mate, zelf actief betrokken is. Je zou verslaving kunnen zien als gewoontevorming die uit de hand is gelopen. Het gaat dan mis als bepaalde gewoonten die schadelijk zijn voor onze lichamelijke, psychische en geestelijke gezondheid een functionele rol krijgen in de manier waarop we omgaan met ons leven en de problemen die we daarin tegenkomen. Waarom bij de ene persoon een gewoonte uitgroeit tot een verslaving en bij een ander niet, daarop geeft de verslavingsliteratuur verschillend antwoord. In z'n algemeenheid kan gesteld worden dat iemand kwetsbaarder is voor verslaving als er in zijn leven sprake is van veel risicofactoren en weinig beschermende factoren. Zeker is dat sommigen in onze samenleving kwetsbaarder zijn voor verslaving.

Verslaving betreft een complexe problematiek met fysieke, psychische, sociale en existentiële componenten. Hoe kunnen verslaafden geholpen worden? Het lijkt erop dat de hoeveelheid tijd die geïnvesteerd kan worden in hun behandeling en de mogelijkheid om de bredere context daarin mee te nemen van groot belang zijn. Bij verslaafden die zich bij hulpverleningsinstellingen aanmelden, is de verslavingsproblematiek meestal onlosmakelijk verbonden met onder meer persoonlijkheidsstoornissen, trauma's en problemen op het gebied van hechting. Het gaat dus niet alleen maar om sec de psychische en/of fysieke afhankelijkheid van een bepaald middel (drugs, alcohol) of van een bepaalde dwangma-

tige gewoonte (gokken, gamen) waarmee de persoon geholpen moet worden.

Bij herstel van verslaving gaat het om een complex en dynamisch proces. Behandeling vraagt om een langdurige, multidimensionale aanpak gericht op een verslavingsvrij leven. 'Verslavingsvrij' wordt hier opgevat als in ieder geval, minimaal, het niet of nooit meer gebruiken van verslavende middelen (drugs, alcohol) c.q. verslavende activiteiten (gokken, gamen). Onderzoek wijst uit dat, gevraagd naar het doel van behandeling, harddrugverslaafden in meerderheid aangeven dat zij abstinente van drugs willen worden. Velen wensen daarnaast minimaal ook verbetering van relaties, het hebben van betekenisvolle activiteiten, materieel bezit en psychische en fysieke gezondheid.

Behandeling is er een van de lange adem. Het vraagt om het implementeren van wat in het Engels taalgebied *continuing care*, 'voortgezette zorg' genoemd wordt. Dit kan bijvoorbeeld in de vorm van zogenaamd 'chronisch zorg management' (*chronic care management*) of van 'verlengde behandelmodellen' (*extended treatment models*). Er is, kortom, behoefte aan een continuüm van zorg met het oog op het realiseren van langetermijnherstel. Hier liggen ook kansen om verslavingszorg (formele zorg) te verbinden met bijvoorbeeld kerken en gemeenten (informele zorg).

VERSLAVINGSPREVENTIE

En dan verslavingspreventie. Dat beoogt het voorkomen van gezondheidsschade door middelengebruik door bepaalde zaken nu wel of juist niet te doen. Preventieactiviteiten richten zich (met name) op de school, de ouders c.q. het gezin en de bredere gemeenschap (*community*). We weten nog relatief weinig over wat wel en niet werkt. Wat we wel weten, is dat een combinatie van interventies op verschillende niveaus

effectiever is dan enkelvoudige interventies. Van de meeste preventie-interventies blijkt de werkingsduur beperkt. Zeker als deze bijvoorbeeld alleen of hoofdzakelijk informatieoverdracht betreffen. Wat beter lijkt te werken, zijn interactieve methoden en het beïnvloeden van de sociale norm ten aanzien van middelengebruik.

Doelstellingen van preventieactiviteiten zijn:

1. Vergroten van de kennis over genotmiddelen;
2. Verminderen van het gebruik van genotmiddelen;
3. Uitstellen van eerste gebruik van genotmiddelen;
4. Verminderen van verslavingsproblemen;
5. Beperken van de schade veroorzaakt door het gebruik van genotmiddelen.

Wat echter ontbreekt in deze opsomming, is dat duidelijk wordt gemaakt wat vanuit overheids-perspectief de meest ideale situatie is. Zou het ook een doel kunnen zijn dat er in het geheel niet van genotmiddelen gebruik gemaakt wordt? Vanzelfsprekend zal de werkelijkheid daarmee niet of niet altijd in overeenstemming zijn. Wat dat betreft, zou je preventie kunnen beschou-

Van de meeste preventie-interventies blijkt de werkingsduur beperkt. Zeker als deze bijvoorbeeld alleen of hoofdzakelijk informatie-overdracht betreffen. Wat beter lijkt te werken, zijn interactieve methoden en het beïnvloeden van de sociale norm ten aanzien van middelengebruik.

Het betekent dat preventie jongeren moet leren omgaan met hun impulsen en hen helpt bij het maken van gezonde keuzen. Tegelijkertijd moet preventie zich ook richten op de omgeving waarbinnen druggebruik plaatsvindt en waar sociale normen worden gevormd en ondersteund.

wen als opvoeding. Opvoeding is het proces waarin een persoon – meestal een kind – wordt gevormd naar de normen en waarden van diens opvoeder(s) en daarmee meestal naar de voornaamste normen en waarden van de samenleving waarin hij leeft. Maar uiteindelijk maken de kinderen als ze volwassen zijn hun eigen sociale en morele keuzen. De pedagogiek geeft aan dat behalve socialisatie het brengen van een kind tot zelfstandigheid, mondigheid, het doel is. Maar die zelfstandigheid moet ook weer niet overdreven worden. Als mens zijn en blijven we altijd onderdeel van een context. Dus gaat het bij opvoeding in bredere zin ook om het leren leven als mens in deze maatschappij. Daarbij is de rol van ouders en familie van direct belang, maar op een gegeven moment ook de leeftijdsgenoten en de gehele maatschappelijke omgeving.

Preventieactiviteiten beogen risicofactoren te beperken en beschermende factoren te stimuleren. Juist de factoren die van grote invloed zijn op de vroege ontwikkeling in het gezin c.q. de familie blijken het meest cruciaal te zijn voor het wel of niet beginnen van verslavingsproblematiek. Bepaalde groepen mensen hebben karakteristieken

waaruit blijkt dat bij hen sprake is van meer vatbaarheid voor alcohol- en drugsproblemen. Het gaat daarbij om individuele, familie- en sociaal-culturele factoren. De genoemde risicofactoren zijn alleen maar indicatoren dat de mogelijkheid van (toekomstige) problemen bestaat. Er zijn ook beschermende factoren. Die liggen met name in de sfeer van de familie en andere sociale verbanden. Hierbij is te denken aan een warm en veilig gezin, goede sociale familierelaties, een opvoedingsstijl waarbij ouders betrokken zijn, oog hebben voor de wensen en behoeften van het kind en naar hem luisteren, maar ook duidelijke grenzen stellen, een uitgebreider steunsysteem, bijvoorbeeld de geloofsgemeenschap. Deze kan een plaats zijn waar geloof samen beleefd wordt en er aandacht is voor emotionele of religieuze problemen. Deze beschermende factoren zijn in het kader van preventie heel belangrijk. Het versterken van de beschermende factoren kunnen ertoe bijdragen dat iemand niet of minder snel met drugs zal gaan experimenteren.

Een kernprobleem van de hedendaagse verslavingspreventie is dat deze vaak grotendeels informatie-georiënteerd is. Experimenteel en recreatief druggebruik is echter niet alleen een kwestie van cognitie, maar ook van context en emotie. Adolescenten nemen vaak beslissingen op basis van emotionele en sociale stimuli. Het limbisch systeem ('beloningssysteem') in de hersenen is juist tijdens de adolescentie voor dergelijke stimuli gevoelig. Daarnaast is er juist in de vroege adolescentie bij jongeren sprake van een verhoogd besef van de mening van anderen. Ofwel: het rationeel beheersen van risicovol gedrag is juist in deze periode voor jongeren een stuk lastiger.

In de adolescentie ondergaan jongeren veranderingen in hun neurogedragmatig en psychosociale functioneren. Deze veranderingen kunnen bij hen resulteren in een verlangen zich te conformeren aan de normen van hun leeftijdsgenoten

en in een hang naar experimenteren en het opzoeken van grenzen. Die verlangens krijgen de overhand op hun cognitieve en nog onrijpe impulscontrolemechanismen. Adolescenten veranderen hun gedrag dan ook niet primair op basis van wat zij weten over risico's en consequenties, maar doen dat op basis van de invloed van hun leeftijdsgenoten en van door hen ervaren emotionele en andere sociale impulsen. Het betekent dat preventie jongeren moet leren omgaan met deze impulsen en hen helpt bij het maken van gezonde keuzen. Tegelijkertijd moet preventie zich ook richten op de omgeving waarbinnen druggebruik plaatsvindt en waar sociale normen worden gevormd en ondersteund. Burkhart (2019) noemt dat *environmental prevention*, strategieën die tot doel hebben de fysieke, sociale en economische omgeving te veranderen. Binnen deze benadering zijn strategieën erop gericht de culturele, sociale, fysieke en economische omgevingen waarbinnen jongeren hun keuzes om drugs te gebruiken maken, te beïnvloeden.

Op *macroniveau* kan het dan gaan om verandering van bijvoorbeeld wetgeving op nationaal of supranationaal niveau (belastingheffing, verkoopbeperkingen, etikettering, controle op leef-

tijd wanneer gekocht wordt, een verbod op advertenties en toezicht op advertenties); op *mesoniveau* gaat het om zowel het beperken van de beschikbaarheid als op het beperken van de schade in de gebruikerssetting (gemeentelijke strategieën om maatschappelijke overlast terug te brengen, schoolreglementen die zich richten op drugs, politiecontroles, duidelijk beleid ten aanzien van toestemming geven voor specifieke events, buurtwachten, etc.); op *micro-niveau* wordt ingezet op beïnvloeding van de gezinsomgeving, zoals aandacht voor gezinsnormen en opvoedingsstijlen). Met name deze laatste zijn vormend voor de omgang met impulsen en behoeften.

SLOT

Zowel de verslavingszorg als verslavingspreventie vereisen een holistische benadering. Verslavingsproblematiek betreft immers altijd de *hele* mens, het voorkómen en behandelen ervan moet daaraan recht doen. Alleen wanneer verslavingszorg en verslavingspreventie in hun beleid, strategieën en praktische handelwijze dat doen, kan dat een groot verschil in levens van (jonge) mensen betekenen.

LITERATUUR

- Burkhart, G. (2011). Environmental drug prevention in the EU. Why is it so unpopular? *Adicciones*, 23(2), 87-100.
- Cuijpers, P. (2009). Preventie. In I. Franken & W. van den Brink (Eds.), *Handboek Verslaving*, pp. 231-244.
- Heyman, G.M. (2009). Addiction: A disorder of choice.
- Koopmans, F.S.L. (2011). Going Dutch: Recent drug policy developments in the Netherlands. *Journal of Global Drug Policy and Practice*, 5(3), 1-9.
- Kinneging, A. (2005). Geografie van goed en kwaad. Filosofische essays.
- Schaap-Jonker, H. (2019). Van leegte naar liefde: de macht van verslaving en de weg naar herstel.
- Van Laar, M.W., Cruys, A.A.N., Van Miltenburg, C.J.A. (2020), Jaarbericht Nationale Drug Monitor 2019, Trends en cijfers over drugs, alcohol en roken.

NOOT

- ¹ Edmund Burke, 'A Letter to a Member of the National Assembly' (1791), in: *Further Reflections on the Revolution in France*, Kinneging 2005, 455-456.

HANDEN VOUWEN, HANDEN UIT DE MOUWEN

Dat is geloven in herstel

Vraag de gratis nieuwsbrief aan,
kijk op **gevangenenzorg.nl**
en zie wat u kunt doen!

Gevangenenzorg
Nederland
geloof in herstel

Behoefte aan online hulp?

Dat kan vanaf nu via Hoop Online.
100% online behandeling voor
psychische problemen en
verslavingsproblemen.

Voordelen van online behandeling:

- Geen reistijd
- Behandeling (deels) op eigen gekozen tijdstip
- Behandeling vanaf elke gewenste plek,
ook vanuit het buitenland

Benieuwd of online behandeling ook voor
jou geschikt is? Maak een afspraak om het
beeldbellen met een psycholoog eens te
proberen of je vragen te stellen.

Mail naar **hooponline@dehoop.org**
of kijk op **www.dehoop.org/hooponline**.

De Hoop ggz

De Hoop helpt mensen op weg naar een nieuw leven

Wat beweegt een crimineel? Waarom doet hij wat hij doet? Is hij ongevoelig voor het feit dat hij anderen ongelukkig maakt? Is zijn wereld even groot als zijn voor- en achtertuin? Heeft hij lak aan de samenleving? Die laatste vraag legt een brug naar dit themanummer van *Zicht over ondermijnende criminaliteit*.

Mr. Hans Barendrecht, directeur bestuurder Gevangenzorg Nederland

Raken in het hart

Bij ondermijnende criminaliteit gaat het over uitholling van de bovenwereld door de onderwereld. Dat kan met de zachte hand ('als jij dit voor mij doet, dan krijg je van mij zoveel duizend euri') het kan ook met de harde hand ('als jullie niet meewerken, dan weten wij wel wat trucjes met vrienden die hun vak verstaan'). Overheidsambtenaren worden omgekocht, het bedrijfsleven afgeperst en burgemeesters bedreigd. Maar ook de buurman met een wietplantage op zolder valt hieronder las ik bij de politie. En wat te denken van een liquidatie in een woonwijk.

DEZE BIJDRAGE

Jan Schippers 'arresteerde' mij om vanuit het perspectief van *Gevangenzorg Nederland* (GNd) een bijdrage te leveren aan *Zicht*. Hoe gaan wij om met boeven? Zijn ze verbeterbaar? Kan de overstap van bajes naar burgermaatschappij beter? Moeten christenen geloven in het gezegde 'eens een dief altijd een dief' of is er nog een ander Woord dat ons een beter geloof geeft?

Dit zijn vragen waar ik wel mee uit de voeten kan. Voordat ik met u deze wandeling aan ga, maak ik

nog twee opmerkingen: 1. Ten aanzien van de omvang en ontwikkelingen van het probleem van ondermijnende criminaliteit beperk ik me tot de algemene opmerking: criminaliteit is zonde. Niemand wordt daar echt gelukkig van. We moeten er alles aan doen om daarmee af te rekenen. 2. Gevangenenzorg is mensgericht. We bedrijven geen politiek. Uiteraard willen we 'een veilige samenleving' en zien we graag 'dat de recidive teruggedrongen wordt'. Maar wij zien die ene, omdat die Ene ons dat leert: 'Ik was in de gevangenis, en je hebt Mij bezocht'. Loopt u mee?

GEVANGENIS

We staan voor de gevangenis. In de volksmond wordt het vaak de bajes genoemd. Maar als je politiek correct wilt zijn, dan zeg je: de Penitentiare Inrichting (PI). Overigens, wel leuk om te vertellen is dat die naam niet zo maar uit de lucht is komen vallen. Penitentie is boete doen. Rond 1880 gingen we in Nederland voor het eerst gevangenen apart in een cel zetten. Daarvoor zaten ze in grote zalen. Het idee komt onder meer bij de Quakers vandaan. Het was een hervorming. Ze kregen qua architectuur vorm in

de koepelgevangenissen. Denk aan Arnhem, Breda en Haarlem. De gedachte was: laat de mens met zichzelf bezig zijn, in de spiegel kijken en inkeren in de ziel. Kerkgang was verplicht. Er was zelfs een periode dat een Bijbeltekst als 'laat uw ogen rechtuit zien' letterlijk werd toegepast. Gevangenen zaten in de kerk met oogkleppen aan de zijkanten. Inmiddels weten we dat tralies, stenen en isolatie de mens niet verandert. Ook van de oude koepelgevangenissen hebben we afscheid genomen. Even terzijde een tip: laat u eens rondleiden in een koepelgevangenis. De tekst '..... alsof gijzelf mede gevangen waart' zal dan ongetwijfeld open gaan in haar betekenis. Stel je voor, dag in dag uit, maand in maand uit, jaar in jaar uit, of zelfs: levenslang daar moeten wonen. Op 10m². Geen luie stoel. Geen raam dat je open kunt doen. Geen schilderij. Geen klok aan de muur. Geen behang. Enfin, geen huiselijkheid. Als een vogel die omdooft uit zijn nest. De mens is in de bajes niet op z'n plaats.

Natuurlijk weet ik net zo goed als u, dat er maar één is die er verantwoordelijk voor is dat hij daar zit en dat is hijzelf. Hij heeft zich als het ware zelf uitgenodigd om gratis *kost en inwoning* te krijgen, nota bene op onze kosten. En inderdaad, hij krijgt te eten. Maar u en ik zouden dat al snel zat zijn. De bal gehakt is thuis toch het lekkerst. En oh ja, die tv. 'Hij kan de hele dag tv kijken' hoor ik vaak, met als toevoeging: 'het is net een hotel!'. Laat ik één hardnekkig misverstand mogen wegnemen; de tv moet een gevangene huren. Die betaalt hij dus zelf. Dat geldt ook voor z'n koffiezetapparaat en koelkast. En dat is best rekenen voor hem, want een gevangene verdient ongeveer € 20 per week.

Dit zeg ik niet om uw medelijden op te wekken voor de gevangenen medemens. Ik probeer alleen de bajeswereld wat dichterbij te brengen. Ik zal nooit vergeten de 'zwarte broeder' die ik bezocht

Het viel me niet altijd mee om met kritische vragen om te gaan. 'Vindt u de straffen niet te licht in Nederland', en 'Wat vindt u van de doodstraf?' Waarom stellen gelovigen makkelijker deze vraag dan 'Ik vraag me vaak af of ik barmhartig ben naar de mate dat God dat naar mij is.'

in de gevangenis. Het *Reformatorisch Dagblad* was voor hem te links, maar in de bajes had hij wel een 'abonnement' op de tv. Het is niet goed dat de mens alleen zij. Dat houden we niet (lang) vol.

VERGELDING

Voor we de gevangenis binnen gaan, wil ik u vragen even achterom te kijken. Daar over het water, in de verte, ziet u een kerktoeren. We staan tussen kerk en kerker. Ik heb mijn tanden stuk gebeten op het begrip vergelding. Ik ben nu zo'n 25 jaar bezig binnen Gevangenenzorg. In de beginfase was het leuren en sleuren. Er stond geen organisatie. De gevangenen waren gesloten voor ons werk. Je gaat de boer op, overdag naar justitie, ondernemers en fondsen. In de avond vertel je je verhaal in de kerk op een gemeentevening of voor de vrouwenvereniging. Het viel me niet altijd mee om met kritische vragen om te gaan. 'Vindt u de straffen niet te licht in Nederland', en 'wat vindt u van de doodstraf'? Waarom stellen gelovigen makkelijker deze vraag dan 'ik vraag me vaak af of ik barmhartig ben naar de mate dat God dat naar mij is'. Via een studie van mijn oud-legerpredikant en vriend John van Eck (*God, mens en medemens, Humanitas in de theologie van Calvijn*) kwam ik bij Calvijn uit. Het was als een bevrijding. Vergelding in de christelijke traditie is zo rijk! Het kijkt aan de ene kant terug naar het verleden: er moet gestraft worden! Maar aan de andere kant kijkt het ook vooruit: 'Ik rijk u mijn hand, en neem een slok van dit koele water. U heeft nog een lange weg te gaan'. En 'de langste reis in het leven is die naar binnen', zegt Dag Hammarskjöld. De reis van het hoofd naar het hart.

BARMHARTIGE GERECHTIGHEID

Na de bevrijding van het eenzijdige denken over vergelding was het thuiskomen in het begrip *barmhartige gerechtigheid*. We hebben dat be-

Wij noemen ons werk wel detentiediaconaat. Of om het wat beeldender te zeggen: presentie in detentie. We zijn er, gaan naast de gevangene zitten en luisteren vooral. Wat wil je? Waarmee kunnen we jou verder helpen? Wat heb je nodig? Wij geven ook eerlijk aan wat we wel en niet kunnen.

grip binnen Gevangenenzorg ontwikkeld en gemaakt tot onze belangrijkste kernwaarde. Ik vat het samen in de volgende drie punten: 1) instemming met Nicea dat God mens en wereld heeft geschapen en dat Jezus Christus vrijspraak en verzoening heeft gebracht voor zonde en onrecht; 2) dat alleen de rechter oordeelt en dat de mens zijn menselijke waardigheid behoudt (Calvijn); 3) inzet om gevangenen, tbs-patiënten en hun familie perspectief te bieden.

Het behoud van menselijke waardigheid ligt ons niet zo. Ik heb het er van tijd tot tijd ook moeilijk mee, moet ik u eerlijk bekennen. Vandaar dat ik graag Calvijn even het woord geef: *'Hij heeft wel wat anders van mij verdiend - zult u zeggen. Maar wat heeft de Heere verdiend? (...) dat wij niet moeten letten op de slechtheid van de mensen, maar moeten kijken naar het beeld van God in hen. Dat bedekt hun misdaden en wist ze uit. Het lokt ons met zijn schoonheid en zijn waardigheid om hen lief te hebben en te omarmen'* (Van Eck, p. 132)

Dit kan een steen des aanstoots zijn. Calvijn: *'Waarachtig, alleen langs deze weg bereikt men wat volledig tegen de menselijke natuur*

ingaat – dat dat moeilijk is hoef ik niet te zeggen! – namelijk dat wij liefhebben die ons hatten kwaad met goed vergelden, voor beschimpingen zegeningen teruggeven’. Maar het is wel de consequentie van de belijdenis dat ‘wij zondaren om niet, uit genade gerechtvaardigd worden’.

DETENTIEDIACONAAAT

Nu wordt het tijd om naar binnen te gaan. We moeten pieploos naar binnen. Staat u niet aangemeld of bent u uw ID-bewijs vergeten, dan mag u direct terug naar huis. U komt niet binnen. Het is geen hotel hier! Dit is een bajes, en uw telefoon mag trouwens ook niet mee. ‘Ze’ houden namelijk graag controle op alles. Zie het maar zo: buiten mag u niets wat verboden is, binnen mag u niets tenzij wij dat toestaan. Dat is inderdaad even schakelen. En u merkt, u kunt geen deur zelf open maken. De camera ziet u, de klik hoort u en daarna kunt de deur openduwen. Hij klikt vanzelf weer op slot. En zo komen we op De Compagnie. Kijk, de compagnons zien u al en komen u groeten. Dat was Wilco (46). Hij zit al zeven jaar binnen. In een opwelling heeft hij gedaan waar hij zijn leven lang spijt van zal blijven houden. Hij moet alleen verder. Je kunt begrijpen dat er wat te herstellen valt tussen hem, zijn kinderen en zijn familie, zo dat nog mogelijk is. En dat was Diego, een jonge vent van begin twintig. Een thuis heeft hij nooit gehad. Justitie ziet hem als één van de top 600. Hij zit hier voor een gewapende overval op een juwelier. Het scheelde maar weinig of er waren doden gevallen. ‘Ik ben zo blij dat ik aan dit project mag meedoen. Ik heb mijn leven lang veel hulpverleners gehad. Maar het was allemaal even vluchtig. Jullie spreek ik dagelijks. Jullie gaan mijn hele traject mee, tot en met de werkgever. Ja, ik droom ervan met vrouw en kinderen naar de dierentuin te gaan.’ U moet

weten dat hij niet getrouwd is en zelfs nog geen vriendin heeft. Maar wel een droom, onder meer ook om ‘de beste lasser van Nederland te worden’. Laatst hadden we hier een groep van werkgevers op De Compagnie. Dat doen we een paar keer per jaar. Marinus, een ondernemer hier om de hoek zei: ‘Jij komt binnenkort vrij? Dan mag je je gaan bewijzen bij mij. Ik ben geen sociale werkplaats, dus je zult je kans zelf moeten pakken.’ En die andere man is Gustaf (39). Hij zit voor drugshandel. Het is de zoveelste keer dat hij vastzit. Voor sommigen is het een bedrijfsrisico.

Deze afdeling in de gevangenis van Krimpen aan den IJssel is uniek in Nederland. Het idee hiervoor zag ik in 2001 in Brazilië toen ik daar samen met Willem den Hertog op bezoek was. We geloofden onze ogen niet. Gevangenen kregen optimaal de kans hun verantwoordelijkheid te nemen en vrijwilligers en samenleving waren kind aan huis. Na lobby en veel geduld kregen we, mede door een motie van de SGP met brede Kamersteun, de kans om in 2016 te starten. Bijna 50 compagnons zijn aan het werk geholpen. Eén compagnon is weer de fout in gegaan en kreeg een nieuwe straf. Een impactstudie uit 2019 gaf aan dat dit project een rendement heeft van 220%. Dus elke euro bespaart de samenleving € 3,20.

PRESENTIE IN DETENTIE

Wij noemen ons werk wel detentiediaconaat. Of om het wat beeldender te zeggen: presentie in detentie. We zijn er, gaan naast de gevangene zitten en luisteren vooral. Wat wil je? Waarmee kunnen we jou verder helpen? Wat heb je nodig? Wij geven ook eerlijk aan wat we wel en niet kunnen.

Dit is misschien ook wel een goed moment om het verschil met de Reclassering erbij te halen. Ik krijg die vraag veel. Het essentiële verschil is:

met Gevangenzorg heb je contact omdat je dat zelf wilt. Met de Reclassering heb je contact, omdat de rechter dat wil.

Wat we hier in groepsverband op de afdeling doen, doen we in heel Nederland individueel. We bezoeken gevangenen, tbs-patiënten en familieleden. We hebben ook een SOS Cursus. Praten over Schuld, Slachtoffers en Samenleving heet dat. Het gaat over het nemen van persoonlijke verantwoordelijkheid. Niet je jeugd, je ouders, je vrienden, de samenleving, maar jij bent verantwoordelijk. Voor het verleden en naar de toekomst. En beseft ook wat je slachtoffers hebt aangedaan. Je hebt het recht geschonden, maar vooral ook de samenleving ondermijnd. Je hebt wat goed te maken. Je hebt herstel nodig.

HUISWERK

We gaan weer naar buiten. Twee dingen wil ik nog zeggen: In de eerste plaats: vanavond komen hier de vrijwilligers weer. Die zijn goud waard. De compagnons bespreken heel veel met hen. Hun grote kracht is dat ze niet van het systeem zijn en dat ze gratis komen, Pro Deo. We weten ons gezegend met ruim 650 vrijwilligers. In de tweede plaats: denk er eens over na wat U zelf zou kunnen doen. Ik geeft drie opties: 1. Hoger Beroep. We doen het elke morgen op ons kantoor als collega's. In gebed gaan. Thuis aan tafel of in de binnenkamer kan het ook. 2. Doneren. We krijgen subsidie, maar donaties zijn onze belangrijkste brandstof. 3. Word vrijwilliger. Je hoeft geen bijzonder mens te zijn. De-tentiediaconaat: handen vouwen, handen uit de mouwen, om het hart van de medemens en het hart van de samenleving.

Van der Spek
Financiële Diensten

DUIDELIJK

Gratis Intake gesprek
**Gratis aankoop-
begeleiding**
**Scherpe rente bij
Nederlandse en
Duitse banken**

Herenweg 42 * Postbus 54 * 2750 AB * Moerkapelle
tel: 079-5931241
e-mail: info@spekadvies.nl * www.spekadvies.nl

De SGP pleit in haar *Program van beginselen* voor de doodstraf.² In haar laatste verkiezingsprogramma uit 2017, waarin de SGP zich profileerde als partij voor het leven, was het traditionele pleidooi voor de doodstraf verdwenen. Dat is een pragmatische keuze geweest. Het zou echter principieel onjuist zijn wanneer de doodstraf vroeger of later ook uit het beginselprogramma zou verdwijnen.

Dr. Hans van de Breevaart, redactielid³

'Wie des mensen bloed vergiet...'

Over de doodstraf als statement vóór het leven

Death is the gold standard from which the currency of punishment draws its credit.

Oliver O'Donovan¹

Natuurlijk kunnen er pragmatische redenen zijn om in verkiezingstijd keuzes te maken. Het kost namelijk nogal wat moeite om mensen van tegenwoordig uit te leggen hoe het één te rijmen valt met het ander: pleiten voor het leven en tegelijkertijd sommige mensen het recht op leven willen ontnemen. Dat lijkt op het eerste gezicht logisch tegenstrijdig. En dan maak je het jezelf met allerlei mensen die tegen de doodstraf zijn al snel moeilijker dan nodig lijkt.

Toch valt bij nader inzien op een uitstekende manier te verdedigen dat de doodstraf een pleidooi voor leven juist ondersteunt. Dat is wat ik hierna probeer duidelijk te maken aan de hand van de klassieken. Ik zeg klassieken, omdat hier het beroep op enkele Schriftplaatsen zondermeer onvoldoende duidelijk maakt welke argumenten in het huidige tijdsgewricht nog altijd legitiem zijn. Ook de SGP wil bijvoorbeeld geen doodstraf voor homoseksualiteit, zoals in de Mozaïsche

In hoeverre is de Mozaïsche wet nog altijd geldig?

wetgeving wel geëist wordt. Voor een bijdrage aan het huidige debat zijn daarom aanvullende argumenten uit de traditie noodzakelijk. Daarin is geprobeerd om de geest van wat ons in de Schriften wordt gezegd op het spoor te komen. Voor de traditie is op grond daarvan tot voor kort altijd duidelijk geweest dat een pleidooi voor de doodstraf onvermijdelijk is.⁴

Het kost nogal wat moeite om mensen van tegenwoordig uit te leggen hoe het één te rijmen valt met het ander: pleiten voor het leven en tegelijkertijd sommige mensen het recht op leven willen ontnemen.

SCHENDING VAN HET BEELD VAN GOD...

Kern van het pleidooi dat de SGP in haar beginselprogramma voor de doodstraf voert, vormt het gebod van God aan Noach in Genesis 9 vers 6:⁵

Wie des mensen bloed vergiet, zijn bloed zal door den mens vergoten worden; want God heeft den mens naar Zijn beeld gemaakt.

Anders dan de toelichting op het beginselprogramma stelt, is het niet deze tekst die kan gelden als bewijs voor de opdracht om van overheidswegen in voorkomende gevallen de doodstraf toe te passen. Hier gaat het namelijk om de zogenaamde bloedwraak. Die diende door familieleden van degene die vermoord was te worden toegepast.

Vaak is in dit gebod aan Noach, en als onderdeel via de Mozaïsche wetgeving aan Israël, niet veel meer gezien dan een legitimering van de primitieve neiging tot wraak. Maar ook dat is een misvatting. Want de familie wordt hier niet aange-

spoord tot eerwraak. Integendeel, het is niet de eer van de familie, maar de eer van de menselijke waardigheid van het slachtoffer als beelddrager van God die hier in het geding is.

Dit gebod tot vergelding van deze schending van de menselijke waardigheid gold niet alleen voor Israël, maar is universeel van karakter. Aldus de toelichting op het beginselprogramma. De grote vraag is alleen: vereist dat ook nu nog de doodstraf uitgevoerd door familieleden van het slachtoffer? Zo niet, op basis van welke bijbelgegevens dan wel redenering zijn wij inderdaad van mening dat het verbod op eigenrichting gehandhaafd dient te blijven en de doodstraf op een (eventueel meervoudig) levensdelict opnieuw dient te worden ingevoerd?

...TE BESTRAFFEN DOOR EEN BEVOEGDE OVERHEID...

Was ten tijde van de Mozaïsche wetgeving de doodstraf inderdaad voorbehouden aan de familie, onder het Romeinse gezag wordt dit recht toegekend aan de overheid. Want, zo stelt Paulus in Romeinen 13 vers 4:

...zij is Gods dienaar, u ten goede. Maar indien zij kwaad doet, zo vrees; want zij draagt het zwaard niet tevergeefs; want zij is Gods dienaar, een wreekster tot straf van degene die kwaad doet.

Hier is dus duidelijk sprake van een ontwikkeling in het rechtsbesef gedurende de 2500 jaren die Paulus van Mozes scheidden. In plaats van eigenrichting dient alleen nog sprake te zijn van de overheid als instantie die straft. Hiermee correspondeert de moderne opvatting dat de staat een monopolie dient te hebben op het gebruik van geweld. Alleen in geval van zelfverdediging is geweld door gewone burgers legitiem – niet in het geval wanneer sprake is van strafmaatregelen tegen iemand die jou of iemand uit je naaste omgeving schade heeft berokkend. De

De overheid draagt het zwaard niet tevergeefs...

Mozaïsche eerwraak, bedoeld om de eer van de familie te herstellen, is in onze moderne samenleving terecht illegitiem.

Bovendien kunnen schendingen van de menselijke waardigheid alleen bestraft worden nadat de rechter daartoe heeft besloten op basis van bestaande wetgeving. De uitvoerende macht heeft het vonnis slechts uit te voeren. Tenzij een vorst of regeringsleider de betrokkene strafvermindering toekent of gratie verleent.

...DOOR MIDDEL VAN DE DOODSTRAF?

Maar als we voor wat betreft de instantie die belast is met de uitvoering van de straf erkennen dat de Mozaïsche wetgeving haar geldigheid heeft verloren, zou dan hetzelfde ook niet kunnen gelden voor de toegepaste strafmaat zelf? In het oude Israël kwamen, naast doodslag, ook incest, verkrachting, homoseksualiteit, godslastering en schending van de sabbat in aanmerking voor de doodstraf. Waarom bepleit niemand in dergelijke gevallen tegenwoordig nog voor deze straf? Waarom willen we die alleen

Volgens Douma is het moeilijk vol te houden dat we met een beroep op Gods geopenbaarde wil kunnen zeggen dat een christen in de huidige situatie zonder enige twijfel voor de invoering van de doodstraf zou moeten zijn.

nog toegepast zien in het kennelijk bijzondere geval van doodslag met voorbedachten rade, dat wil zeggen: moord?

De orthodox-gereformeerde dan wel reformatische traditie is op basis van de Schriften niet in staat geweest daarop een eenduidig antwoord te formuleren.⁶ Inderdaad is moord een schending van de menselijke waardigheid. Maar dat geldt toch ook voor incest en verkrachting? Inderdaad verbiedt God ons anderen te doden. Maar de Bijbel spreekt zich ook uit tegen homoseksualiteit, godslastering en schending van de zondagrust?

De orthodox-gereformeerde ethicus Jochem Douma – het is nog altijd wachten op een reformatische ethicus van zijn formaat – moest concluderen dat hierin wel iets van willekeur schuilt. Volgens hem is het moeilijk vol te houden dat we met een beroep op Gods geopenbaarde wil kunnen zeggen dat een christen in de huidige situatie zonder enige twijfel voor de invoering van de doodstraf zou moeten zijn.⁷ Het enige dat er zijns inziens over te zeggen valt, is dat de argumenten van tegenstanders, ondanks hun Schriftberoep en aangevoerde praktische bezwaren, niet steekhoudend waren.

OOK NA JEZUS CHRISTUS NOG?

Het is namelijk met name sinds Karl Barth (1886-1968) onder protestante theologen gangbaar geworden om tegen de doodstraf te pleiten.⁸ Aangezien in Christus' kruisdood de zonden der mensheid zijn vergeven en God zich met de wereld heeft verzoend, zijn ook wij geroepen degenen die ons kwaad doen te vergeven, zo stelt men dan. Vaak wordt met het oog daarop de Bergrede aangehaald, waarin ons wordt opgeroepen, wanneer wij geslagen worden, onze vijand ook de andere wang toe te keren. Tegen deze redenering zijn de volgende argumenten in te brengen. Ik noem hier achtereenvolgens een publiekrechtelijk, een ethisch en een theologisch argument.

1. Zowel de hervormde theoloog Arnold van Ruler als de anglicaanse priester Oliver O'Donovan hebben erop gewezen dat men hier een persoonlijke ethiek verwacht met de collectieve of publieke ethiek. Vergeleken met het individu heeft de staat een geheel eigen roeping.⁹ Vandaar dat individuele vergevingsgezindheid ook niets afdoet aan de conclusie van Paulus dat de overheid geroepen is het kwaad te straffen. Zo zien we dat Jezus de moordenaar die zijn eigen schuld erkent, vergeving schenkt. Maar nergens lezen we dat, terwijl de schuldige het rechtvaardige van zijn straf erkent, Jezus hem daarop vrijpleit van de kruisdood.
2. Douma voegt daaraan toe dat, wanneer we de doodstraf om de eerdergenoemde reden afwijzen, er geen overtuigende reden overblijft waarom de overheid überhaupt nog straffen zou uitdelen. Waarom alleen de doodstraf afschaffen, en niet ook alle langere of kortere gevangenisstraffen? Als Christus de zonden der wereld al verzoend heeft en alle kwaad aan Hem reeds vergolden is, waarom dan bij andere misdaden nog steeds een reeks van

Tegen de doodstraf: Karl Barth, Robert P. George, John Finnis en Paus Franciscus.

strafmaten hanteren die rekening houdt met de zwaarte van een vergrijp? Met de afschaffing van de doodstraf is de gedachte van vergelding nog altijd niet uit het strafrecht verdwenen. Integendeel: ze vormt in zekere zin nog steeds de kern ervan.¹⁰

3. Van Ruler en O'Donovan stellen met nadruk dat met Christus' kruisdood de wereld niet 'als vanzelfsprekend' is verzoend met God. In-

tegendeel, omdat dit kennelijk in het oude Israël niet aan iedereen duidelijk was, heeft God ons in het lijden en sterven van Jezus eens te meer laten zien dat de vergelding op de zonde uiteindelijk geen andere is dan de dood.¹¹ Van verzoening kan alleen sprake zijn, wanneer wij mensen het rechtvaardige van het oordeel van God over onze misdaden erkennen en ons aan Gods wil onderwerpen, zo voegt Douma daaraan toe.¹²

Principiële voorstanders: Augustinus, Thomas van Aquino en Paus Benedictus XVI, evenals Arnold A. van Ruler, Jochem Douma, Oliver O'Donovan en Edward Feser.

Thomas van Aquino was degene die het voor de doodstraf essentiële principe van de proportionaliteit canoniseerde.

ONDANKS DAT HET LEVEN BESCHERMWAARDIG IS?

Maar kunnen wij het recht om iemands leven te nemen aan een instantie als de overheid toekennen? Is daarvoor het leven van mensen niet te waardevol? Ook de christelijke traditie leert toch dat het leven, van het prille begin tot aan het overlijden, een gave is van God? Het is toch uitgesloten dat een moeder, de familie, laat staan de staat zich het recht zou kunnen toe-eigenen daarop inbreuk te maken?

Op het leven van geboren kinderen kan geen inbreuk worden gemaakt met een beroep op de vrijheid of autonomie van de moeder. Maar hetzelfde onderscheid levert geen overtuigend argument tegen de doodstraf.

In het traditionele natuurrechtsdenken sinds Augustinus en Thomas van Aquino wordt de mens een natuurlijk recht op leven, vrijheid en privé-eigendom toegekend. Die vrijheid is absoluut. Niemand, ook de overheid niet, mag inbreuk maken op deze rechten. Wanneer iemand daarop wel inbreuk maakt, en andermans leven, vrijheid of bezit ontnemt, dan verliest diegene daarmee automatisch zijn absolute rechten, en dient iets van zichzelf aan de ander ter vergelding af te staan. De daarbij behorende straf dient wel 'proportioneel' te zijn – een term die geïnspireerd is op het Mozaïsche 'oog om oog en tand om tand'-principe en door de scholastieken tot algemene richtlijn bij alle misdaden werd verheven. Vandaar dat bijna alle zonden die onder het oude Israël nog in aanmerking kwamen voor de doodstraf, daarvan nu uitgesloten zijn of, in het geval van homoseksualiteit, tegenwoordig niet langer in het wetboek van strafrecht voorkomen.

Alleen bij moord verliest degene dit delict begaat zijn recht op leven en dient de doodstraf bij

wijze van vergelding nog altijd te worden toegepast. Bij vrijheidsberoving volgt gevangenschap. Bij stelen, of het anderszins toebrengen van schade aan andermans bezittingen, volgt materiële compensatie.

In het zogenaamde 'nieuwe' natuurrechtsdenken, voorgestaan door Amerikaanse rechtsgeleerden als Robert P. George en John Finnis, wordt de doodstraf als moreel volstrekt verwerpelijk afgewezen.¹³ Volgens laatstgenoemden botst het principe van de proportionaliteit met een principe dat van een hogere orde is, namelijk het recht op leven. Dit recht op leven is elementair voor de menselijke waardigheid en bevindt zich voorbij elk onderscheid tussen goed en kwaad. Daartegenover zijn vrijheid en bezit, hoewel daartoe eveneens een natuurlijk recht bestaat, instrumenteel van karakter: het zijn niet meer dan middelen die kunnen worden aangewend voor een goed leven. Deze nieuwe natuurrechtsdenkers hebben daarom geen problemen met levenslange gevangenisstraf of boetes die in verhouding staan tot de schade die anderen is toegebracht. Maar met de doodstraf wordt naar hun opvatting een grens overschreden die door geen mens of menselijke instantie mag worden overschreden. Toepassing ervan is alleen aan God voorbehouden. Voor Paus Franciscus was dit reden om de betreffende passage in de *Catechism of the Catholic Church*, waarin in geval van moord tot dan toe altijd gepleit was voor de doodstraf, aan te passen.

OF JUIST OMDÁT HET LEVEN BESCHERMWAARDIG IS?

Het mooie van het onderscheid tussen primaire rechten en instrumentele rechten is, dat je daarmee duidelijk kunt maken waarom wij tegen abortus zijn. Op het leven van ongeboren kinderen kan geen inbreuk worden gemaakt met een

Door in de discussie over de doodstraf alleen nog te verwijzen naar het recht op leven van de dader, wordt niet langer rekening gehouden met de geschonden waardigheid van het slachtoffer. Dit legt, om in lijn met O'Donovan te spreken, de bijl aan de wortel van elk strafrecht.

beroep op de vrijheid of autonomie van de moeder. Maar hetzelfde onderscheid levert geen overtuigend argument tegen de doodstraf, zo meent filosoof Edward Feser in een recente studie en daaropvolgende discussie met Finnis.¹⁴ Integendeel: wanneer leven en vrijheid van andere orde zijn in de hiërarchie van rechten, dan kan moord nooit adequaat bestraft worden door een gevangenisstraf – ook geen levenslange.

Door in de discussie over de doodstraf alleen nog te verwijzen naar het recht op leven van de dader, wordt niet langer rekening gehouden met de geschonden waardigheid van het slachtoffer. Dit legt, om in lijn met O'Donovan te spreken, de bijl aan de wortel van elk strafrecht. De richtlijn die vanouds diende om kwaad te vergelden – die van de proportionaliteit – heeft daarmee zijn geldigheid verloren. Met als onbedoeld gevolg dat de rechten van (potentiële) slachtoffers, gebaseerd op het feit dat zij beelddrager zijn van God, worden gerelativeerd in naam van een vermeend, absoluut verklaard recht op leven van de daders.

Wie echter erkent dat het leven principieel beschermwaardig is, die zal niet alleen pleiten voor

In plaats van de mogelijkheid van de doodstraf *a priori* uit te sluiten, zou een pleidooi voor een zeer grote terughoudendheid bij de toepassing ervan veel meer op zijn plaats zijn.

strafbaarstelling van abortus – zoals bijvoorbeeld Robert George, John Finnis en Paus Franciscus gelukkig nog steeds doen. Wie aan de intrinsieke waardigheid van het leven werkelijk gewicht toekent, die dient uiteindelijk ook principieel voor de doodstraf te zijn – zoals Augustinus, Aquino, Paus Benedictus XVI, O'Donovan, Feser of, hier te lande, Van Ruler en Douma.

TUSSEN TERUGHOUDENDHEID EN ROEPING...

Daarmee is niet gezegd dat deze straf bij iedere moord ook daadwerkelijk en consequent dient te worden toegepast. De staat en zijn rechtspraak zijn feilbaar. Dat is één van de redenen waarom O'Donovan zegt blij te zijn dat de doodstraf uit het strafrecht is verdwenen.¹⁵ Voor een principiële voorstander van de doodstraf komt dat op mij tegenstrijdig over. In plaats van de mogelijkheid van de doodstraf *a priori* uit te sluiten, zou een pleidooi voor een zeer grote terughoudendheid bij de toepassing ervan veel meer op zijn plaats zijn.

Het feit dat de SGP bij de laatste verkiezingen geen item van de doodstraf gemaakt heeft, zal naar mijn inschatting niet met het door O'Donovan geuite sentiment te maken hebben. En inderdaad kunnen pragmatische overwegingen alleszins legitiem zijn, bijvoorbeeld omdat het

aan moderne mensen toch moeilijk uit te leggen valt hoe een pleidooi voor het leven past bij een pleidooi voor de doodstraf. Tijdens een verkiezingscampagne moet de boodschap wel overtuigend gebracht kunnen worden. Alles wat daarbij afleidt van het eigenlijke punt – ageren tegen abortus en euthanasie – dient dan even tussen haken te worden gezet.

...DIENDE SGP INVOERING VAN DE DOODSTRAF TE BEPLEITEN

Echter, geredeneerd vanuit de het grote gewicht van de beschermwaardigheid van het beeld van God in de mens, inclusief het van Godswege verleende, natuurlijke recht op leven van de mens, kan een pleidooi tegen abortus en euthanasie wel degelijk samengaan met een pleidooi vóór de doodstraf. De beschermwaardigheid van het leven van slachtoffers van misdrijven mogen we immers niet op voorhand relativeren. Moord is de ultieme schending van het leven. Daarbij is de ultieme straf principieel passend.

Vanuit die optiek dienen plegers van terreuraanslagen, meervoudige moord in het algemeen en soms ook enkelvoudige moord, principieel in aanmerking te komen voor de doodstraf. Neem het recente voorbeeld van Gökmen Tanis, die nu ruim een jaar geleden in koelen bloede zes mensen in Utrecht doodschoot, al dan niet uit wraak voor wat onze militairen moslims elders in de wereld aandoen. Hij liet er geen twijfel over bestaan dat zijn daad wat hem betreft voor herhaling vatbaar was. De rechter heeft hem veroordeeld tot levenslange gevangenisstraf. Maar is die straf proportioneel? Staat zij enigermate in een evenwichtige verhouding tot de schade die de dader heeft aangericht? De vraag stellen, is haar beantwoorden. De doodstraf doet in een dergelijk geval meer recht aan de waarde van het leven dat de slachtoffers lieten.

Althans, volgens de Schriften, volgens de traditie, en gelukkig ook nog volgens het elementaire rechtsgevoel dan wel het geweten van veel burgers in ons land. De SGP heeft

ook de roeping dat geweten in de politiek opnieuw stem te geven en daarmee een on-dubbelzinnig statement vóór het leven te maken.

NOTEN

- ¹ 'The Death Penalty in Evangelium Vitae,' in Reinhard Hütter & Theodor Dieter eds., *Ecumenical Ventures in Ethics: Protestants Engage Pope John Paul II's Moral Encyclicals* (Grand Rapids 1998), p. 235.
- ² Artikel 13 uit het Program van Beginnselen.
- ³ Ik heb dankbaar gebruik gemaakt van het commentaar van Jan Schippers op een eerdere versie van dit stuk.
- ⁴ In Nederland werd in 1870 de doodstraf afgeschaft. Bij de grondwetsherziening van 1983 werd de doodstraf zelfs geschrapt uit zowel het militaire recht als het oorlogsrecht.
- ⁵ Toelichting op het Program van Beginnselen van de Staatkundig Gereformeerde Partij ('s Gravenhage 2003), p. 59.
- ⁶ Ook iemand als Rousas John Rushdoony, terecht overtuigd van de onverminderde relevantie van de Mozaïsche leefregels voor de dag van vandaag, helpt ons op dit punt niet verder in zijn 3-delige *Institutes of Biblical Law* (1973-1999).
- ⁷ Ethiek en recht (Kampen 1990), p. 90.
- ⁸ Zie voor Barth's afwijzing van de doodstraf zijn *Kirchliche Dogmatik III*, 4 (Zürich 1951), S. 499-515; voor een theologische reflectie in dat spoor zie Hans Abma, *Gerechtigheid zonder beul. Over doodstraf, recht op leven en christelijk geloof* (Baarn 1997).
- ⁹ Van Ruler, 'De doodstraf. Een hoofdstuk uit de theologische ethiek (1946)' in *Verzameld Werk VI-A* (Zoetermeer 2016), pp. 482-483; O'Donovan, *The Desire of the Nations. Rediscovering the Roots of Political Theology* (Cambridge 1996), pp. 147-149.
- ¹⁰ Ethiek en recht, p. 86.
- ¹¹ Van Ruler, 'De doodstraf,' pp. 512-517; O'Donovan, 'The Death Penalty,' pp. 234-235.
- ¹² Ethiek en recht, p. 87.
- ¹³ George, 'Always to Care, Never to Kill,' *National Review* March 21, 2005; Finnis, 'Intentional Killing Is Always Wrong,' *Public Discourse* August 22, 2018; idem, 'The Church Can Teach That Capital Punishment is Inherently Wrong,' *Public Discourse* August 23, 2018; idem, 'Intentional Killing is a Usurpation of God's Lordship Over Life: A Reply to Edward Feser,' *Public Discourse* December 15, 2018.
- ¹⁴ Edward Feser & Joseph M. Bessette, *By Man Shall His Blood Be Shed. A Catholic Defense of Capital Punishment* (San Francisco 2017) en Feser, 'The Church Cannot Teach That Capital Punishment is Inherently Wrong: A Reply to John Finnis,' *Public Discourse* September 13, 2018.
- ¹⁵ 'The Death Penalty,' p. 235.

NOODACTIE

ONTMOETING HELPT *Juist nu*

Voor onze cliënten is de impact van het coronavirus groot, het is een zware en onzekere tijd. Ontmoeting wil er, gedreven door de liefde van Christus, juist ook nu voor hen zijn. Helpt u mee?

Wilt u ons steunen met uw gebed en gift?
ontmoeting.org/juistnu

In deze boekenschap passeert een keur aan gelezen boeken de revue. Niet over georganiseerde misdaad of veiligheid, wel over allerlei politiek-filosofische inzichten, maatschappelijke ontwikkelingen en internationale relaties. Maar ook over de rol van vrouwen in de politiek en de manier waarop we met onze toegenomen welvaart zijn omgegaan. *Tolle lege.*

Dr. Klaas van der Zwaag, dr. Hans van de Breevaart en drs. Jan Schippers, redacteurs

Van hebzucht naar broederschap, van hysterie tot tolerantie

Het goede leven.
Hoe Nederland in een
halve eeuw steeds
welvarender werd
Annegreet van Bergen

uitgeverij Atlas Contact,
Amsterdam/Antwerpen, 2018;
352 blz.; € 19,99.

Wat is het goede leven? Dat is de vraag die boven komt bij het lezen van dit inzicht gevende boek dat de opvolger is van de bestseller *Gouden jaren* (2014). Het leven is sinds de jaren vijftig ingrijpend veranderd. We werden

rijker en welvarender. Veel feiten in dit rijk geïllustreerde boek roepen nostalgische gevoelens op. Het leven was overzichtelijk en men genoot van het kleine geluk, in de gezinnen en allerlei sociale activiteiten. De computer had het sociale weefsel nog niet aangetast. Opvallend is dat het aantal boeken vroeger minder was terwijl men meer tijd had om te lezen. Toch is er geen reden tot verheerlijking van het verleden. De verhoudingen waren vaak zo hiërarchisch dat de grens tussen gezag en macht vaak overschreden werd. De wereld werd langzamerhand opengeboken, met name door de televisie. De gezelligheid verdween en langzaam aan sijpelden niet-christe-

lijke denkbeelden de cultuur binnen. De zondag veranderde van een rustdag in een dag om erop uit te trekken.

Van Bergen constateert dat een rustdag een groot gemeenschappelijk goed is. "Een gemeenschappelijk vrije dag is het sociale element van een samenleving." Maar dat cement wordt aangevreten door de vrije tijdseconomie waardoor de zondag steeds meer een gewone werkdag wordt. Er is een behoefte aan een gemeenschappelijk rustpunt, een collectief ritme voor de werkzaamheden en de rust.

Tijdens de ongekeerde welvaartsexplosie van de jaren zestig hebben de provo- en andere emancipatiebewegingen (vooral de studenten) de kiem gelegd voor een grote culturele en maatschappelijke omslag. De oude sociale

orde werd omver geworpen. Vrouwen gingen betaald werk verrichten, de gezinnen werden kleiner (mede door een sterk verbeterde anti-conceptie) en mensen richtten zelf hun leven in. Vrijheid en welvaart zijn zegeningen, maar ze hebben het geluk lang niet altijd gebracht. De schrijfster constateert dat er nog steeds mensen zijn die grote zorgen hebben over de toekomst. Is er nog zicht op een vaste baan door onder meer de robotisering en globalisering? Kan iedereen zich wel handhaven in de kenniseconomie die steeds ingewikkelder wordt? Onze rijkdom heeft ons kwetsbaar gemaakt. "Er is zoveel te verliezen dat velen van ons eerder bangere dan tevredene mensen zijn geworden." Kortom, welvaart als zodanig brengt dus niet vanzelfsprekend geluk en tevredenheid voort!

Wat komen jullie hier doen? Vrouwenkiesrecht tussen geloof, politiek en samenleving – 1883-2018

Sophie van Bijsterveld & Hillie van de Streek (red.)

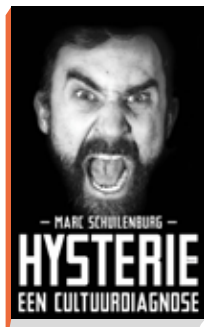
Valkhof Pers,
Nijmegen, 2018;
191 blz.; € 22.

De kwestie van de vrouw in de politiek heeft de SGP langdurig beroerd. Dat was ook het geval in antirevolutionaire, orthodox-protestantse kringen. Deze bundel beschrijft de setting van christelijke debatten over deze kwestie tegen de achtergrond van de opkomst van het feminisme. Tussen 1916 en 1922 werd in Nederland het vrouwenkiesrecht ingevoerd. Het boek beschrijft in verschillende bijdragen de ontwikkeling van het vrouwenkiesrecht in de negentiende en twintigste eeuw.

George Harinck laat zien hoe Kuyper en Bavinck duidelijk het verschil tussen man en vrouw in kerk en samenleving erkenden. Vanuit het perspectief van de Bijbel hadden man en vrouw elk hun eigen aard en roeping. Maar de beide calvinisten waren niet blind voor de toenemende gelijkheid van man en vrouw in de samenleving en vonden dat dit ook gehonoreerd moest worden. Vrees dat erkenning van algemeen kiesrecht zou leiden tot vrouwen in het kerkelijk ambt – nog steeds een motief bij SGP'ers – is volgens hen misplaatst. De bundel laat zien hoe laat, maar ook hoe snel de opmars van de vrouw in de politiek is geweest. Honderd jaar geleden kwam de eerste vrouw in de Tweede Kamer, het SDAP-lid Suze Groeneweg. Was in de periode na de oorlog tot midden jaren zeventig de participatie van vrouwen niet hoger dan tien procent, is dat in 1998 al gestegen tot 36,6 procent. In 1946 kwam er de

eerste vrouwelijke burgemeester en in 1956 was Marga Klompé (KVP) de eerste vrouwe-

lijke minister. We zijn benieuwd hoe de SGP het zal vergaan.

Hysterie.
Een cultuurdiagnose;
Marc Schuilenburg

Boom uitgevers,
Amsterdam 2019;
224 blz.; € 22,50.

Hysterie mag weliswaar sinds de jaren tachtig geschapt zijn uit het diagnostisch en statistisch handboek van psychische aandoeningen. Maar in de samenleving tiert dit verschijnsel welig, zo betoogt Marc Schuilenburg, filosoof en criminoloog. We leven in een cultuur die hysterie niet alleen aanmoedigt en daarvan geniet, maar die haar zelfs misbruikt en beloont. Overal is hysterie: asielzoekers, zwarte piet, koopgekte in de huizenmarkt, onveiligheid, hamsteren. "We worden hysterisch omdat zoveel anderen hysterisch zijn." Zo is de samenleving hysterisch over gebrek aan veiligheid, terwijl de criminaliteitscijfers nog nooit zo laag zijn. De angsthysterie leidt tot ingrijpende maatregelen die helemaal niet in verhouding staan tot de ernst van het gevaar. We zijn verslaafd aan controle, uit angst voor terroristische aanslagen, criminaliteit en overlast.

De schrijver baseert zijn conclusies op concreet onderzoek in een Rotterdamse wijk Hillessluis waar mensen het vertrouwen in de overheid verliezen bij het oplossen van structurele problemen. Frustraties en boosheid stapelen zich op en leiden tot een diepgewortelde wrok tegen de overheid. Economisch staan alle seinen op groen, maar we geloven er geen bal van en worden steeds pessimistischer. Nederland scoort hoog in de geluksfactor maar staat ook in de top tien van landen als het gaat om het aantal inwoners met depressieve symptomen. Angstbeelden voor het vreemde en onbekende hebben een enorme impact op de vitaliteit van de maatschappij en burgers. Deze beelden hangen nauw samen met de hysterische toon in de westerse samenleving. Die is er ook in politiek waar de laagste instincten het voortdurend winnen van feiten en nuance. Hysterie is het gevolg van oververmoeidheid, gecombineerd met angst en onzekerheid. Schuilenburg spreekt van de succes-paradox: "Hoe beter het met ons gaat, hoe hysterischer we ons voelen door het resterende tekort, van onze veiligheid, gezondheid, welvaart, enzovoort." Ik moest bij het lezen van dit boek denken aan het coronavirus. Er hoeft maar iets te gebeuren en het systeem van onze zekerheid en veiligheid stort in elkaar.

Hebzucht. Een filosofische geschiedenis van de inhali- gheid,

Jeroen Linssen,

uitgeverij Vantilt,
Nijmegen,
340 blz.; € 24,50.

Wat vroeger een ondeugd was, is nu een deugd: hebzucht, zo betoogt de auteur, docent sociale en politieke filosofie aan de Radboud Universiteit Nijmegen. De hele samenleving is er zelfs op gebaseerd. Hebzucht is de oorzaak van de financiële crisis geweest, nu is het hét medicijn voor het aanjagen van de economie, de motor van de welvaart. Het neoliberale regime spoort mensen aan tot inhali- gheid en de wortels ervan gaan eeuwen terug. Het kwaad van de hebzucht was al in de oudheid verdacht. Tevredenheid met wat je had en matigheid betrachten, golden als bij uitstek deugdzaam. De aristotelische traditie leert dat het doel (telos) van al onze handelingen in dienst staat van 'het goede leven'. En dat geldt derhalve ook voor het najagen van geld en rijkdom. Geld is slechts een van de middelen, waarmee het doel van het goede leven gerealiseerd kan worden.

De schrijver laat vooral de geschiedenis spreken. Er was eerst sprake van een worsteling met de hebzucht (onder meer bij Thomas

More, Luther en Calvijn), later komt er een acceptatie van de onschuld en weldaden van de hebzucht (Bernard Mandeville). De mens als *homo economicus* verschijnt op het toneel, iemand die steeds berekent hoe hij zijn geluk kan optimaliseren (Jeremy Bentham), uiteindelijk eindigend in het (neo)liberalisme. Terwijl in het klassieke liberalisme de overheid de markt moest respecteren en beschermen, verlangde het neoliberale programma van de overheid zelf een bedrijfsmatige aanpak. Tegenwoordig staat het economisch rendement centraal. Een bijproduct van deze ontwikkeling is in Linssens ogen de normalisering van de hebzucht. We leven in een ondernemersmaatschappij die elk lid van de samenleving in haar greep heeft. De vrije markt heeft ontegenzeggelijk gezorgd voor een enorme materiële verbetering, maar tegelijk heeft dat systeem de verwerpelijke menselijke eigenschap van de hebzucht op een voetstuk geplaatst. "Wat nodig is, is dat men weer morele grenzen gaat stellen aan de markt, aan de nietsontziende competitie, aan het pakken wat je pakken kunt, aan de graaicultuur." De hebzucht staat vandaag de dag onder verdenking, maar van echte daden is het nog niet gekomen. Morele kritiek op hebzucht schiet te kort, omdat zij onvoldoende rekening houdt met de huidige ondernemersmaatschappij waarin individuen eigenlijk niet anders kunnen dan zich hebzuchtig opstellen. Een ont- hullend boek dat wijst op het fragiele fundamente van onze cultuur.

**Waarom tolerantie
niet de hoogste
waarde kan zijn.**

**Over de omgang
met heilige zaken**

Marin Terpstra en

Theo de Wit

uitgeverij Damon,

Eindhoven, 2019;

299 blz.; € 29,90.

Een bundel met beschouwingen over tolerantie en de verhouding tussen religie, kerk en staat in het publieke domein, veelal eerder verschenen. Veel bijdragen gaan over de verhouding tussen macht en de heilige zaken van een samenleving, de scheiding der machten, de *laïcité*, de relatie tussen theodicee en moderniteit, neutraliteit en secularisatie. Stuk voor stuk interessante onderwerpen. De titel wordt zo uitgelegd: tolerantie is één van de manieren van omgaan met wat voor mensen heilig of onaantastbaar is. Daarom kan tolerantie zelf niet de hoogste waarde van een samenleving zijn. Tolerantie en vrijheid verwijzen naar een hogere waarde, maar zijn zelf niet de hoogste waarde. Dat zijn de heilige dingen, die onaantastbaar zijn en die de grondslag van de samenleving vormen.

Het moderne begrip van tolerantie verwijst naar het politieke probleem van de theologische onenigheid: de strijd over de vraag welke uitleg van Gods Woord de juiste is. Er is nog steeds een behoefte aan een sacrale taal, nu de theologen zwijgen. Feit is dat godsdienst geen belangrijke rol meer speelt en andere wereldbeelden zich aandienen.

Het mooie is dat de schrijvers laten zien dat ook in de moderne samenleving er een verwijzing is naar het transcendente en een binden-

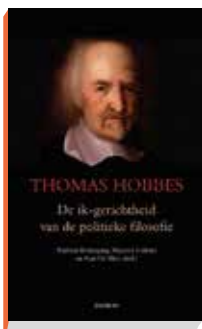
de kracht nodig is. Het is best moeilijk om precies na te gaan waar de auteurs zelf staan in dit spectrum. Het zijn politieke filosofen die diep nagedacht hebben over religie in het publieke domein. Terpstra staat bekend als een pleitbezorger van een politieke theologie. "De crisis van het christendom is ten nauwste verbonden met het verlaten van een institutionele en priesterlijke representatie van de sacrale kern van een samenleving. In plaats daarvan nemen de leken het over: de stichtingsverhalen zijn dan onderwerp geworden van een publiek debat tussen vrije mensen."

Een samenleving kan haar innerlijke band alleen ontleen aan een stichtend verhaal, dat gemeenschappelijk is aan alle leden van die samenleving. Het doelt op het geven van een verheven zin aan het leven van de mens op aarde in plaats van dat de wetenschappers en ingenieurs het voor het zeggen krijgen met hun 'feiten'. In de religie gaat het volgens de auteurs allereerst om eerbied, niet over waarheid, al dan niet geopenbaard. Eerbied, ontzag, bewondering, toewijding zijn belangrijke waarden die verwijzen naar het transcendente.

Interessant is wat zij schrijven over de wending naar een polemische opvatting van de tolerantie, in die zin dat sommige van onze politici en intellectuelen openlijk intolerantie promoten als een bijdrage aan de beschaving. Betogen over culturele identiteit en onze 'eigen' nationale cultuur zijn dominant geworden. Tolerantie is dan een kosmopolitische deugd, die een scheidslijn maakt tussen het verdraagzame deel van de wereld en de dragers van 'overleefde, achterlijke en intolerante tradities'. Wanneer tolerantie zelf gepromoveerd wordt tot de hoogste waarde van een li-

berale samenleving of zelfs de naam wordt van de ideale wereldsamenleving, wordt tolerantie de laatste tiran (Alain Finkielkraut) en kan tolerantie eindigen in een homogeniserende politiek van "uitsluiting van de uitsluiters" (Scruton). Mooi citaat: "Dat wij primair met onze persoonlijke zelfverwerkelijking en

zelfexpressie in de weer zijn, is in Nederland vaak zo zeer de heersende overtuiging, dat wij de inzet voor een politiek of ethisch ideaal of de trouw aan een godsdienstige overtuiging nauwelijks nog anders kunnen begrijpen dan als een schaamlap voor een emotionele behoefte of als een psychische eigenaardigheid."

Thomas Hobbes.
De ik-gerichtheid van de politieke filosofie;

**Andreas Kinneging,
Maarten Colette**

en Paul de Hert (ed.),

uitg. Damon,
Eindhoven, 2019;
369 blz.; € 29,90.

Hobbes is één van de voornaamste architecten van het Verlichtingsdenken en dus van de moderne wereld, zo stelt Kinneging in deze belangwekkende bundel over Thomas Hobbes. Hij brak met de traditionele metafysica en hing een materialistisch en deterministisch wereldbeeld aan. Zijn betekenis ligt vooral in zijn politieke filosofie. De mens wordt voortgedreven door zijn begeerten. Welwillendheid en naastenliefde zijn uiteindelijk ik-gericht. Ieder mens is op eigen voordeel en welzijn gericht. Een hedonistisch ik-gericht mens kan alleen samenleven als hij door een sterke macht beperkt wordt in zijn egoïsme. Maar Hobbes heeft geen antwoord op de vraag: wat als de sterke macht zelf egoïstisch is?

Terwijl de traditionele politieke filosofie (Plato, Aristoteles, het christendom) uitgaat van een noodzaak en mogelijkheid van een innerlijke transformatie van de machthebbers, van de

elite, de bekering, gestoeld op onder meer ratio en deugden, ontkennen Hobbes en in zijn voetspoor moderne politieke denkers een dergelijke bekering. De mens is de 'oude Adam' en hij blijft het. Volgens Kinneging is Hobbes een denker van wereldhistorisch belang, een scharnierfiguur die de eeuwenoude intellectuele Traditie van Europa de wacht heeft aangezegd. Haar invloed is nu vrijwel nihil geworden. "Het denken van Hobbes heeft de dood van de Traditie ingeluid."

De bundel biedt een rijke geschakeerdheid aan beschouwingen over Hobbes. Jean-Marc Piret typeert de religieuze burgeroorlog in Engeland als denkkader bij Hobbes. Hij laat zien dat Hobbes' politieke theologie ten diepste een politieke neutralisering van de godsdienst is, het illegitiem verklaren van elke vorm van theocratische politiek. De Leviathan of sterfelijke God verenigt zowel het wereldlijke als het geestelijke gezag dat zogenaamd opruiende geestelijke denkbeelden de kop in wil drukken. Het waarheidselement ligt in het handhaven van de publieke vrede tegenover religieuze haatpredikers.

Hobbes is voor Theo W. A. de Wit de geestelijke vader het liberalisme en de liberale staat geworden. Maar Niels van Dijk laat zien dat Hobbes een protestantse interpretatie van de Bijbel aan banden wil leggen en elke aan-

spraak van een kerkelijke autoriteit op het aardse leven in haar legitimiteit wil beperken. Hobbes vindt censuur noodzakelijk en aantrekkelijk, ter wille van de vrede, aldus Paul de Hert en Maarten Colette. Zij stellen dat de kritiek op Hobbes bleef aanzwellen vanwege zijn beperkte vrijheidsopvatting. Zij vragen wel enige coullance omdat Hobbes te maken had met radicale protestantse gemeenschappen die in de zeventiende eeuw de politieke stabiliteit bedreigden. Volgens Frederik Dhondt zijn de principes van Hobbes echter schadelijk. "Ze veranderen de mens in een beest, of in een vijand van elke samenleving. Met zijn theorie kan je hoogstens magistraten (rechterlijke of bestuurlijke) maken voor het beestenleven, maar nooit voor de moraal."

Michel Huysseune stelt dat Hobbes' kritische kanttekeningen bij de moderne beschaving gevoed werden door zijn wantrouwen jegens de menselijke natuur. De soeverein zou daarom zorg moeten dragen voor het geven van een juiste opvoeding. Maar hoe kan Hobbes dergelijke richtlijnen geven als hij zelf doorgaat als een materialist en vermeend atheïst? Terecht zegt Hakan Külcü dat Hobbes in de beklagenswaardige positie verkeert waarin slechts de waarde van de primitieve passies en de biologische waarde van het leven functioneren. Alle verworpen pogingen om de dierlijke strevingen te veredelen zijn gedoemd schipbreuk te lijden op de klippen van de subjectiviteit en de relativiteit van het goede. Een onthullend boek over de dubieuze drijfveren van het denken van Hobbes.

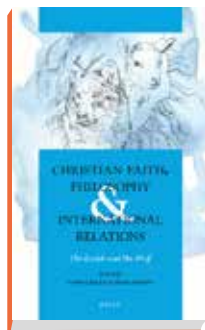
**Zonder broederschap
geen vrijheid en
gelijkheid. Essays
over bewogenheid;**
Wim Reedijk

KokBoekencentrum uitgevers,
Utrecht, 2019;
144 blz.; € 14,99.

Met broederschap in de leus van de Franse Revolutie werd het gemakkelijker om de kerk te winnen voor de revolutie. In het oorspronkelijk revolutionaire elan in Frankrijk was de christelijke inbreng aanwezig, maar toen de atheïstische geest bij de revolutie de overhand kreeg, moest broederschap zich uit de voeten maken. De woede tegen de kerk was enorm. De Tocqueville stelde dat de kerk op alle niveaus in de sociale kwestie het voor het gewone volk had opgenomen. De Franse strijd om emancipatie van iedere burger was on-

denkbaar zonder de inbreng van de kerk. Christelijke naastenliefde was een belangrijke component in dat proces geweest.

Reedijk laat zien hoe bewogenheid het christendom invloedrijk maakte in de goede zin van het woord. Armenzorg, menslievendheid, zorg voor de ander, met name voor de geringst bedeelden, was kenmerkend. De kerk kwam weliswaar niet direct in actie tegen de slavernij, maar wel tegen de onheuse bejegening van een slaaf. Jezus was immers het voorbeeld van verbroedering en verzoening. Reedijk kritiseert de groeiende kloof tussen rijk en arm. De huidige verdeling van de rijkdom is niet te rechtvaardigen. De armoede van Christus zelf maakt dat nog altijd duidelijk. Veel historische figuren en denkers passeren de revue, een mix van filosofen en economen, allen van belang voor een bezielende omgang met de medemens en samenleving. Een inspirerend boek over een belangrijk begrip in de christelijk-sociale traditie.
KvdZ

**Christian Faith,
Philosophy and
International
Relations. The
Lamb and the Wolf;**
Simon Polinder
& Govert J. Buijs (eds.)

uitg. Brill, 2019;
330 blz.; € 57.

Wat hebben christelijke wetenschappers toe te voegen aan de bezinning op het vakgebied van de *International Relations*? Die vraag staat centraal in een interessante bundel studies onder redactie van Govert Buijs (hoogleraar aan de VU) en Simon Polinder (PhD-kandidaat VU en lector aan de CHE).

De meeste van de in totaal vijftien bijdragen vormen de neerslag van het Kuypers Seminar Christian Faith and International Relations dat al in 2014 plaatsvond. Hoewel daardoor allerlei actuele ontwikkelingen geen aandacht krijgen, is de bundel zelf daarmee nog niet gedateerd. Zeker niet als we bedenken dat internationale betrekkingen het onderwerp waren van een vakgebied dat tot nu toe gedomineerd werd door seculiere wetenschappers.

In twee mooie bijdragen aan de bundel laten Jonathan Chaplin (Cambridge, UK) en Robert Joustra (Redeemers College, Canada) zien wat de neocalvinistische traditie van Kuypers en Dooyeweerd kan bijdragen aan de bezinning op internationale verhoudingen. Deze traditie beleefde echter haar hoogtijdagen in een tijd dat de natiestaat de spil vormde binnen allerlei wereldwijde netwerken.

Het was Kuypers grote verdienste dat hij liet zien dat die natiestaat niet alleen maar een

politieke eenheid was, maar ook kleinere verbanden, zoals gezinnen, kerken, bedrijven en verenigingen, omvatte. Elk van die verbanden was soeverein op een manier die geen staatsinmenging toeliet. Dat geeft elk van die verbanden ook een eigen verantwoordelijkheid in tijden van globalisering. Dat geldt bijvoorbeeld voor burgers en bedrijven wanneer het gaat om de vraag waar zij hun goederen vandaan betrekken. De keuze voor Fair Trade-producten en vormen van Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen zijn daarbij voor de hand liggende opties. Nationale overheden zijn, zo stelde Dooyeweerd, in de eerste plaats geroepen om de orde te handhaven en hun onderdanen recht te doen. Maar om in dat kader vrede te garanderen dienen ook zij internationaal zorgvuldig te opereren.

Daarbij kenmerkt de neocalvinistische traditie zich door een grote scepsis ten opzichte van grote machtsconcentraties en scherp oog voor de pluraliteit van belangen wereldwijd. Daarbij leek ze te kiezen voor een realistische, meer dan voor een moralistische of idealistische, benadering. Het streven van latere neo-conservatieven om wereldwijd een westers concept van democratie met behulp van militaire interventies ingang te laten vinden, zou volgens neocalvinisten tot mislukken gedoemd zijn wanneer er binnen de betreffende nationale culturen en staten geen traditie is op dat punt.

Daarmee lijkt het neocalvinisme inderdaad verwant te zijn aan het zogenaamde christelijk realisme in de internationale politiek, aldus Buijs en Polinder in hun concluderende hoofdstuk. Dit realisme volgt de lijn van de Amerikaanse theoloog Reinhold Niebuhr, die tal van Amerikaanse politici heeft geïnspireerd, zo

stelt Eric Patterson (Regent University, US) in een andere mooie bijdrage aan de bundel. Belangrijk christelijk motief daarin is de inherente zondigheid van ons mensen. Daarmee moet ook internationaal rekening gehouden worden. Dat weerhield Niebuhr ook van al te hoogstaande verwachtingen van internationale samenwerkingsverbanden. Daarvoor was de wereld al te vaak het decor van wereldoorlogen en brute machtspolitiek.

Het is tegen die achtergrond merkwaardig dat Patterson in dit verband geen aandacht schenkt aan de invloed van Niebuhr op de politieke opvattingen van de Amerikaanse oud-president Ronald Reagan. Ondanks het feit dat hij daar ooit een heel boek aan wijdde, verwijst hij in zijn bijdrage slechts naar de invloed die Niebuhr heeft gehad op Jimmy Carter, John McCain en Barack Obama. Zegt dat misschien iets over de insteek van de bundel? Van wetenschappers die van internationale relaties hun werk maken, kan men misschien weinig sympathie verwachten voor politici die een sterk nationaal bewustzijn bepleiten. Volgens Reagan was dat laatste nodig in de strijd tegen 'het kwaad' dat toen de Sovjet-Unie heette. Maar was juist Reagan niet een Realpolitiker, die begreep dat met diplomatie in een zondige wereld vrede alleen bereikbaar is door de wil en de power haar te verdedigen. Die overtuiging had hij destijds gemeen met de Engelse premier Margaret Thatcher. Buijs en Polinder geven toe dat er in de bundel 'helaas' geen aandacht is voor een vrouwelijke politica. Maar een bijdrage over Thatcher had mij razend interessant geleken, niet alleen maar omdat ze een vrouw was, maar vooral vanwege haar realisme.

Ondanks een zekere sympathie voor realisten, begrijpelijk vanuit de neocalvinistische

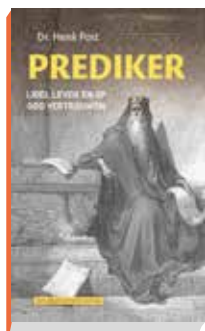
traditie waarin zowel Buijs als Polinder staan, lijkt er bij de selectie van bijdragen toch een zekere voorkeur te bestaan voor supranationale instanties. Naast Kuyper (realist) wordt ook aandacht besteed aan meer idealistische mannen als Robert Schuman (dromer van een EU) en Dag Hammarskjöld (VN). Het realisme raakt nog verder uit beeld wanneer er bovendien ook nog eens aandacht wordt besteed aan de vermeende verwantschap tussen het neocalvinisme en nota bene de neomarxistische Frankfurter Schule. Dit vanwege het feit, zo stelt Scott Thomas (University of Bath, UK) in zijn bijdrage, dat ook de laatste traditie in de persoon van Jürgen Habermas recent oog heeft gekregen voor de religieuze dimensie van internationale politiek. De auteur vergeet te vermelden dat religie bij Habermas vooral niets met godsdienst of kerk te maken heeft, maar eerder met een revolutionaire politieke bezieling. Het soort bezieling dat 9/11 nooit echt als een schok lijkt te hebben ervaren, maar daarin, net als eerder Michel Foucault bij de Iraanse Revolutie, een bevestiging van religieuze bezieling als een belangrijke factor in de internationale politiek zag.

In hun afsluitende bijdrage stellen Buijs en Polinder dat aan internationale verbanden ook het recht moet worden toegekend om natiestaten tot de orde te roepen wanneer de laatste zich niet aan het internationale recht of elementaire mensenrechten houden. De vraag is ook hier: kan men zich daarbij echt beroepen op de neocalvinistische traditie? Wellicht is het realistischer om het primaat bij de natiestaten te leggen. Alleen Donald Trump is op dit moment zowel bereid als in staat om China sancties op te leggen vanwege het schenden van het internationale handelsrecht. En dan hebben we het nog niet eens

over de mogelijkheden om iets te doen aan de mensenrechten in dat land. En dat internationale organen geen garantie zijn voor rechtvaardigheid, wordt telkens opnieuw bewezen wanneer de VN, op initiatief van nota bene de Arabische wereld, Israël voor de zoveelste keer veroordeelt om vermeende schendingen van de mensenrechten. En dan hebben we het

nog niet over de vraag of de huidige ontwikkelingen binnen de EU ons nu vrolijk moeten stemmen of niet. Dat alles doet niets af aan het feit dat de bundel een belangrijke aanzet vormt voor verdere discussie over een christelijke benadering van internationale verhoudingen. Van harte aanbevolen.

JOvdB

PREDIKER. Hoe wijsheid het leven voordeel brengt. Een meditatieve uitleg,
Dr. Henk Post,

Brevier uitgeverij
Kampen 2019,
240 blz, prijs € 21,99

Het bijbelboek Prediker lijkt allerlei aspecten van het leven te bespreken en legt een accent op de inspanningen die een mens zich getroost om kennis, rijkdom, macht en aanzien te verwerven. Met als conclusie dat het allemaal zinloos gezwoeg is dat nergens toe leidt. Je wordt er vooral moe en teleurgesteld van. Henk Post betoogt in 52 korte hoofdstukken dat we dan de Prediker misverstaan. Hij dringt juist aan op het kennen van God als onze Schepper, Hem liefhebben en eren. Zo'n leven in de vreze des Heeren geeft een mens vertrouwen, maakt hem levenswijs en biedt gegronde hoop. De Prediker verlangt er hartstochtelijk naar dat vooral jongeren God leren kennen en liefhebben. Dit zou topprioriteit in ieders leven moeten zijn. Hoe eerder je in een hartelijke relatie met God leeft, hoe meer voordeel je dat gaat brengen.

Dit boek kan ik aanbevelen, ook omdat het voor politici en bestuurders het nodige heeft

te bieden. Zo gaat hoofdstuk 15 in op verrijking door onrecht en onderdrukking. Hoger geplaatsten die hun positie misbruiken, fraude en corruptie plegen, zijn gefocust op het eigenbelang. Daarom is het voor het land een zegen wanneer het een koning heeft die de voorkeur geeft aan een eenvoudige en sobere levensstijl. Dat heeft een matigende invloed op bestuurders en ambtenaren. Een volk is gebaat bij een overheid die onderdrukking en onrecht bestrijdt en haar burgers beschermt tegen het kwaad. In hoofdstuk 31 komt een speciaal voorbeeld van wijsheid aan de orde. De Prediker beveelt aan je te onderwerpen aan het gebod van de koning. Want je hebt een eed van trouw afgelegd. Meng je daarom niet in kwade zaken, maar houd je aan de wetten van het land. Wees loyaal, dan blijft je geweten zuiver. En bedenk dat wie onrecht doet, het gericht van God niet zal ontlopen. De gehoorzaamheid aan Hem gaat boven alles. Wijsheid wordt bedorven door dwaasheid, zoals dode vliegen de kostelijke zalf van de apotheker bederven (hoofdstuk 42). Een beetje dwaasheid, een kleine misstap en iemands reputatie ligt aan diggelen. Herkenbaar! Even te diep in het glaasje kijken, een leugentje om jezelf belangrijker te maken, een zoekgeraakt bonnetje... Het vele wat een politicus aan goede dingen heeft gedaan, valt in het niet door een (ogenschijnlijk kleine) dwaasheid.

Er is meer dwaasheid op belangrijke posities. Machthebbers gaan nogal eens in de fout door dwaze, incompetente lieden te benoemen op belangrijke posities (hoofdstuk 44). Dat is schadelijk voor de maatschappij. Maar ook: bekwame en wijze mensen worden daarbij gepasseerd. Het advies van Prediker is: blijf op je post en doe dat in een geest van zachtmoedigheid. Blijf kalm, geef een verstandige reactie, neem geen wraak, maar wees geduldig. Goede leiders hebben moed en zijn edel van geest en gezindheid (hoofdstuk 48). Ze laten zich niet verleiden tot dwaze uitspraken of besluiten. Principes

verloochenen ze niet in moeilijke omstandigheden.

Prediker is voortdurend op zoek naar blijvend voordeel, zo schrijft Henk Post. De goede levenswijze die vrucht is van een leven in ontsag voor God, behoedt voor menige valkuil. Uiteindelijk zal God al onze daden, ook die voor anderen verborgen blijven, in het gericht brengen. Wie daarmee rekt, is wijs. En wordt bemoedigd en getroost door de wetenschap dat de Rechter ook de Redder is: Christus de Heere.

JAS

Zorg rond levenseinde

Het Joodse volk is voor ons niet zomaar een volk. Israël helpen is een:

- › Gebedszaak
- › Hartezaak
- › Erezaak
- › Noodzaak

*Help ons daarom
Israël helpen in
het Shaare Zedek
Ziekenhuis te
Jeruzalem*

PALLIATIEVE ZORG IN HET SHAARE ZEDEK ZIEKENHUIS

Het ziekenhuis heeft het leven hoog in het vaandel staan. Daar thuiszorg voor mensen in de laatste levensfase te wensen overlaat ziet het ziekenhuis zich gesteld voor een bijna onmogelijke opdracht: de structurele toename van palliatieve zorg in het ziekenhuis naar de toekomst zeker te stellen.

De vraag naar palliatieve zorg neemt substantieel toe. Een groot deel van de focus is nu gericht op uitbreiding met extra medewerkers en de investering in middelen om er voor te zorgen dat elke patiënt zowel op medisch als emotioneel vlak de juiste zorg ontvangt en het uitbreiden van ambulante zorg, zodat patiënten thuis kunnen worden verzorgd.

Laat deze zorg rond het levenseinde ook onze zorg zijn. Namens de talloze patiënten die profeteren van uw ongelofelijke betrokkenheid vragen wij u vrijmoedig ook in 2020 dit belangrijke project te steunen.

**Shaare
Zedek**

T 0184-612632 | M 06-51236636 (b.g.g.) | E info@shaarezedek.nl
NL51 INGB 0004 2954 26 | NL74 ABNA 0436 4270 60 | t.n.v. Stichting Shaare Zedek

DONEER ONLINE: WWW.SHAAREZEDEK.NL

Creatief sanhedrin

Net na Pesach bezoekt een hoge ambtenaar van het sanhedrin een joodse boer. Hij vraagt: 'Mag ik uw land kopen voor een begraafplaats voor vreemdelingen?' Dertig zilverlingen contant: deze mooie deal betreft een nietsvermoedende burger bij het witwassen van crimineel geld. Diezelfde munten waren Judas' verdiende loon. Door zijn 'heldendaad' was het mogelijk Jezus in een bliksemproces te veroordelen als misdadiger en de onrust die Hij bracht te stillen. Nauwgezet volgt het sanhedrin de duidelijke 'integriteitscode' van Mozes en de profeten. Na zorgvuldig collegiaal be- raad valt de hamer: het Judasgeld kan integer gebruikt worden voor een goed doel.

Al onze codes, actieplannen en procedures zijn veelomvattender dan 'Mozes'. Het vertrouwen erin is vaak groot. Maar winnen we de strijd daarmee? Mensen weten er altijd wel weer tussendoor te glippen. In de praktijk lijken het vooral afvinklijstjes waar de creatieve crimineel echt zijn weg wel in vindt. Nieuwe criminaliteit vraagt om goede wetten en regels. Ze kunnen helpen mensen te 'binden'. Terecht vragen we – in lijn met 'Mozes en de profeten' – om strenge straffen voor moordenaars, drugscriminelen, pooiers of witwassers. De uitdaging blijft om tussen roepende massameningen het recht te laten zegevieren. Zodat uiteindelijk niet nog steeds de schuldige 'engel' rechtvaardiging vindt in goede wetten en gedragscodes, terwijl de onschuldige vastloopt, omdat hij de creativiteit mist of 'het volk' tegen zich heeft.

De argeloze joodse boer is vast niet aangeklaagd wegens heling. Maar twee millen- nia later zou hij zomaar het slachtoffer kunnen zijn van een woedende menigte die de zaak n t een beetje verdraait. Elders in dit nummer staat: "De mens is noch engel, noch beest, en het ongeluk wil dat wie voor engel wil spelen, de beest uithangt." Ook Judas en het sanhe- drin waren voor het oog 'engelen' op wie niet veel was aan te mer- ken. De creativiteit van het sanhedrin om binnen de regels te blij- ven kent ook nu wel zijn meedenkers, navolgers en toejuichers op Twitter of op straat. We hadden het zomaar zelf kunnen doen.

*mr. Willem de Wildt,
Beleidsadviseur van de SGP-fractie in de Tweede Kamer*

Zicht

- Zicht, 46e jaargang (2020) nr. 1
- ISSN 0167-2150
- Het tijdschrift Zicht is een uitgave van de Guido de Brès-Stichting, het Wetenschappelijk Instituut voor de SGP.
- Zicht stelt zich ten doel de bevordering van een wetenschappelijk verantwoorde bezinning op actuele politieke en maatschappelijke ontwikkelingen, in het licht van de bijbelse grondslagen en reformatische levensbeschouwing. Het tijdschrift is opiniërend en thematisch van karakter.

Redactie

- Dr. J.O. van de Breevaart
- A. van Dijk MSc
- H. Krooneman MA
- B. Provoost MSc
- Drs. J.A. Schippers (secretaris en eindredacteur)
- Dr. K. van der Zwaag (voorzitter)

Adviesraad

- Ing. J.J. van Burg MSc
- J.M. ten Hove MA
- Dr. ir. H. Kievit
- Drs. J.D. Veldman
- Drs. P.J. Verheij RA

Redactieadres

Wetenschappelijk Instituut
voor de SGP
Dinkel 7, 3068 HB Rotterdam
E-mail: wi@sgp.nl
Internet: wi.sgp.nl

Bestuur Guido de Brès-Stichting

- Dr. R. Bisschop
- Mr. drs. J. van den Brink
- Dr. ir. J.S. van den Brink (secretaris)
- Dr. A. Goudriaan
- Mr. A. Klaassen (voorzitter)
- Ir. L. de Knecht
- Dr. A. van der Linden
- Mw. dr. H. Westerman-Dannenberg
- J.J. Zoeteman RA (penningmeester)

Bijdragen en auteursrechten

- Lezersbijdragen zijn van harte welkom. Graag vooraf auteursrichtlijnen en informatie over het redactiebeleid opvragen via het redactieadres.
- De auteursrechten voor de bijdragen in dit tijdschrift berusten bij de uitgeefster. Auteurs schrijven op persoonlijke titel.
- Aanbevolen citeerwijze: Zicht, 2020-1, p. 1

Recensies

- Boeken ter recensie zenden aan het bovengenoemde redactieadres.
- Ter recensie aangeboden boeken worden niet geretourneerd.

Vormgeving en druk

Grafisch centrum De Toren BV
te Nijkerk

Advertenties

Advertentietarieven zijn op aanvraag beschikbaar.
E-mail: wi@sgp.nl

Abonnementen

- De prijs voor een jaarabonnement bedraagt € 25,00 (vier nummers); studenten/SGP-j leden € 15,00. De prijs van een los nummer is € 8,50 (excl. verzendkosten).
- Prijs voor digitale editie (via Digibron) staat op onze website; voor toezending per post én digitaal geldt een toeslag van € 5,00 per jaar.
- Guido-donateurs zijn automatisch abonnee van Zicht. De minimumdonatie bedraagt € 50,00 per jaar; studenten/SGP-j leden € 30,00. Naast het tijdschrift Zicht ontvangen donateurs alle overige publicaties van het Wetenschappelijk Instituut voor de SGP.
- Een abonnement kan elk kwartaal ingaan. Abonnementen en donaties worden jaarlijks automatisch verlengd, tenzij voor 1 december een schriftelijk bericht van opzegging bij de administratie is ontvangen.

Abonnementenadministratie

- Wetenschappelijk Instituut voor de SGP
t.a.v. mw. B.B. van der Elst-de Weerd
Dinkel 7
3068 HB Rotterdam
telefoon 010-7200785
E-mail: wi@sgp.nl
- IBAN: NL04 RABO 0310 5325 82
t.a.v. Guido de Brès-Stichting
te Rotterdam

Guido de Brès-Stichting

Wetenschappelijk Instituut SGP